

83.3(4 укр) 1

С 79

Інститут літератури АН України ім. Т. Г. Шевченка
Івано-Франківський державний педагогічний інститут ім. В. Стефаника
Івано-Франківський обласний осередок РАУ
Івано-Франківське обласне Педагогічне товариство
Івано-Франківська обласна організація Товариства
книголюбів України

**ВАСИЛЬ СТЕФАНИК
І УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА
(ТЕЗИ)**

Частина 1

ІНСТИТУТ ЛІТЕРАТУРИ АН УКРАЇНИ ім. Т.ШЕВЧЕНКА
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ
ім. В.СТЕФАНІКА

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ОСЕРЕДОК РАУ
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКЕ ОБЛАСНЕ ПЕДАГОГІЧНЕ ТОВАРИСТВО
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА ОБЛАСНА ОРГАНІЗАЦІЯ ТОВАРИСТВА
КНИГОЛЮБІВ УКРАЇНИ

ВАСИЛЬ СТЕФАНІК І УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА

/з с а н/

Збічник

НБ ПНУС

799342

Івано-Франківськ - 1991

79 93 42 у. 1.

122

Я писав тому, щоб струни
душі кожного селянина так
кріпко настроїти і натягнути,
щоб з того вийшла музика
Бетховена.

Василь Стефаник

- 3 -

I СЕКЦІЯ

СВІТОГЛЯД І ТВОРЧІСТЬ В. СТЕФАНИКА

БАБІЙ Л. /Івано-Франківськ/

СВІТОГЛЯДНІ ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧОСТІ В. СТЕФАНИКА

В. Стефаник, як один з найскравіших представників української літератури кінця XIX – початку XX століть, прийшов у літературу в час особливого загострення соціальних суперечностей, назрівання революційних зрушень, які охопили як народні маси, так і інтелігенцію. Все це не могло не позначитись на формуванні світогляду письменника.

Культурологічний аналіз творів В. Стефаника дозволяє зробити висновок, що в творчості письменника відбувалася постійна боротьба двох художніх методів, двох протилежних способів світобачення – модернізму і критичного реалізму, що відзеркалювало гостроту соціальної боротьби в Галичині.

Якщо в середовищі трудящих визрів протест проти соціальної та національної несправедливості, формувалися нові особистості, то в колах інтелігенції поширювався песимізм, безнадія щодо змін суспільного життя, культивувалися теорії, які мали асоціальний характер.

Заслугою Стефаника було те, що він в цих умовах загальної зневіри спрямував пошуки інтелігенцією позитивних цінностей у

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Хороб С.І., Каспришин З.О., Кіліченко Л.М.,
Пилипчук О.М

Трипільський національний університет
імені Василя Стефаника
код 02125266
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

Інв. №

79 93 12

сферу життя простих людей, селян, де могли народжуватися справжні характери з високою ступінню людяності. Змальовуючи духовний світ цих людей, він намагався відобразити насамперед їх світогляд, який виражався у ставленні до сенсу життя, смерті та питань свободи. Саме через ці вузлові питання письменник виходив на цілісну проблему людського буття.

Ці світоглядні проблеми, вплітаючись в контекст людського буття, у творчості Стефаніка набувають особливої гостроти і соціального звучання, а їх художнє осмислення виливається в різні форми протесту проти знецінення, відчуження людини в тодішніх умовах галицького життя.

Стефаніків протест проти цього зла втілюється у своєрідну художню форму, яка відповідала його світоглядним принципам, які ґрунтувалися на інтересах найбіднішого селянства, що прагнуло вирішувати нерозв'язні проблеми свого буття, що й було основою трагічної забарвленості всієї творчої діяльності письменника.

Критичний реалізм для Стефаніка не є чимось самодостатнім. Він для нього - спосіб світобачення, який відповідає сприйняттю світу селянином. Звідси йде зацікавлення письменника душевним пориванням, стражданням окремої людини, що, однак, не співпадає з модернізмом, який абсолютизує психологізм, пасивність героїв, що веде до відособлення людини від реалій буття.

Героям Стефаніка не притаманне протиставлення "життя - рефлексія", їх буття наповнюється змістом не через роздуми, а через дію, що являє і різницю його з модернізмом. На цю особливість вказував С.Пишибшевський. "Наші розмови,- писав він,- велися завжди довкола проблем життя". /"Із землі зрадженому творцеві"/.

Стефанік прагне примусити інтелігенцію подивитись на людину

праці іншими очима. Ця його світоглядна засада породжувала внутрішню полемічність його творів. Своїх героїв він зображає як рівних собі і судить їх з позицій загальнолюдських цінностей. На противагу модерністській пасивності він на боці тих, хто прагне не ілюзорного, а справжнього самоутвердження. Такими є герої в новелах "Камінний хрест", "Сини", "Мати".

БАРАБАН Д. /Київ/

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СЦЕНІЧНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ПРОЗИ
ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА
/маловідомі матеріали/

Як зазначає Ф.Погребенник у книзі "Сторінки життя і творчості Василя Стефаніка", інтерес до драматургії в митця з'являється в 20-х рр., власне після листа редактора Державного видавництва України Івана Лизанівського /Харків/ та листування з Мирославом Ірчаном, коли той перебував у Канаді. Однак це не означає, що до цього часу видатний митець не знав театру. Ще наприкінці XIX століття він бачив вистави німецьких, італійських, польських, російських театрів, що приїздили на Прикарпаття, духовно і матеріально підтримував діячів сцени Галичини, зокрема Й.Стадника, мріяв навіть організувати народний театр, особливо після того, як на Покутті побували М.Заньковецька та М.Садовський.

Але справжнє зацікавлення театром справді виникає у В.Стефаніка на початку 20-х рр. і впродовж всього творчого життя він виношує намір написати п'єсу, власне, психологічну драму. Його

намір підхоплює Лесь Курбас, і театр "Березіль" плакав надію, що зможе її реалізувати на своїй сцені у Харкові. Літературно-науковий місячник "Літературні вісті" у 1927 році навіть опублікував звістку, що В. Стефаник "викінчує від кількох літ готовлену п'єсу для театру Л. Курбаса" / № 1-2, травень-червень/, а на початку травня цього ж року І. Лизанівський в листі сповіщає В. Стефанику, що чекає від нього п'єси. Взагалі в листах І. Лизанівського багато йдеться про очікувану п'єсу. "Що чувати з Вашого п'єсою? Тут ждуть її, і мабуть, вже кілька разів писали до Вас" /1927, листопад, 30, Харків/. Про те, що В. Стефаник пише для харківського театру "Березіль" п'єсу з селянського життя, повідомляв у "Вікнах" В. Бобинський /1926, № 4, С. 23-25/. Начерк драми "Вона - Земля" уже давно визрів у В. Стефаника, він не повторював одноіменної новели, це мав бути самостійний драматургічний твір. Однак задум в силу численних політичних і суспільно-економічних моментів так і не реалізувався.

Дев'ятого січня 1933 року український професійний театр "Заграва" у Львові поставив самостійний спектакль "Земля" - за новелами В. Стефаника "Моє слово", "Вона - земля", "Сини", "Марія", "Злодій", "Побожна". Вистава закономірно на той час вирішувалася в соціально-побутовому аспекті, з акцентацією на складну нелегку долю хлібороба. Автор дивився її двічі, і згодом написав навіть статтю-роздум "Під враженням вистави "Земля" /див. твори с. 325-327/, але особливе враження на нього справила вистава 6 травня 1934 року, коли вона показувалася у театрі у Коломиї, де В. Стефаник довго бурхливою овацією зустрічали присутні. Через кілька місяців він об'єктивно напише: "Публіка була навіть зворушена, але все-таки де-не-де драма, лиш розкидані матеріали до драми". В

спектаклі театру "Заграва" були зайняті такі актори, як Л. Криницька, І. Рубчак та інші.

В 1940 році театральний колектив Сендвича /Канада/ подає свою сценічну версію новели "Злодій" /прем'єра 16 березня/, яка вражала своїм тонким психологічним відтворенням душевного стану спійманого злодія і тих, хто з ним жорстоко розправляється. На цей і подальший театральний період припадають спроби перевести прозу В. Стефаника в драматургічну форму таких режисерів, як В. Василько, Л. Дубовик, Б. Борін, Ф. Верещагін, Я. Геляс, але задуми лишаються нереалізованими із-за різноманітних соціальних обставин.

Звертаючись до творчої спадщини великого майстра слова у 1971 році один з найкращих режисерів країни Сергій Данченко в центр своєї інсценізації "Моє слово" ставить найперше душевний стан селянина-землероба. І найголовніше, у виставі стало те, що театральний майстер не прагнув максимально зберегти ідейно-тематичне розгалуження сюжетних переходів, аби створити карколомний конфліктний вузол. Головним стало слово - вагоме, могутнє, справді Стефаникове. Чотири ведучих - прекрасних митців перевтілення - Ф. Стригун, В. Розстальний, Б. Козак та М. Максимчук виходили на авансцену і вели діалог через рампу про важку долю прикарпатського землероба - скриданого та поневоленого, але нездоланого у своїй душевній величі.

Довгі роки мріяв прекрасний майстер сцени і кіно Василь Симчич /Коломия/ інсценізувати "Камінний хрест" для широкого загалу, "Стратився" для молоді та "Кленові листки" для школярів. Це мала бути своєрідна театральна трилогія, на підмостках сцени повинна йти у три вечори, - та задум режисера й актора залишивсь неадійсним.

Зрештою, провідні майстри української сцени слово письменника завжди беруть для декламації зі сцени, по радіо, з екрана телевізора /Т.Литвиненко, Л.Кадирова, Ю.Ткаченко, Л.Хоролець, В.Зимня, Н.Лотоцька, А.Овчаренко, Н.Кондратюк, О.Саяка/.

Власне кажучи, і тепер, наприкінці двадцятого століття, новели В.Стефаника так і просяться на сцену, бо в них, як зазначав І.Франко, пульсує "тільки наочне, голе просте, невідфарбоване життя, дуже часто сумна дійсність, але оздоблена золотом найправдивішої поезії".

БІЛЕЦЬКИЙ Ф. /Дніпропетровськ/

ПИТАННЯ РЕАЛІЗМУ В ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНИХ ВИСТУПАХ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

І. У В.Стефаника немає спеціальних статей або наукових розвідок, присвячених питанням реалізму як творчого методу і літературного напрямку. Але у своєму нечисленному літературно-критичному доробку, який складають його літературно-критичні статті-виступи: "Музики і вистава", "Поети і інтелігенція", "Під враженням вистави "Земля", і промови: на Шевченківському святі в Коломиї 1901 р., на Шевченківському святі в с.Русові в 1914 р., на своєму ювілеї в 1926 р. і в інших матеріалах Стефаник торкається цієї важливої проблеми. Він створив цільну концепцію реалізму в українській художній літературі, визначив окремі специфічні риси його розвитку.

Проливає світло на це важливе питання також окремі поезії

в прозі: "Моє слово", "Дорога", "Серце" тощо, та численні листи, в яких, за словами Стефаника, "є критика літературна і сама література". Саме в Стефаникових листах знаходимо чимало цінних думок щодо художнього методу літератури, її суспільної і естетичної ролі, характеру внеску письменників у розвиток і збагачення реалізму.

2. Для критика був характерний конкретно-історичний підхід до оцінки і трактування явищ літературного життя. Стефаник вважав творчий метод-реалізм явищем конкретно історичним і в українській літературі, де цей метод мав свої специфічні риси, зумовлені конкретними історичними і національними обставинами життя.

Ще студентом медичного факультету Краківського університету, розгортаючи струнку концепцію сучасного літературного процесу в Європі, Стефаник торкається питання новаторства творчого методу в мистецтві, передбачливо розкриває неминучість появи нового етапу реалізму в європейських літературах /див. лист до О.Гамарак від 29 лютого 1896 р./.

В.Стефаник стояв на позиції визнання боротьби, своєрідного змагання між собою літературних течій і шкіл. Він заперечував виношувану критиками тезу про повторюваність творчих методів, літературних течій і напрямів. І справедливо підкреслював, що зі зміною життя змінюється й література, оновлюються творчі методи і літературні напрями. Так, у листі до О.Гамарак від 29 лютого 1896 р. Стефаник підкреслює, що Якобсен як представник датського новоромантизму - явище цілком відмінне від романтизму Байрона або Лермонтова. Що ж стосується "злізського натуралізму", то в ньому, на думку Стефаника, відбито біологізм, намагання письменника по-об'єктивістському змалювати правду одного факту, якогось шматка життя. Водночас критик не відкидав і того цінного, що в

творах французького письменника-натураліста було.

З цих положень випливає висновок про характерне Стефаніку змінення передбачати неминучість нового етапу реалізму в європейських літературах: "натуралізм майбутнього, як вважає критик, буде відрізнитися від натуралізму Золя" і що, коли в мистецтві з'являться символісти і імпресіоністи, "неможливо говорити, як Золя, що це усього лиш дитяча гра в солдатики". /Стефанік В. Повне зібр. тв. у 3 т.- К., 1954.- Т.3.- С.57/.

3. За майстерне, високохудожнє втілення в літературних образах важливих філософських, соціальних, морально-етичних і психологічних проблем, глибоко правдиве змалювання типових характерів у типових обставинах Стефанік високо поцінював реалістичну творчість українських і російських класиків М.Гоголя, Т.Шевченка, Ю.Федьковича, І.Франка, М.Лермонтова, Г.Успенського, Л.Мартовича, А.Чехова, О.Кобилянської й інших. Будучи прихильником нового способу писання, характерного для літератури рубежа XIX-XX ст., Стефанік тонко відчував особливості творчого методу кожного з митців, зокрема І.Франка /"наш найбільший "поет"/, І.Карпенка-Карого /"дуже талановитий" драматург/, Л.Мартовича /"геніальний письменник"/, Марка Черемшини /"великий художник українського слова"/, О.Кобилянської, котра пише "дуже делікатно і ніжно", а її твори вчать дивитися на світ "без крихітки злості" /"Битва", "На полях" й ін./.

4. Критик писав, що на рубежі двох століть в українській літературі найактивніше розвивається реалістична за методом, новаторська за змістом і формою "хлопська новела" О.Кобилянської, Л.Мартовича, Марка Черемшини, М.Яцкова та ін.

5. Вимогливий художник слова і літературний критик Стефанік послідовно виступав проти епігонства і голого наслідування в мистецтві /"Під вражінням вистави "Землі"/ проти писань, сповнених міс-

тицизмом і натуралістично просвітянськими тенденціями /лист до О.Кобилянської від 12 вересня 1899 р./, проти прихильників теорії "штука для штуки".

6. Ідеалом для В.Стефаніка був основоположник критичного реалізму в українській літературі геніальний поет Т.Г.Шевченко, твори якого "є найбільшим пам'ятником, який може цілий нарід, хоть би вмер, по собі лишити" /Василь Стефанік. Повн. зібр. тв. 4. У 3 т.- К., 1953, т.2.- С.146/. Невипадково Стефанік постійно виступав популяризатором творчості народного Кобзаря серед трудящих західно-українських земель і сам був "зодол'ям України".

БОНДАРЕНКО Г., БАРАБАШ Д. /Міровоград/

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ НОВЕЛИ "КЛЕНОВІ ЛИСТКИ"

ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА

Лірична драма "Кленові листки" Василя Стефаніка в аспекті фольклоризму. Мотив "батьки і діти" в контексті творчості новеліста /"Катруся", "Новина", "Камінний хрест", "Святий вечір", "Осінь"/. Трагічний конфлікт між добротворчим призначенням людини й жорстокою реальністю в гуманістичній концепції В.Стефаніка. Традиція попередників /Т.Шевченко, Марко Вовчок, І.Нечуй-Левицький, Панас Мирний, М.Коцюбинський, В.Грінченко/, новаторство автора "Кленових листків".

"трагічна деформація родинних зв'язків під тиском соціальних умов життя - побудник художнього осмислення проблеми. Народний мотив кленових листочків - емоційний концентрат трагедійного пафосу

новели, його "організуюче художнє начало" /М.Грицута/. Народні традиції в мікросвіті Стефаникового оповідання: хрестини, приготування до похорон. Драматичне освітлення традиційного обряду хрещення через призму людської біди й злигоднів.

Спосіб передачі психологічного парадоксу між мовленням і почуванням батька. Роль уснорозмовних мовленнєвих ситуацій в увиразненні драматичних переживань знедолених людей.

Родвоєння батьківської душі як наслідок процесу зубожіння українського селянства. Здатність до опанування власної трагедії, материнська жертвність на грані життя і смерті – промінь оптимізму в темряві людського буття. Принцип контрасту в процесі психологічного аналізу станів людської душі в "Кленових листках". "Страшна людина" і "безсилий страх" – полярні емоційні стани як складники психологічного комплексу трагічних героїв Василя Стефаника.

БАРАБАШ С. /Кіровоград/

КАТЕГОРІЯ ТРАГІЧНОГО В НОВЕЛІСТИЧНІЙ ДИЛОГІІ "ВИВОДИЛИ З СЕЛА" І "СТРАТИВСЯ" ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

Новели "Виводили з села" і "Стратився" В.Стефаника В.М.Лесин назвав "маленькою діалогією про рекрутчину". Життєвий імпульс до написання і спосіб його художньої матеріалізації. Категорія трагічного як визначальна в процесі творення емоційно-етичного світу героїв Стефаникових новел. Трагічний психологізм обох новел і його об'єднуюче начало. Природа як тло дії і камертон майбутньої драми.

Художнє уречевлення логіки передбачення трагічного кінця:

зловісно-червоне тло заходу, жіночі плачі, материнське голосіння, глибоке батьківське горе як психологічна атмосфера майбутнього похорону. Логіка трагічного кінця в новелі "Стратився". Синтез авторського мовлення з внутрішнім монологом та умовним діалогом на рівні фіксації потоку свідомості.

Аспект трагедійної самотності старої людини напроти власного горя. Засоби ліризації оповіді. Логічно-образний ряд психологізованих емоційно-образних епізодів: чоловік і "холодя", самотність і сховані сльози, віщій сон, згадка про жінчину розпуку, смерть юнака і його весільне вбрання, скарга-рада старого батька до мертвого сина. Авторська установка на свідоме уникнення опису сцен з рекрутського буття як причин драми.

Засоби посилення експресивного духу трагічної емоції через повтор і градацію /"... і радився з ним, і скаржився йому, і плакав..."/. Етично-естетичний аспект психологічних студій автора "Виводили з села" і "Стратився".

БУДІВСЬКИЙ П. /Луганськ/

СПЕЦИФІКА НОВЕЛИ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА "ШКІЛЬНИК"

Творчість визначного майстра художнього слова Василя Стефаника займає помітне місце в історії української літератури. Письменник виступив блискучим творцем української прози, справжнім новатором соціально-психологічної н вели, яка з кінця ХІХ століття стала досить поширеною в нашій літературі. Засвоївши кращі зразки української, російської, західноєвропейської реалістичної

прози, В. Стефанік сказав нове слово в літературі про життя трудового селянства Галичини, обравши ві скарбницю світового словесного мистецтва жанр малої прози. Автор "Синьої книжечки", "Яленових листків", "Новини", "Камінного хреста", "Лиса" по праву вважається одним із кращих новелістів світу.

Серед розмаїтих зразків повозного часу письменника помітне місце займає новела "Шкільник" /1931 р./ . Це твір гумористично-трагічного звучання і своєю тематикою досить близький до новели Марка Черемшини "Злодія зловили". Якщо Марко Черемшина в своєму творі висвітлює трагічну долю хлопчика-сиротиФри Приймакового в перші тижні після смерті матері, коли дитя ще не пристосувалося до нових складних для нього умов, то Стефанік безіменний герой-сирота вже пройшов сумну школу поневірянь, знущань і побойів. Трагізм його долі зумовлений важкими соціальними умовами та особистим нещастям. Після смерті матері убоге майно байстрика розтягли родичі, а хлопчик став нікому не потрібний. При змалюванні нещасної дитини письменник використав елементи трагізму та комізму. Так, із скарг жінок на обдертого сироту викристалізовується його важке злиденне життя, а наївні просторікування хлопчини викликають у читача лише сміх крізь сльози, бо неважко уявити собі весь жах животіння дитини. Устами хлопчини в комічному плані засуджується огидний суспільний лад і вади, породжені ним, внаслідок чого діти-сироти приречені на здичавіння і загибель.

Як правильно зазначив літературознавець Василь Лесин, "своїм твором письменник говорить: так не повинно бути. Потрібен такий суспільний лад, який би врятував цього дотепного й милого хлопчика та дав змогу розвинутися його здібностям". /Василь Стефанік - майстер новели.- К.: Дніпро, 1970.- С.272/.

Центральна постать новели "Шкільник" - дуже обдертий хлопчик

з чорненькими очима" - сирота. Своє голодне і холодне дитинство він скрашує вигадками. Хлопець дуже кмітливий і спостережливий і все оцінює по-своєму.

Уся новела побудована на контрастові - безіменному байстрику-ві протиставляються жінки-селянки та їх діти. "Шкільник" не має ні кола, ні двора, ні доброї одежі, ні копійчини за душею, тоді як його ровесники ситі, одягнені, безтурботні.

Вобразку "Шкільник" В. Стефанік проявив себе справжнім майстром архітекtonіки. Уже початок твору - своєрідна описово-розповідна частина про головного героя - безіменного "шкільника"-сироту. Це сприяє зацікавленню долею персонажа. Далі в питально-відповідальних діалогічних формах розкривається важке життя хлопчика. Поступово в комбінованій діалогічній та розповідальній формах висвітлюється "подвиг" шкільника /пофарбував голого школяра, а його одягу забрав собі/.

У другій частині новели в мінорній розповіді помітно наростає драматичне напруження: розкриваються поневіряння байстрика, його убоге животіння. Зустрічається у цій частині поєднання діалогічної форми зі звертальною. Тут діалог служить засобом створення відповідного тла, важких обставин, в яких опинився сирота і які сприяють висвітленню його почуття, переживань, а звертання далі доповнює страждання "шкільника".

ВЕРЬОВКІН В. / Рівне/

ТВОРЧИСТЬ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА ЯК ДЖЕРЕЛО ДО ІСТОРІЇ
НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ БОРОТЬБИ НА ЗАХІДНІЙ
УКРАЇНІ У 20-30-І РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ

Василь Стефанік – майстер глибоких за змістом і мистецьки довершених соціально-психологічних новел про страхотливо важке життя широких мас західноукраїнського селянства в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. Того часу Західна Україна була поневолена царською Австрією, а з 1918 року – панською Польщею.

У ряді новел В.Стефаніка знайшло правдиве відтворення життя західноукраїнських трудящих у час пансько-польської окупації. Письменник своєю творчістю тяжів до тих революційних літераторів, які мужньо боролися проти окупаційного режиму та реакції, та й сам брав посильну участь у цій боротьбі.

Твори В.Стефаніка періоду 20-30-х років є важливим джерелом з історії національно-визвольної боротьби західноукраїнських трудящих проти окупації цих земель буржуазною Польщею. Так, у новелі "Воєнні шкоди" /1925/ В.Стефанік змальовував, використовуючи достовірні факти, як після загарбання Західної України шляхетською Польщею урядовці та поліцаї грабували села.

У новелі з іронічною назвою "Дурні баби" /1928/ В.Стефанік показав, що дух протесту проти окупаційного режиму охопив не тільки чоловіків, а й жінок, які ще зовсім недавно були темними, забитими, покірними, байдужими до політики. У творі йдеться про типове для тих часів нищорення скрізь жандармів і поліцаїв, про вишукування революційної літератури, про часті арешти й терор.

Жінки проводять "недозволені збори", щоб висловити протест проти арешту синів. Жандарми намагаються розігнати їх, але безсилі це зробити. Двох жінок жандарми хотіли взяти "на протокул", але решта заступилася: "Ех, ми знаємо ці протокули. Беріть нас усіх". Щоб жандарми не пізнали тих, хто бунтував, усі жінки демонстративно пов'язалися червоними хустками.

З метою уникнення цензурних заборон В.Стефанік, розповідаючи про криваві розправи /пацифікації/ пілсудчиків над цілими селами, змушений був адаватися до натяків. Про пацифікації пілсудчиків йде мова у новелі "Червоний вексель" /1933/.

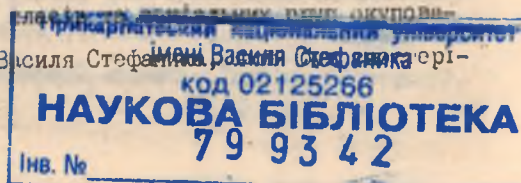
Письменник знав, як окупанти полювали за революціонерами, за тими, хто повернувся із-за Збруча. Знав і в децю завуальованій формі відтворив у новелі "Гріх" /1933/.

У новелі "У нас все свято" / 1933/ серед пригод, про які розповів старий Палата молодим учителям, основною була розповідь про тогочасне західноукраїнське село, розтерзане пілсудчиками.

У новелі "Межа" /1927/ Василь Стефанік відтворив дуже типовий для приватновласницького села конфлікт – бійки і вбивства на підораній межі. Бідняк косою зарізавав багача сусіда за те, що той відорював у нього землю, відсидів у арешті за це, але провини не відчуває.

Цікавим джерелознавчим матеріалом є автобіографічні твори та спогади Василя Стефаніка про своїх друзів і побратимів.

Таким чином, твори Василя Стефаніка періоду національно-визвольної боротьби західноукраїнських трудящих за своє соціальне і національне визволення вміщують цінну інформацію про особливості соціальної психології різних класів українського народу в період окупації Західної України. Твори Василя Стефаніка є важливим джерелом з історії національно-визвольної боротьби українського народу.

гачем революційних подій на Західній Україні, повинні бути використані як важливі історичні джерела.

ГАВРИЛІВ В. /Івано-Франківськ/

ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

Серед двохсот визначних літературних місць Прикарпаття особливе місце займають пам'ятники, меморіальні дошки та музей Василя Стефаника, відкритий рівно 50 років тому в рідному селі письменника Русові. Майже всі ці роки незмінним директором музею був син видатного новеліста - Кирило Стефаник. В 1956 році на будинку музею встановлено меморіальну дошку. До 20-річчя пам'яті В.Стефаника на подвір'ї музею споруджено бронзовий бюст письменника на постаменті з каменя-пісковика, а в 1971 році на честь 100-річчя з дня народження споруджено пам'ятник в центрі села /скульптор В.Сколоздра/. В тому ж році встановлено меморіальну дошку на хаті, де жив В.Стефаник у 1900-1902 рр.

Неподалік від Русова - в Снятині, збереглося приміщення школи, де навчався В.Стефаник. Нині середня школа носить його ім'я. В центрі міста, в будинку, де в 1912-1927 роках жив Марко Черемшина і де відкрито літературно-меморіальний музей, не раз бував Василь Стефаник. 1971 року снятинці спорудили з червоного граніту пам'ятник Василеві Стефанику.

В Коломиї в центрі міста добре збереглося приміщення заснованої ще 1861 році гімназії, де здобувала середню освіту славна "Покутська трійця" - Василь Стефаник, Лесь Мартович і Марко Че-

ремшина. Меморіальна дошка на пам'ять про Василя Стефаника урочисто відкрита 1971 року на фасаді нині відновленої української гімназії, якій присвоєно його ім'я. В 1991 році за участь в тасмному гуртку В.Стефаник виключено з коломийської гімназії, і він змушений був разом з Л.Мартовичем перейти в дрогибицьку гімназію. В 1971 році поряд з меморіальною дошкою на честь І.Франка тут же встановлено пам'ятний знак з барельєфом Василя Стефаника та його побратима по педу Лесь Мартовича.

На Львівщині на честь столітнього ювілею Василя Стефаника відкрито два пам'ятники. Один з найкращих пам'ятників на Україні встановлено на площі біля будинку наукової бібліотеки АН УРСР, яка носить ім'я В.Стефаника. Тут 12 травня 1971 року відбулося його урочисте відкриття /автори проекту - скульптор В.І.Сколоздра і архітектор М.Д.Велдилович/, до речі, львівський скульптор В.Сколоздра створив бюст В.Стефаника, який 1971 року був встановлений в Едмонтоні / Канада /.

На Тернопільщині в 1971 році пам'ятні знаки на згадку про В.Стефаника встановлено в с.Різотинці Збаразького району, де письменник неодноразово наприкінці XIX - на початку XX століття, в Заліщиках, де він виступав 1908 року на селянському вічі, і в Тернополі.

В колишньому Станіславі Василь Стефаник чи не вперше побував ще в шкільні роки. Ось як про це повідомляється в поліцейському донесенні від 7 червня 1890 року: " Стефаник, учень Коломийської гімназії, ... перебував під час Зелених свят цього року в Станіславі, його бачили в товаристві Д.Дук'яновича та інших найбільш винних учнів, які його 1 червня цього року проводжали на залізничний вокзал".

Нині Івано-Франківськ, особливо його педагогічний інститут,

який в 1971 році названий іменем Василя Стефаника, став центром вивчення та популяризації життя і творчості видатного письменника. В інституті відкрито аудиторію імені В.Стефаника, запроваджено Стефаниківські стипендії для кращих студентів філологічного факультету; завершується велика наукова робота по створенню "Словника мови творів В.Стефаника"; стали традиційними стефаниківські читання з друкуванням відповідних матеріалів. Восени буде проведено міжнародну науково-теоретичну конференцію, присвячену 120-річчю з дня народження В.Стефаника.

В 1984 році при центральному вході до інституту встановлено художньо-меморіальну дошку з барельєфом В.Стефаника, а найближчим часом планується спорудження пам'ятника Василю Стефанику.

В Кракові, де Василь Стефаник навчався в університеті, 15 жовтня 1971 року відбулося урочисте відкриття меморіальної дошки на честь українського письменника.

1903 року Василь Стефаник вперше і, здається, востаннє побував на Великій Україні. По дорозі до Полтави він відвідав Київ. Побував на Дніпровій кручі, оглянув пам'ятник Володимирові. Через день, 12 вересня 1903 року, В.Стефаник, як член делегації діячів української культури Галичини, взяв участь у відкритті пам'ятника І.Котляревському в Полтаві.

У травні 1933 року В.Стефаник чи не єдиний з літераторів Прикарпаття брав участь у відкритті в Львові на Личаківському цвинтарі надгробного пам'ятника І.Франку. Це був останній виїзд з рідного села, де з 1936 року покоїться прах невтомного трудівника української літературної ниви.

ДИТИНА У ТВОРАХ СТЕФАНИКА

Він був більше поетом, ніж прозаїком. Ніколи не публікував слабких речей. Громадянина і громадського діяча, демократа і патріота, В.Стефаника мучила доля мужицьких дітей-майбутнього нації України. Він стужився над їхнім безталанням, йому боліли їхні душевні рани.

Письменник умів виходити із життя трагічну подію, вміло окреслюючи трагічну ситуацію. Найяскравіше виявлялися у ній людські почуття, з найглибшою повнотою розкривалася психологія героя. Багато у В.Стефаника новел про дитячу долю, про дітей, у яких украдено дитинство. Мужицьке дитя, для якого замарився світ, погасло сонце і не цвітуть квіти, стало героєм його творів, породивши проблему дитячої долі. Становище малих громадян України справді було жахливим. Батьки надривалися на панській роботі, але не могли забезпечити голодні роти шматком хліба насущного. Плекали надію на картоплю, - а її теж не вистачало до нової. Для підсилення нестерпного гніту В.Стефаник часто сприймає світ очима дитини. Відняцькі діти стали героями творів "Кленові листки", "Лан", "Похорон", "Новина", "Каларуся" та інші.

Спорядивши на смерть матір чотирьох дітей, залишивши в їхніх руках спемтятих палахкі свічки, а в серці - провальну мамину пісню що " потихеньку спадала межі діти і цілувала їх по "головах", батько іде на заробіток, бо немає "Чого кинути на жорна" у ті роти, "як вітряки".

А мамина пісня веде оповідь про кленові листочки, яких розвіяли вітри по світу, мов діток-сиріт. Доля кидає їх під ноги кож-

ному, і ніхто не хоче нагнути та підняти. Кленові листочки - символ мужицьких сиріток, що теж не потрібні нікому. Одне лихо та безталання може приспати їх, "як свою дитину". У цьому автор не ел повністю розділяє погляди Великого Тараса на трагізм дитячої долі. До новий твір, то жакливіша картина постає перед очима. Не можна без болю читати новелу "Лан". Мати гнеться на чужому полі, а під корчем лежить немовля. Вільної хвилиночки не має, щоб побавитись з дитим, доглянути його. Мала кричить, доки само знаходить собі спокій. Повернулося ротиком до корча, "б"є ніжками, дуже пручається і поволеньки синіє". Важко уявити горе матері, яка візьме вечором на руки холодне дитяче тільце. До божевілля доводила гірка доля нещасних матерів, бо серце не витримувало такої муки. Не краду картину емальовує письменник у новелі "Похорон". Бездоглядна, голодна, роздигнена, дитина робітниці бродить мокрими вулицями в холод та негоду. Бруд, сморід - супутники життя дитини. Світ широкий і прекрасний тільки для багатіїв. Дитя простуджується і помирає. В.Стефанік бачив, що доля і сільських, і міських пролетарів однаково нещасна і безпросвітна як для дорослих, так і для їхніх дітей. Ні до кого притулити голову. Письменник глибоко усвідомлявав трагічну велич болю. Творчий процес В.Стефаніка не має аналогій у світовому мистецтві. Автор до мінімуму зводив зовнішню дію, зосереджуючи увагу на психології дитини. Тому ми відчуваємо ніжні, ліричні голоси "Маминого сінка" і "Вечірньої години" і високе психологічне напруження, схоже на акорди сонати, у "Синах". В.Стефанік рідко вливав епітети, зате страшною сили деталі, як наприклад, у "Новині", потрясають свідомість.

ОСОБЛИВОСТІ ЗМАЛЮВАННЯ ЖІНОЧОГО ОБРАЗУ В НОВЕЛАХ

В. СТЕФАНІКА

/ До питання майстерності/

Жіноча доля завжди хвилювала митців художнього слова різних часів. В залежності від майстерності, світогляду письменники по-різному трактували і розкривали цю тему.

Щодо В.Стефаніка, то ця тема є наскрізною в творчій спадщині новеліста. На цьому наголошують дослідники: Ф.Погребенік, М.Грицюта, В.Лесин, І.Денисюк та інші. Новелістика В.Стефаніка представлена цілісним жіночим образом, починаючи з долі дівчини-дитини, дівчини, жінки. Витоки Стефанівського жіночого образу йдуть від могутньої поезії Т.Шевченка.

Можна виділити, звичайно, умовно, певні групи новел, в яких емальовується жіночий образ. Для цих творів характерний драматизм і ліризм, енергійна мобільність всіх можливих засобів для розкриття образу і лаконізм, майже обов'язковий епічний елемент у творах, дуже цікава проблема ущільненості часу та інш.

Але разом з тим кожна група творів має і свої особливості.

Перша - твори про тяжку долю жінки-матері, її страждання і муки, викликані смертю своїх дітей, або передчуттям своєї власної смерті /"Кленові листки", "Катруся", "Стратися" та ін./ . В цих новелах відтворено тійкий настрій і болісні переживання жінки-матері, глибокий психологізм і драматизм ситуацій поглиблюють соціальне звучання творів.

Найрізноманітніші засоби використовує автор для розкриття жіночого образу. Але здебільшого це портретний живопис і взаємо-

характеристика героїв: "Ноги її посиніли від снігу, верещала, як несповна розуму /I, 17/ "Страдився" / Крім того, автор часто вживав символічні, значущі деталі. "Слова тихі, невиразні говорили, що кленові листочки розвіялися по пустім полі і ніхто їх позбирати не годен і ніколи вони не газеленіють. Після намагалося вийти з хаги і полетіти в пугте поле за листочками" / I, 144/ "Кленові листочки"/. Саме опале восени листя символізує долю бідняцьких дітей-сиріт.

Бажливым засобом розкриття психології жіночого образу у цій групі творів є діалог. Як зауважує І.Денисюк, що це здебільшого односторонній діалог. Він мало ще досліджений літературознавцями. Саме через діалог героїнь автор досить майстерно відтворює найвищі точки вияву трагічності – ці "крайні границі ефекту" /І.Трум/ в образному мисленні В.Стефаніка символізують найінтенсивніші моменти життя.

Друга група творів, в яких відтворюються драматичні ситуації, пов'язані з життям одиноких жінок-матерів /"Лан", "Похорон"/. Автор з великою ніжністю та сердечністю розповідає про своїх героїнь. Особливістю змальовання жіночого образу в згаданих новелках цієї групи є використання градаційності, наприклад, у новелі "Лан". /Дитина перевернулася, впала ротом до корча, "б"є ніжками, дуже пручається і поволеньки синіє". У матері ноги " як рана, бо покалічені, позічені, пропані" та інші/.

Третя група представлена новелами про трагедії старих одиноких батьків, особливо жінок, які часто приречені на загибель безсердечністю та егоїзмом дітей /"Сини", "Марія" та інші/.

Ці новели характеризуються глибоким трагізмом, душевною глибиною, самосвідомістю героїв: "... влад не йдіть, за мене пам'я-

тайте, бо я сам, наша мама на воротах вмерла..." / "Сини"/.

Четверта група представлена творами, в яких змальовується доля маленьких героїнь, які не завжди розуміють, що відбувається навколо, що їх чекає в майбутньому /"Діточа пригода", "Новина" та інші/.

Для цих творів характерні монотопії, які інколи досягають вражаючої сили, коментуючи жакливе і величне /"Діточа пригода"/, часто проголошуючи глибокі філософські та психологічні узагальнення.

Отже, образ жінки, жінки-матері в новелах В.Стефаніка розкрити різнобічно: вдома, за роботою, в сім'ї, в ставленні до інших героїнь. Кожен твір в жанрово-композиційному плані є пошуковим, а образ, зокрема жіночий – новаторським. Майстерність і заслуга В.Стефаніка – в мобілізації всіх засобів для незвичайної життєнаповненості "сільської новели" /І.Денисюк/, а звідси і образу жінки.

Кожен жіночий образ написаний автором в якомусь одному ракурсі, але всіх їх об'єднує одна думка – бажання бачити своїх дітей щасливими. І хоч героїні не борються, в прямому розумінні слова, їх душі протестують проти існуючого ладу. Кожен жіночий образ новели вражає оригінальністю, майстерністю письменника, разом з тим всі вони пронизані глибоким ліризмом, любов'ю і співчуттям автора до своїх героїнь.

ГОЛОМБ Л. / Ужгород /

ПСИХОЛОГІЯ ПОКОРИ У ГЕРОІВ НОВЕЛІСТАМИ
В. СТЕФАНІКА

Психологія покори як одна з типологічних ознак духовного світу героїв В. Стефаніка наклала своєрідний відбиток на поетику та настроєвий колорит новелістики письменника. За спостереженням Лесі Українки, головною рисою цих внутрішньо подібних героїв, їх "колективної душі" є пасивність, що чергується з "стихийним духом за інерцією". Якийсь фаталізм, підвладність долі відзначав у народних типах В. Стефаніка і С. Сфремов, а І. Труш присвятив цьому феномену окрему цікаву доповідь, зміст якої викладено в "Новій Буквині". Справедливо вказували на співзвучність поезії І. Франка "На ріці вавилонській..." та Стефанікової "Дороги". І. Труш вбачає в цих творах "незвичайне і цікаве а характеристичне психологічне тло", що допомагає "пізнати національну душу нашого гнобленого і обезсиленого народу...". Беручи до уваги тільки названі твори, можна, звісно, погодитися з висновком критика стосовно способів вияву авторських позицій: у Франка осуд рабської психології – це "свідома підставова гадка", в Стефаніка – "несвідома поетична концепція, яка переходить в нашу свідомість дорогою критичної рефлексії". Коли ж приймати поетичний світ новеліста як цілісну художню систему, пам'ятаючи при цьому незмінний принцип митця впливати на читача самим зображенням, а не характеристиками "від автора", то слід визнати, що засудження психології покори є однією з центральних ідей творчості Стефаніка.

У новелі "Май" читач буквально "бачить" гіркий усміх на обличчі автора, що виписує деталі уявлюваної наймитом-селанином приниженої бесіди з паном, котрий мусить упевнитися: "Це якийсь дуже бідний...". Не менш відчутною є гіркота автора в "Кленових листках", де своєрідним акордом примирення з рабством – у відповідь на скаргу, що мужик мусить спожити найгірше і виконати найтяжче, – звучить "побожне": "На то сми рожені..." / С. 126 /.

"Стихийний рух за інерцією", що шиктує композицію більшої новел Стефаніка, визначає і природу поетичних символів та лірично забарвлених описів, покликаних уявити авторські оцінки зображеного. Викинутий на берег камінь, який сумує, "що не гнітить його тягар води..." / "Намінний хрест" /; листочки, які розвіялися по полю й ніколи не зазеленіють / "Кленові листки" /; вікна рідної хати, що оплакують відхід господаря / "Синя книжечка" /; – всі ці образи несуть у собі глибоку тугу автора, в якій відчутно проступає позиція неприйняття укореності й схилення перед обставинами.

Ліричний автогерой Стефаніка, усвідомлюючи себе невід'ємною часткою свого народу, відчуває біль і сором "за тихий хід" і "тихі пісні" / "Моя слово" /, за те, що, потрапивши в чужий світ, "...гнувся, як лоза... і чув на собі сотні гордих очей" / "Вечірня година" /.

Подолання психології покори Стефанік пов'язував із зростанням у народному середовищі авторитету й ваги зусиль тих синів України, діяльність яких пробуджувала почуття гідності, виховувала гордість за свій народ / "Дід Гриць", "Поети і інтелігенція" /. Немає сумніву, що саме в цьому контексті письменник

осмислював і свої власні пошуки слова, здатного ввібрати не тільки плач мільйонів, а й силу музики Бетховена, — "гриміти, як грім, і світити, як зорі" / С.297/.

ГРЕЧАНЮК Ю. /Чернівці/

В.М.ЛЕСИН — ДОСЛІДНИК ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА

Василь Стефаник, його життя і творчість стали об'єктом дослідження ще за життя письменника. До його набутків зверталися сучасники, а серед них І.Труц, І.Франко, А.Крушельницький та ін. Особлива сторінка — стаття Лесі Українки "Малорусские писатели на Буковине", у якій дочка Прометея говорить про новеліста як прямого продовжувача традицій Ю.Федьковича, проте наголошує на тому, що Стефаникові твори вияскраплюються своєю оригінальністю, особливим світобаченням, високою майстерністю і психологічністю.

Дослідженню спадщини В.Стефаника прислужилися різножанрові праці С.Крижанівського, В.Борщевського, О.Бандури, Н.Жук, Г.Вервеса, Н.Калениченко, Ф.Погребенника, І.Денисюка, В.Микитася, В.Полека та ін.

Досить помітне місце у дослідженні творчості В.Стефаника займають праці відомого літературознавця, доктора філологічних наук, професора, заслуженого працівника культури України, письменника Василя Максимовича Лесина /21.03.1914 — 25.02.1991/. Його перу належать десятки статей та ряд монографічних праць,

присвячених різним проблемам Стефаникової спадщини.

Закономірно, що в центрі уваги літературознавця перебувають історико-літературні питання, пов'язані з іменем видатного новеліста. Саме їм присвячені роботи "Післявоєнна творчість В.Стефаника" /Чернівці, 1965/ та "Василь Стефаник і українська проза кінця XIX ст." /Чернівці, 1965/. Особливе значення для спостережень над творчою лабораторією письменника, для розкриття його мистецьких шукань, ряду стильових особливостей та інших характерних ознак має глибока і ґрунтовна монографія "Творчість Василя Стефаника. /Ідейно-творчі шукання письменника. Новелістична майстерність/". /Львів, 1965/.

Одночасно з дослідженням доробку письменника в літературно-історичному аспекті В.М.Лесин активно звертається до питань мікроструктури Стефаникових творів, їх художньої своєрідності, поетики та ін. Саме в такому плані була написана і захищена 1966 року докторська дисертація "Василь Стефаник — майстер реалістичної новели".

Продовжуючи розгляд цих питань, В.М.Лесин видає цікаву монографію "Василь Стефаник — майстер новели" /К., 1970/, котра знайшла вдячних читачів і була схвально оцінена республіканською та всесоюзною періодикою.

В.М.Лесин при дослідженні творчості В.Стефаника виявив дар педагога, вдумливого і наполегливого учителя. Саме цей бік його стефаниківських студій відбитий у вузівському підручнику історії української літератури кінця XIX — поч. XX ст., який витримав три видавництва. Літературознавець, який був і співредактором, вмістив у книзі розділи, присвячені творчості В.Стефаника, Марка Черемшини та Леся Мартовича. Допомога школі — теж сторінка

у творчому набутку В.М.Лесина. Його стаття "Оповідання В.Стефаніка "Камінний хрест" /Українська мова і література в школі, 1971, № 5 / не втратила свого значення і донині.

Окрема сторінка життя і праці В.М.Лесина, яка тісно пов'язана з іменем Василя Стефаніка -- популяризація та видання творів новеліста. Тільки за останні 15 років видавництвами "Карпати" і "Дніпро" здійснено кілька видань творів Стефаніка, автором передмов, приміток та упорядником яких виступив В.М.Лесин. Багато важить також видання новел Василя Стефаніка молдавською мовою /Кишинев, Карта Молдовеняскэ, 1971/.

В.Стефанік, його творчість, життя стали одним з найголовніших наукових інтересів В.М.Лесина впродовж багатьох десятиліть активної творчої роботи і вилились у одну з останніх книг -- літературно-критичний нарис "Василь Стефанік. Нарис життя і творчості" /К., 1981/.

ДУТЧАК Г., МАКАРОВСЬКИЙ І. /Івано-Франківськ/

ПОЛІТИЧНІ ПОГЛЯДИ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА

За своїми політичними переконаннями В.Стефанік належав до очолюваної Іваном Франком революційно-демократичної течії в українському національному визвольному русі.

Світогляд письменника формувався на соціально-історичному ґрунті Галичини кінця XIX-- початку XX століття під впливом Т.Шевченка, Ю.Федьковича, І.Франка, Ганни Павлик, О.Герцена,

М.Чернишевського, Г.Успенського. Помітну роль відіграла в цьому соціалістична література. Про це В.Стефанік вважав необхідним відмітити в своїй автобіографії таким чином: "Найкраще читали ми твори Франка, соціалістичну літературу, українську і польську з Женеви, Герцена, Чернишевського, загалом те, що заказане /заборонене -- І.М./". І далі йшлося про те, що Г.Успенський мав на нього "безглядний і рішучий вплив" І.-Т.2.-С.14. Літописець покутського селянства не тільки читав деякі твори К.Маркса і Ф.Енгельса, але разом з Лесем Мартовичем почав перекладати на українську мову працю Ф.Енгельса "Анти-Дюрінг".

За партійною приналежністю В.Стефанік -- радикал. Він всебічно підтримував програму радикальної партії, яка розгорнула боротьбу за соціальне та національне визволення трудящих, за "переміну способу продукції /виробництва -- І.М./ згідно зі здобутками наукового соціалізму", "за колективний устрій праці і колективну власність средств продукційних".

Радикальна партія, за словами Стефаніка, проголосила, що "тепер у світі йде боротьба між бідними і багатими, а ми стасмо партією бідних і берем у свою програму жадання усіх бідних людей на світі" І.-Т.3.-С.33. Письменник був активним діячем радикальної партії, очолював її Снятинську повітову управу /комітет -- І.М./, а також філію культурно-освітнього товариства "Просвіта", вів велику пропагандистську та культурно-освітню роботу серед селян. Від радикальної партії обирався послом /депутатом -- І.М./ до віденського парламенту. Політична атмосфера, в якій протікала його діяльність, добре передана в автобіографічній новелі "Славайсу".

В.Стефанік розумів, що для вирішення доленосних для україн-

ців проблем необхідна єдність народу. Вагомі його слова: "Я вам раду від нікого не чекайте добра, ані спасіння, тільки від себе самих. Організуйтеся, підпирайте один одного. Тримайтеся купи - будьте один кулак" / 3, 150-151 /. Оскільки в Австро-Угорщині, в складі якої перебувала Галичина, права і свободи громадян залишались для більшості населення формальними, то народ повинен боротися "проти визиску економічного і гніту національного, щоби дійти до незалежності національної в границях етнографічних з устроєм колективістичним" / 2, 32 /.

Письменник-демократ твердо стояв на позиціях передачі землі селянам, вважав, що землю і волю слід здобути революційною боротьбою. "Революція на великій Україні показала нам, коли і як це робиться" / I, T.2.- С.167 /, - писав письменник. Звідси його симпатії до більшовиків та ненависть до тих політичних кіл, які свої вузькокласові інтереси прикривали національною ідеєю, компроментуючи її на кожному кроці.

Таким чином, характерними рисами політичних поглядів В. Стефаника є революційний демократизм та соціалістична орієнтація.

ЗУБОВИЧ В. /Луцьк/

МОГУТНЯ СИЛА ДУХОВНА
/С.Гончар про В.Стефаника/

Творчість В. Стефаника, майстра слова з землі локучської, приваблювала не одного дослідника-фахівця. Його новели зачару-

вали також письменників різних поколінь, різних і відмінних як за стилем, так і за манерою письма.

Творча постать В. Стефаника, як магічний кристал, давно притягує до себе погляд Олесь Гончара, манить за горизонти непізаного. Придивімося пильніше - і нам стане зрозумілим інтерес письменника до зболілої творчими муками душі Стефаника.

Уважно прочитуючи статтю О. Гончара "Відлито у вогнях душі", мимоволі зауважуєш, що обох письменників єднає глибока народна духовність й надзвичайна вимовливість до самого себе. Підкреслюючи його самобутність, автор статті говорить, що "новели Стефаника - це власне, його індивідуальність, його природний подих, у них тільки його властива інтонація, тільки йому притаманний малюнок художнього мислення".

Про Стефаника-новеліста написано багато. Над цією проблемою працювали як літературознавці, так і письменники. Гончарове бачення поетичного світу В. Стефаника не лише доповнює наше сприйняття й розуміння прози Стефаника, а й висвітлює нові грані таланту письменника-новеліста. Він піднімає ряд проблем наукової ваги й примушує по-новому подивитися на творчу палітру митця. Зокрема, акцентує увагу на формі новели, порінюючи її за ємкістю, динамікою і міцністю сюжету з класичним сонетом. І як тут не згадати І. Франка, який нарік В. Стефаника "абсолютним паном форми". Олесь Гончар не спростовує дану думку Камеяра, а, навпаки, поглиблює її, намагаючись зрозуміти джерело виникнення потужності ідейно-естетичного звучання слова письменника.

Підводячи читача до розуміння ідейно-естетичного принципу прози В. Стефаника, О. Гончар визначає народність як творчу

домінанту покутського новеліста. Він акцентує увагу на тому, що "народність - це те, що дає силу його новелам, це те, що було найдорожчим для трудового ладу в його творчості і завдяки чому ім'я Василя Стефаника з любов'ю вимовляє сьогодні український народ".

В.Стефаник гідно репрезентує у світовій літературі українську новелу, українське слово, культуру. "Неперевершеним майстром новели вважали його, таким залишається він і понині, посівши одне з цільних місць серед світових класиків цього жанру", - констатує у своїй праці О.Гончар.

Увагу Гончара-дослідника привертають не лише загальнохудожні цінності літературного доробку В.Стефаника, а й творча лабораторія майстра. Критик захоплює розповідас про довершеність стилістики письменника, про багату інформованість фрази, її інтонованість, про надзвичайну силу слова. Гончар закликає дослідників до ґрунтовнішого вивчення творчої спадщини Стефаника. Він аргументовано доводить, що "наукове дослідження можна було б написати навіть про окреме Стефаникове слово". А поетичний світ письменника понині виблискує згустками недослідженого таланту. Олесь Гончар порівнює поетичність слова у новелі Стефаника з поетикою народної пісні, підкреслюючи природну глибинну єдність народу та його поетичного речника.

ІВАСИШЕН Н. /Івано-Франківськ/

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ СВІДОМОСТІ ПЕРСОНАЖІВ

НОВЕЛ К. СТЕФАНИКА

Головними персонажами першого періоду творчості В.Стефаника виступають селяни, пригночені і забиті нуждою, які страждають, у безсиллі опускають руки, здебільшого, навіть не бачачь виходу з свого важкого становища, а покірно кряться обставинам. Серед них - Антін /"Сина книжечка"/, Лесь /"Лесева фамілія"/, Іван /"Кленові листки"/, Гриць Леточий /"Новина"/, Данило /"Май"/, троє спролетаризованих селян /"З міста Ілущи"/. Але навіть і вже ці похмурі картини з життя і побуту галицького села будили почуття ненависті і обурення проти існуючого ладу.

Та не тільки сліпу покору долі зображав письменник. Герої В.Стефаника чим далі, тим більше переконувься у неможливості свого злиденного існування в умовах капіталістичної дійсності, відкрито заявляють про те, що треба змінити світ. Як бачимо, автор з особливим почуттям громадянина усвідомлює велич завдань, висунутих самим життям: піднімати на боротьбу з неправдою галицького мужика, ширше розкривати йому очі на жахливу дійсність, пробуджувати віру в свої сили. Пильно здивляючись в обличчя героїв, він проникає в найменші таємниці людської душі, розкриває динаміку класової свідомості селян, показує, як із страшної темряви і затурканості пробуджуються до соціально-активного життя. Так, перші спроби боротьби сільської бідноти та наймитів проти експлуататорів знаходять своє відобра-

кнення в новелах. "Палій", "Суд", "Засідання". Правда, ця боротьба була ще стихійною, малоорганізованою, іноді тільки помстою, оскільки Стефаникові герої не знають політичної агітації робітників, не мають уяви про соціалізм, не висувать ніяких вимог: ні економічних, ні політичних. Їх протест стихійний.

Образи тих, хто був в перших лавах народу, лише починають окреслюватися і наповнюються новим змістом. В новелі "Засідання" В. Стефанік фіксує народження нових людей, намагаючись з'ясувати їх чималий вплив на життя села. Петро Антонів представляє уже ту частину селянства, яка пробуджувалась до політичного життя, прагнула знайти вірні шляхи боротьби.

Вся увага письменника сконцентрована навколо зростання настроїв народних мас. До змалювання образу активного учасника селянського руху, переслідуваного цісарським урядом, того, хто бореться і веде за собою інших, письменник підходить поступово. Образ Федора /"Лист"/ поданий, так би мовити, в груповому портреті маси, в судячі якій лише зрідка прорізається його контури. Незважаючи на те, що герой не присутній в новелі, ми бачимо наслідки його діяльності: за агітаційну роботу серед селян він потрапляє до в'язниці. Засуджений мучиться тим, що його діти залишились сиротами, а їхнє майбутнє лякає його. У листі до матері й брата він просить доглянути дітей, оскільки для себе він уже нічого не сподівається, крім смерті, але в листі немає й натяку на каяття або розчарування. Це свідчить про високий рівень класової свідомості селянина-борця.

Виходячи із сказаного, можна зробити висновок, що твори В. Стефаніка, незважаючи на драматизм зображених у них подій,

породжували не розпач, а скріплювали волю до боротьби. З цього приводу слушно навести думку М. Бажана: "кожен з нас, чийого серця хоч раз у житті торкнулося могутнє слово Стефаніка, довіку відчуватиме його грім. Воно було скорботним криком, але водночас і кличем до боротьби, і надією на світле майбутнє" /Співець знедоленого селянства: Відзначення сторіччя з дня народження В. Стефаніка.- К., 1974.- С.31/.

КАЛИНА В. /Івано-Франківськ/

УКРАЇНСЬКА ТРУДОВА ЕМІГРАЦІЯ У ТВОРЧОСТІ

В. СТЕФАНИКА

Однією з карбованих сторінок спадщини В. Стефаніка є проблема трудової української еміграції. У публіцистичних статтях, численних листах та в новелах "Камінний хрест", "Мамин синок", "Осінь", "Кленові листки" В. Стефанік малював страшну картину людського горя і розпуки.

У статті "Для дітей" Стефанік на конкретних прикладах розкриває причини еміграції західноукраїнських селян. Посилаючись на слова заможного гаси Бариляка з буковинського села Бурівці, письменник вважав основними причинами еміграції: зuboжіння широких мас, малоземелля, неспроможність виділити дітей на окремі господарства; податкову кабалу, яка все зростала; відсутність заробітків у своєму краї, мізерну оплату праці у поміщицьких господарствах і злирство урядовців.

В. Стефанік не раз чув скарги селян про те, що "земля родить лише три колоски: один цареві, один кидові, один панові та й попові, а богосві і мушкетерів четвертого вже нема. Та й не знати, чи стане воно коли на тім, аби нам земля вродила четвертим колоском?" / В. Стефанік. Т.3, С.100/.

Щодо соціального складу емігрантів, то Стефанік дотримався думки, що емігрувало селянство середніх достатків і дещо заможніше, а пролетарі – майже ні. "До Канади емігрують такі мужики, що годні мати з продажу свого мастику 500-600 зл. р. на доріжку... Маса емігрантів є то господарі кількоморгові і незадовжені, і власне вони тисячами емігрують" / Т.2, С.75/.

На західноукраїнських землях сотні американських агентів роз'їжджали по селах, розхвалюючи "новий край, заокеанські порядки", обіцяючи райяких землях. У листі до В. Морачевського від 26 липня 1895 р. В. Стефанік підкреслює, що селян найбільше цікавить виїзд до Америки. Щастя та достаток трударі сподівалися знайти за океаном. "Тота утеча така страшна, що видиться, якби за мушкетерами татари гналися. Спадають їх на дворець краківський такі товпи, що думаться" / Т.2, С.76/.

У газеті "Сельроб" за 16 жовтня 1927 р. опублікований лист одного із галицьких емігрантів про своє життя в Аргентині: "Роботи нема, тисячі робітників ходять від пана до пана, з фабрики на фабрику, щоб продати свої робочі руки. Однак їх ніхто не купує, за них так дешево платять, що ні за що жити, але трудно і вмерти".

Немало гірких слів сказав В. Стефанік на адресу народовської інтелігенції, яка здатна на "сльози ошукачі та потоки декламацій з Шевченка", але в реальному житті ця маска спадає з них,

бо вони днуть з мушкетерів гроші та "убиваються як мезці, аби з них взяти голоси і стати руськими посланими" / Т.3, С.180/.

Замість пустих балачок на зборищах про "реальну політику", писання нікому не потрібних книжок про "св. Николая" і статей про титули IX ст. для журналів "русских академій", В. Стефанік подав кілька конкретних пропозицій по наданню хоч якоїсь допомоги емігрантам галицькою інтелігенцією: відкрити на великих вокзалах на шляху слідування емігрантів пункти харчування, консультації й допомоги; послати за океан агента-консультанта для емігрантів; піднести голос проти сваволі урядовців та австрійської поліції, які зловживали своїм службовим становищем і чинили різні перешкоди / Т.2.- С.78/.

Письменник добре розумів, що еміграція обездоленого селянства є страшною національною трагедією, і що трудівники повинні шукати порятунку в спільній і організованій боротьбі у рідному краї, а не в маїдрах. І одночасно з великим болем усвідомлював інертність селянських мас. Їх неорганізованість, затурканість. У листі до Морачевського він порівнював ці маси з міфічним велетнем, яким його уявляли давні греки: "Але спить він /Велетень/, спить, все спить. Не хоче кинути ні рукою, ні ногою. Не хоче встати сила народна, не хоче затопити сія і міст і піль! А я втопився в тій силі і часом руки мені ув'язать, часом плечу, що великий спить. Я би хотів, аби пробудився, аби рукою махнув і розбиж усілякі програми і котехізми і розбігся по полях" / Т.3, С.55/.

Але поля були поміщицькі, і селяни виривали в далекі краї шукати вільної землі.

КІЛІЧЕНКО Л. /Івано-Франківськ/

З ЖИТТЄВИХ ОБСЕРВАЦІЙ: " Я ХОЧУ, АБИ ВИ БУЛИ ЛЮДЬМИ"

З-поміж різноманітних морально-етичних проблем В. Стефаніка як митця слова зацікавлювали такі, мабуть, вічні для людства, як голос сумління і здатність до покаяння. Новела "Такий панок" знаходиться в одному типологічному ряді з низкою інших його творів /серед них два з багатозначною назвою "Гріх"/. Вона не потрапила під літературознавчий мікроскоп, тільки принагідно згадується дослідниками творчості В. Стефаніка.

Вся новела, немов би моментальна фотографія оригінального шляху до духовного відродження. Її філософський підтекст цілком прозорий, хоча "знята" вона на дуже убогій інтер'єрі провінціального містечка, що оживає лише в торгові дні, де найвизначнішими місцями є ринок з комедійнською будовою і " один панський склепик". В оточенні людей збіднених інтелектуальних запитів і низької громадянської та національної самосвідомості живе і, як уміє, борється за гідність трудящих кумедний у безконечному борсанні одинокий старий панок. Він не вписується в загальну атмосферу містечка, бо від панів відійшов, вважаючи, що " пани злодії, розбійники", а з селянами не знаходить спільної мови. Трагедійність становища панка посилюється тим, що його ніхто не хоче чи не може зрозуміти.

Каяття панка за пусто прожиті роки, змарнований час, проведений в казино, викликає кепкування і злий сміх в його оточення. З боку селян /"мужиків"/ натрапляє на стіну нерозуміння його мук. /"Пане, а дайте ж нам спокій, не турбуйтеся, ми на вас не

гнівасмоси, а нам що до того, як пани жист, вони маю своє право, а ми своє"/. Стефанік ніколи не ідеалізував своїх мужиків, їхнє "право" на самоприниження викликало біль душі. Зачепивши питання, відірваності значної частини тодішньої інтелігенції від народу, з якого вона вийшла, письменник осмислює трагедію урядника - "маленької людини". В реальному житті діяльність панка не приносить наразі вагомих результатів. Але крапля камінь точить і на це, очевидно, сподівається панок. Цілими днями, сидючи в кравничці за склянкою пива / не привід, щоб тут знеходитися/, він прагне в селян - покупців пробудити почуття власної гідності. Пани забавляються, спостерігаючи намагання панка, зніяковілі селяни розгублюються і, зрештою, резюмують: "Відай трохи плячок, але добрий чоловік".

В низці епізодів, в яких панок умовляє кожного зокрема селянина не лизати панам руки, почуватися господарем, зберігати свою людську гідність /"Ходіть, не будьте худобою... ви боїтеся оцих панів? Та то ваші наймити, ви їх родуєте, вибираєте, а ви перёд ними плячком!"/, або коли показує відповідними духами тіла, як веде себе впевнено в склепик німець і як принизливо український селянин, бачимо багато комічного елементу, але жодного чатяку на карикатурність. "Я хочу, аби ви були людьми..." - це основне кредо панка, який тільки на схилі життя усвідомив нікчемність свого попереднього існування, свій гріх перед народом.

Незважаючи на скупі, лапідарні характеристики портретного плану, В. Стефаніку вдається через окремі деталі передати внутрішній стан персонажа. Так, допоміжши селянці в покупці, "панок вертається до склепика і глядить на панів згорі і підвиснує собі так весело, що його лице молодіє, очі прояснюються". Нехай

для інших він дивак, але саме таким чином він заспокоює своє сумління. Панок розуміє, що окремими добрими вчинками він не може прислужитися байдужому до свого соціального і національного статусу люду, але й на думку йому не приходить, щоб відцуратися від своїх намірів. За таким, сказати, нетиповим життєвим епізодом, що послужив матеріалом для новели "Такий панок", Стефаник вбачав певні позитивні тенденції, що появлялися у стосунках освічених інтелігентів з низами рідного народу.

КОВАЛЕЦЬ Л. / Чернівці/

ТРАГЕДІЯ ДИТИНИ У ТВОРЧОСТІ В.СТЕФАНИКА

У галереї виведених В.Стефаником типів особливо вирізняються діти: вирізняються не стільки тому, що оточені великою трепетною любов'ю автора і рідних та близьких, а тому, що саме їхнє, діточє становить чи не найтрагічніше, а сторінки, присвячені дітям, батьківству і материнству – чи не найліричніші у письменника. З цієї, як назвала С.Кобилянська, "гіркої, пориваючої, закровленої поезії" і втворюється світ, який лиш умовно є світом дитини. Підмічено, що у Стефаника діти "часто постають як концентроване вираження безневинного страждання людини", інакше кажучи, ці найслабші, найбезпорадніші істоти перебувають з дорослими в такій нерозривній пов'язі, наче живуть їхнім життям. Легко підняли руку на п'яного батька малі хлопці з "Лесевої фамілії" /"били, як скажені"/, бо вони теж, як і мати, звідали через нього багато лиха. Бідний сирота з оповідання "Жікільник" просить красти, щоб забезпечити собі елементарне животіння...

Світ дитини в його повному розмаїтті безпосередньо не лягає на сторінки Стефаникових новел, але він проступає крізь призму найтрагічніших, найвиразніших моментів у дитячому житті. Про що, як не про хліб насущний могли мріяти Доцька та Гандзуня з "Новини", і де можливий край стражданню їхньому, як не перед тою фатальною рікою, що простелилась перед ними і перед їхнім батьком одного сумного вечора, як "велика струя живого срібла"?! Душу хворої, немічної дівчинки з новели "Катруся" вимучують далеко недитячі думки: їй "нема виходу", бо до краю зубожіли батьки не мають звідки дати їй ліпшу їжу, аби вона видужала. Парадоксально, але Стефаникових дітей вирізняє з-поміж їхніх ровесників, персонажів тогочасної літератури, доросле розуміння людської приреченості, ставлення до смерті як до чогось майже звичайного /згадаймо, як у "Діточій пригоді" мале дівча смакує закровавленим хлібом, знайденим на грудях убитої матері, а в новелі "Пістунка" дітлахи бавляться у похорон/.

Рано перебравши на свої маленькі руки гори всілякої роботи, виявляючи тим самим, як казав М.Рудницький, "зразки колосальної дисципліни", рано звідавши на собі весь тягар безпросвітної нужди, діти у Стефаника переважно оптимісти. Адже не лише страх опинитися в полоні у водної стихії заволодів старшою донькою Гриця Летючого біля ріки, бо ж голодна смерть не раз вже дивилась їй у вічі, а якийсь ледь аловимий промінчик надії на щось трохи ліпше, коли її не втоплять. І чи не той самий промінчик осіяв душу смертельно хворої Катрусі, коли на весняному полі вона забачила людей і жайворонків: "Маю в собі надію, що підведуси, що ще весни не страти".

Що вже казати про інших, відносно здорових дітей. Позбавлені дитинства, вони не втратили свої дитинності, якоїсь первозданної

етіхи, від якого не є, але буття, у них живе нікому так невластиве, як дітям, прагнення самим, через свої відчуття пізнати світ і себе в ньому. Бо чого б тоді Семенко з "Кленових листків", намалював на піску колесо зі спицями, став " дуже зрадуваним", чого б так завзято шпортав пальцем у снігу Іванко з хлопчачої зимової сценки "Санчата", коли б не хотів "конче /.../ здоймити звіздочку біленьку, що блищить в снігу".

Усім ходом повісткування автор ствердив право кожної людини, надто дитини на щасливе, гідне її життя, закликав шире любити, поважати, розуміти той дивовижний світ, що несе в собі кожна дитина, ставитись до нього як до безцінного скарбу.

КОВАЛЬЧУК Л. / Одеса /

ПРОБЛЕМА СУСПІЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ МИТЦЯ У ПУБЛІЦИСТИЦІ В. СТЕФАНІКА

Не можна до кінця збагнути всю глибину і багатство того явища, що ним стала творчість В. Стефаніка - "може, найбільшого артиста, який появився в нас з часу Шевченка" /Франко/, дужий талант якого "витворив цілу школу" /Бремев/, без врахування тієї ваги, якої надавав письменник осмисленню суспільного призначення митця. Яскраво й багатовимірно розглядається ця проблема у публіцистиці Стефаніка, що постає сьогодні не лише документом історії, сторінкою в розвитку демократичної суспільної думки на Україні, а й живим джерелом достовірних відомостей про особу письменника-громадянина, про його погляди, що з роками не втратили своєї актуальності.

Митець, за переконанням Стефаніка, покликаний спричинити відродження українського народу. А це значить - "видигнути мужицький народ на висоту", відтворивши найкращі його скарби - історію, душу, "дати зміст народу" і показати "далеку-далеку дорогу до нашої майбутності". У цьому перекинує аналіз статей "Поети і інтелігенція", "Державний вір Лесь Матовича", "Каменярі", "Для дітей", а також численних промов на з'їздах, з'їздах, зборах.

У своїх публіцистичних виступах Стефанік возвеличує Шевченка, твори якого склали "книгу мудрості, книгу любові до України", та Франка - провідника, учителя, "по своїй мові кормив українську суспільність". Суспільне використання авторитету письменників-класиків /зокрема у промові на з'їзді радикальної партії в 1909 р. в Тернополі/ постає в публіцистиці Стефаніка прямим продовженням обстоювання соціальної обумовленості художньої творчості. Найкращими синами України він вважає Шевченка та Франка тому, що обидва "ціле своє життя, найкращі свої скарби посвятили своєму народові".

Життя і діла письменника, за переконанням Стефаніка, повинні бути такими, щоб на поклик його імені в серцях людських зродилася нова віра і нова пісня. Відтак здійснення суспільного призначення для нього неможливе без вияву яскраво вираженого особистісного начала митця. Важливо, щоб письменник завжди писав те, "що серце співало", що було впливом його природи.

Гостро актуально звучить сьогодні виступ Стефаніка проти тих діячів від мистецтва, яких автор відлучно назвав "кар'єристами" і "добробкевичами". Претендуючи на звання інтелігентів, вони прихвально собі з добробку народних поетів лише те, "що підпадає під їх артистичний смак і що не противиться їх інтересам".

тобто йшли шляхом вибіркового замовчування, а то й відвертої фальсифікації їх творчості. Псевдоінтелігенції протистоїть у публіцистиці Стефаніка народ як утвердження здорового начала в житті та мистецтві. Завдання ж письменника – боронити люд від нових "кар"єровичів" і "де-робкевичів", від нових загрозливих породжень бюрократизму.

Проблема суспільного призначення митця, таким чином, бачиться в публіцистиці Стефаніка однією з магістральних, нерозривно пов'язаною з широким колом питань народного життя, невіддільною від вічнолюдських проблем мистецтва.

КУТУТЯК М. /Івано-Франківськ/

ВАСИЛЬ СТЕФАНІК – ДІЯЧ УКРАЇНСЬКОЇ РАДИКАЛЬНОЇ ПАРТІЇ

Радикальний рух, започаткований ще в середині 70-х рр. XIX ст діяльністю Михайла Драгоманова, Івана Франка, Михайла Павлика, проголосивши вперше на Україні ідею народної організації, опертої на національних і соціальних домаганнях селян і робітників, одразу ж знайшов гарячий відгук серед молодшого покоління галицької інтелігенції.

Ще будучи учнем 4 класу Коломийської гімназії, Василь Стефанік в 16 років вступає до таємного гуртка радикалів, де знайомиться з Лесем Мартовичем, Левком Бачинським, Северином Даниловичем. Члени гуртка вивчали твори Шевченка, Драгоманова, Подолинського, поборювали москвофільську пропаганду, несли в маси радикально-демократичні ідеї, підносили національну свідомість. В 1886 р.

Стефанік допоміг заснувати першу в Русові читальню товариства "Просвіта".

Москвофілам не подобалась діяльність гімназистів. В 1890 р. під загрозою виключення Василь Стефанік був змушений покинути Коломию і продовжити навчання в Дрогобичі. Тут він познайомився з Франком, який в той час працював над створенням радикальної партії. На відміну від угодовської політики народовців радикали в жовтні 1890 р. створили першу в Галичині політичну партію, яка, спершись на маси, повела боротьбу за національне і соціальне визволення народу. Як і сотні інших галицьких інтелігентів молодий Стефанік, будучи співтворцем радикального руху, одним з перших вступив до Української радикальної партії ЛУП, пов'язавши з нею все своє свідоме життя.

Самовідданою організаційною, просвітницькою, літературною працею молодих радикалів новий рух швидко міцнів. В 1890 р. Стефанік друкує в радикальному журналі "Народ" статтю "Долудки наших робітних людей і просвіта". В 1891 р. він виступає ініціатором крайового з'їзду радикальних організацій Покуття. Не зважаючи на переслідування властей, Стефанік разом з Бачинським, Мартовичем закладають по селах "Народні спілки", кооперативні крамниці, каси, читальні.

Суспільні погляди Стефаніка еволюціонували разом з радикальним духом. УРП на своєму IV з'їзді 29 грудня 1895 р. висунула вимогу "повної політичної самостійності українського народу". Стефанік міцно став на позиції радикальної національної демократії, яка, виходячи з особливостей історичного розвитку краю, виступила з ідеєю взаємозумовленості національного і соціального у визвольному русі.

Під впливом радикалів у краї наростав масовий селянський

гук. Під час сеймових виборів 1895 р. Стефаник на Обертинщині веде агітацію за радикального кандидата Даниловича, за що 2 серпня був арештований. В 1908 р. Стефаника, уже відомого письменника, дітяча УРП, обирають на Снятинщині до австрійського парламенту. З урядової трибуни він виступає в обороні інтересів народу.

Перша світова війна наклала відбиток на громадське життя краю. З розпадом Австро-Угорщини активізується діяльність політичних партій. 18 жовтня 1918 р. Стефаник бере участь у формуванні Української Національної Ради, творенні державних органів ЗУНР. Він одержує пропозицію очолити секретаріат земельних справ. В січні 1919 р. Стефаник в складі урядової делегації ЗУНР прибув до Києва для участі в акті возз'єднання УНР і ЗУНР. У березні 1919 р. його обирають до Головної управи УРП.

В умовах панування буржуазно-поміщицької Польщі Стефаник не цурається праці по відродженню культурно-освітнього і господарського життя краю. З його участю відновлює свою діяльність філія "Сільського господаря", читальня "Просвіта". В 1921 р. його в котрий раз обирають головою Снятинської повітової управи УРП. В серпні 1926 р. за промову, виголошену Стефаником при відкритті Народного Дому в Стяцеві, Коломийський окружний суд розпочав проти нього слідство. В квітні 1928 р. Стефаник тяжко пережив "процес малех" у Львові. За участь в Західноукраїнській національно-революційній організації на лаву підсудних сіло 15 гімназистів, серед яких були двоє синів Стефаника. Проте переслідування властей не змогли відвернути його від громадських справ.

Політична діяльність та літературна творчість Василя Стефаника відобразили історичну долю галицької інтелігенції кінця ХІХ - початку ХХ ст. Прагнучи знайти вирішення назрілих національних і соціальних проблем, вона виступила творцем нового су-

пільно-політичного духу, в лавах якого протягом 50 років вела боротьбу за корінні інтереси українського народу.

КУКУЛА С. / Галич/

ЗАСОБИ ІНТИМІЗАЦІЇ ПРИ СТВОРЕННІ ОБРАЗІВ ДІТЕЙ У НОВЕЛАХ В. СТЕФАНІКА

В. Стефаник - талант глибоко ліричний. Він писав ліричні новели, поезії в прозі. Лірична настроєвість властива багатьом його творам і листам. На цю особливість творчої манери новеліста звернув увагу І. Франко - /"Українська /руська/ література" //Зібрання творів: У 50 т. - К., 1984.- Т.41.- С.87/. Тому найважливішим засобом інтимізації образів дітей у новелах В. Стефаника є д і р и з м. Він збільшує емоційну напругу твору, зближує читача зі Стефаниковими малолітніми героями, вводить його в їх духовний світ, спонукає жити їх горем, співчувати їм, співпереживати з ними. У цьому відношенні особливо характерна новела "Кленові листки", зокрема її заключна частина, написана в ліричному ключі.

Глибокого ліризму письменник домігся тим, що вибрав психологічно складну ситуацію, за допомогою перефразу майстерно передав передсмертну тужливу пісню матері. Мелодія ліричної колискової г с н і інтимізує дію, робить її особливо зворушливою. Запозичений з української народнопоетичної творчості образ опалих кленових листочків виростає у символ важкого дитячого сирітського життя. Інтимний настрій створюється також фольклорними пестливими та здрібнілими словами, що їх говорить мати до Семенка. Мате-

ринське хвилювання відтворює властива пісням ритмізація її мови, наявність в ній дієслівних рим. Взагалі українська народна пісня була основою стилю і поетики В.Стефаника.

Одним із художніх засобів інтимізації образів дітей у творах українського новеліста є також г у м о р - м"який, сердечний, типово стефаниківський. У його новелах багато трагічних ситуацій і колізій, сцен, картин і образів. " Але вони, - як справедливо зауважує І.Денисюк, - трагічні за ситуацією, а не за приреченістю героя, фатальністю долі". Запозичивши в П.Тичини поняття "життєупругість", дослідник стверджує: "Життєупругість! Це те слово, що добре характеризує Стефаникового героя" /Денисюк І. Майстерність Стефаника - новеліста // Співець знедоленого селянства. Відзначення сторіччя з дня народження В.Стефаника. К., 1974.- С.103/. Уточнюю: це те слово, яке, крім усього, особливо пасує шкільникові - маленькому героєві одноіменної новели В.Стефаника.

Ситуація справді трагічна. Його, бешкетника і злодія, судять громадським судом у громадській канцелярії. Але образ шкільника овіяний легким серпанком гумору. Ми співчуваємо його горю, але й доброзичливо сміємося з його поведінки на суді. Хай для сварливих сільських жінок, яким він цопік, шкільник буде найгіршим шибеником. Для нас він привабливий, приятний, задушевний. Таким він постає у своїх мовних репліках. Таким він був для В.Стефаника.

Зближують нас з героями Стефаникових "дитячих" новел т р а г і ч н і с и т у а ц і ї, в які попадають його герої /"Діточа пригода", "Похорон"/.

Інтимізації образів дітей підпорядковані також стефаниківські

д і а л о г и, які часто є односторонніми. І.Денисюк називає їх "імітацією телефонної розмови - голосом лише одного співрозмовника" /Цит. праця.- С.106/. За цим принципом побудовані діалоги в новелах "Діточа пригода", "Катруся", зустрічаються вони також у новелі "Кленові листки" та інших творах.

"Дитячі" драми В.Стефаника малює як глибоко особисті. Правда, особистими /стефаниківськими/ ми називаємо їх умовно. Бо письменник стоїть наче збоку, не коментує поведінки своїх героїв, а завдає їм можливість саморозкритися у вчинках, діях і мові. Але все це супроводжується глибокою авторською інтимністю. А вона передається нам, читачам, скорочує відстань між Стефаниковими літературними нащадками, його дітьми і нами і робить їх нашими дітьми. У цьому приховані чи не найбільші секрети майстерності "дитячої" новелістики Василя Стефаника.

КУЧІНСЬКИЙ М. /Київ/

ОБРАЗНІ ЗАСОБИ В НОВЕЛАХ В.СТЕФАНИКА АНТИВОЄННОГО ЦИКЛУ

В.Стефаник мав особливе чуття до поетичного слова, уміло добирав відповідні художні тропи. Кожне його слово, речення поєднують змістовне і емоційне навантаження. "Абсолютний пан форми, - писав І.Франко, -... Стефаник ніде не сказав зайвого слова... В малюванні він уміє бути й реалістом, і чистим ліриком..."

Індивідуальний стиль В.Стефаника оригінальний, самобутній.

Його новели гранично стислі, психологізовані, ліричні. Вся увага зосереджується на відтворенні душевних переживань героїв, викликаних соціальними та морально-побутовими конфліктами. Новели Стефаника вражають внутрішньою динамічністю, драматизмом. Сюжет викладається через діалог персонажів, або монолог, звертається увага на інтонацію, жести, вирази очей, а лаконічні авторські відступи, пояснення нагадують ремарки в п'єсі.

Важливу психологічну функцію відіграє пейзаж - він органічний компонент сюжету, завжди персоніфікований, ліричний, емоційний і тісно взаємодіє з життям персонажів, найчастіше імплуючи загальному настрою твору. Мова новел мелодійна, ритмізована, широко використовуються народні пісні, звероти, інверсія.

В антивоєнних новелах "Діточа пригода", "Пістунка", "Марія", "Сини", "Вона - земля", "Гріх", "Мати" Стефанік високохудожньо, з позицій гуманіста зображує трагедію народу, зумовлену імперіалістичною війною.

В новелі "Діточа пригода" війна і її наслідки показані через дитяче світосприйняття, батальні сцени відсутні. Діти в час війни разом з матір'ю опинилися на полі бою. Матір убито, а малі діти не можуть усвідомити трагедію, що сталася. Вони милуються страшним видовищем: "Ти дивиси на войну, яка вона файна" /Стефанік В. Твори.: 1964.- С.199. Даді, посилаючись на це видання, подаємо сторінку/. Маленький Василько заспокоював ще меншу сестричку, що плакала від голоду, дав їй знайдений у матері шматок хліба. Вона жадібно їла, не відчувачи, що він змочений кров'ю. Така ж дитяча наївність і безпосередність підтворена в новелі "Пістунка".

В новелах "Марія", "Сини" розкриваються безмежні страждання

батьків, синів яких забрала війна. Образ Марії створено на фоні пейзажу. За горами режуть гармати, горять села, а чорний дим розповзається, як змії, і застилає сонце. Глибокі душевні муки відтворені в її роздумах про страшне лихо, яке принесла їй війна, та в портретній психологічно загостреній характеристиці. Горю матері, біль розлуки з синами, страх за їхнє життя відтворені лише одним реченням: "Сіла біля них у головах, гляділа на них тихенько від хорі до сходу сонця і - в той же час посивіла" /с. 191/.

В новелі показано, як під впливом важливих соціальних подій пробуджувалась політична і національна свідомість трудового селянства, його мрія про возз'єднання всіх українських земель в єдиній вільній незалежній державі. В новелі "Марія" вона передана високопоетичним образом: "Блископлять ріки по всій нашій землі і падають громи у море, а нарід зривається на ноги. Напереді її сини, і вона з ними йде на ту Україну, бо вона тая Україна, плаче й голосить за своїми дітьми, хоче, щоби були всі вкупі" /С.196/.

Новела "Сини" - це суцільний монолог старого батька, в якому він виливає свій жаль за вбитими на війні синами. Максим і скаржиться, і благає, і плаче, падає на землю і обтирає нею, мов хустиною, гарячі сльози. Він не знає, як вгамувати свій пекучий біль, що палить зсередини, і з горя рве своє сиве волосся. Горю породжує гнів навіть проти самого Бога, що воскресив свого сина: "А я тобі не кажу: воскреси їх, я тобі кажу: покажи гроби, най я ляжу коло них. Ти видиш цілий світ, але над моїми гробами ти стемніє" /С.205/.

Своїх героїв, оточення, природу Стефанік малює лаконічно, добираючи найпотрібніші фарби, висувачи на перший план найка-

ракетніші деталі. Змальовувачи образ Максима, на початку новели письменник дає його портрет, в якому, крім характерних рис зовнішності, розкривається його настрій: "Максим кинув калелюх на рілго, сорочка розіпнулася і впала аж на плечі. Хмара куряви з-під борін засипала його сивий чупер на голові і на грудях. Він галасував, лютився... /С.202/. Портретна характеристика доповнюється ще кількома деталями - в кінці новели після того, коли читач дізнається про його великі душевні муки: "До самого вечора Максим водив коні по ниві та не кричав уже, геть замовк... Замазаний грязюкою, обдертий, кривий, він неначе западався в землю" / С.206/.

Лихо, породжене війною, зображено в новелі " Вона - земля". Великий знавець селянської психології Стефанік показав трагедію селяч, які мусять покидати своє господарство, землю, щоб врятувати життя.

В новелах "Пістунка", " Гріх", " Мати" розкрито родинні трагедії, породжені війною. Війна зруйнувала господарство, сім'ю, поламала усталену життєву мораль, але вплинула і на свідомість селян, породила нові настрої, прагнення.

Герої Стефаніка виступають як мужні, сильні духом люди. Новеліста обурювало, що деякі критики називали його песимістом: "Я оптиміст. Я представив ваше темне життя і представив ваш настрій... Писав я горіючи, і кров зі сльозами мішалася..." /С.490/. Висока майстерність В.Стефаніка дала підставу І.Франку назвати його може найбільшим артистом, "який появився у нас від часу Шевченка".

НАЦІОНАЛЬНІ Й ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКІ ІДЕАЛИ В НОВЕЛІ В.СТЕФАНИКА "МАРІЯ"

Збірка В.Стефаніка " Земля", до якої увійшла новела "Марія", як зазначав Д.Лукиjanович, засвідчила нову тенденцію творчості видатного письменника, а саме: перенесення майже всіх тем його творів на національний ґрунт.¹

Справді, художнє осмислення проблеми "людина і війна" у загальнолюдському, гуманістичному ключі водночас дозволило автору новели піднести важливі національні, суто українські питання. І зробив він це, з одного боку, використовуючи конкретні реалії його часу, а з другого - вдаючись до асоціацій, образів, ситуацій, пов'язаних з українським менталітетом, з духовністю української нації.

Через психологію переживань галичанки Марії, матері трьох синів - загиблих січсвих стрільців, спілкування її та односельців з солдатами - надніпрянськими українцями, Стефанік розкриває національну трагедію українського народу, роз'єднаного двома в однаковій мірі ворожими колоніальними імперіями.

В світлі справжньої, а не сфальсифікованої нашої історії ми бачимо сьогодні у новелі погляд і надію автора, звернені до свідомої галицької молоді, коло якої народ "цвів; збирався їх розумом добувати мужицьке право".²

Внутрішня структура новели наповнена образами, що символізують Україну - давню, духовну, і сучасну автору - розтерзану

війною і чужинцями, але таку, що вже національно самоусвідомлюється.

Таким символом української ментальності виступає пісня.

Пісня як вищий атрибут української духовності єднає дві України: Східну і Західну. "Січова пісня" символізує боротьбу за нову Україну. Козацькі пісні наддніпрянців – то давня історія України, в них життя і душа народу.

Спів наддніпрянців і колишні розмови про Україну її синів зливаються в душі Марії в одне ціле, натомість в уяві героїні постає промовиста картина: "Близкотять ріки по всій нашій землі і падають з громом у море, а нарід зривається на ноги. Напереді її сини, і вона з ними йде на ту Україну, бо вона, тая Україна, плаче й голосить за своїми дітьми: хоче, щоби були всі вкупі" /172/. Саме тут композиційний та ідейний центр новели.

Українці-наддніпрянці шанують стародавні козацькі звичаї, їхня пісня зворушує й "випростовує" душу, тому галичанки так їх сприймають: "Вони такі, як у книжках писано здавна або мальовано на образах, як вони ще наші були. А тепер вони московські" /172/.

Попри братовбивчої війни, спровокованої колонізаторами /"ми сами, один одного ріжем" – 171/, Марія визнає наддніпрянців, "що це наші": сорочку свого сина вона віддає роздязненому козаку.

Символом єдності української нації і водночас втіленням загальнолюдських ідеалів у новелі виступає образ /лк постать і портрет/ Шевченка. Він був ненависний катом, які знущались над Марією, і тим, хто гноїв у тюрмі молоденького козака.

Квінтесенцією думок і почуттів автора є розповідь у фіналі новели про насипану галичанами на честь Кобзаря високу могилу: "... З цієї нашої могили будемо дивитися на велику могилу на Украї-

ні, щоби ми були всі одної мислі" /173/.

Література

1. Василь Стефаник у критиці та спогадах. – К., 1970. – С.89 .
2. Стефаник В. Вибране. – Ужгород, 1979. – С.168. Далі вказуємо лише сторінку.

МАКАРОВСЬКИЙ І. /Івано-Франківськ/

КОНЦЕПЦІЯ ПАТРІОТИЗМУ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

Патріотичні почуття є основою художньої творчості та громадсько-політичної діяльності володаря дум селянських. Витоки цих почуттів скриваються не тільки в його психологічній реакції на національне, політичне, соціальне гноблення та пролетаризацію галицьких селян в умовах капіталізму, але й в усвідомленні ним своєї громадянської відповідальності за долю народу.

Концепція патріотизму В.Стефаника класово суперечлива і не безпроблемна для її носіїв. Вона просякнута ідеями обожнювання і захисту своєї землі, самовідданої праці на ній, самопожертвування для неї. Проте в умовах колоніального рабства голод і злидні примушували галицьких селян покидати свою землю, емігрувати в інші країни. Напередодні від'їзду до Канади Іван Дідух, односельчанин В.Стефаника, у відчай говорить: "... Господи милосердний, ба що-м так глибоко зогрішив, що женеш ні за світові води? Я ціле життя лиш роб, та й роб, та й роб! Не раз, як динька кінчилася, а я впаду на ниву та й ревно молюси до бога: господи, не покминь ні ніколи чорним кавалком хліба, а я буду все працювати,

хіба бим не міг ні руков, ні ногов кинути..." / I, 115 /. Злиття душі галицького селянина з святістю землі батьків і дідів, святістю хліба та праці – ось в чому його незборима моральна сила. Вона забезпечувала йому успішне складання екзамену на національну самобутність і гідність на всіх континентах землі, визначала його патріотизм. І це художньо-образне відкриття належить В. Стефанику. Воно ніколи не втрачало своєї актуальності, тим більше сьгодні в умовах відродження України.

Співець знедоленого селянства тісно пов'язував патріотизм з двома іншими благородними поняттями – честю та гідністю людини. Честь та гідність надають патріотизму дієвості. Людина без честі та гідності дійсним патріотом не може бути. В мисленні героїв творів В. Стефаника все це виражалось коротко: бути "газдом", господарем своєї землі, своєї країни. Політязень Федір в листі до свого брата просить: "А ти, брате Василю, дбай за мої хлопці... / зроби з них газдів..." / I, 157 /.

В цьому фундаментальному відкритті В. Стефаника ключ до розуміння того, як "він читав ті /мужицькі.- І.М./ лица і велику пісьню бож на них..." / I, 165 /, як галицькі українці-патріоти опинились в рядах українських січових стрільців, а також Української Галицької Армії, Червоної Української Галицької Армії, Червоної Армії та в більшості своїй хоробро воювали за своє газдівство, свою державність, хоча не обходило тут без трагічних помилок.

У творчості В. Стефаника чільне місце посідає також ідея спадковості у розвитку патріотичних почуттів, боротьби за воз'єднання українських земель, єдності українського народу. Високопатріотичне звучання мають такі слова письменника: "Блискотять ріки по всій нашій землі і падають з громом у море, а нарід зривається на ноги.

Напереді її сини, і вона з ними йде на ту Україну, бо вона, тая Україна плаче й голосить за своїми дітьми, хоче, щоби були всі вкупі" / I, 289 /.

В ідейній спадщині В. Стефаника почуття патріотизму переплавлене з загальнолюдськими моральними цінностями, з усвідомленням власної причетності до долі трудяшої людини набуває нової якості, виявляє виражені риси інтернаціоналізму.

Література

І. Стефанік Василь. Твори. Післямова В. Лесина.- Київ: Дніпро.- 1971.- 424 с.

МАНЧЕНКО О. / Суми /

ВПЛИВ В. СТЕФАНИКА НА "ДІТЯЧУ" ПРОЗУ ГРИГОРА ТЮТЮННИКА І БОРИСА ХАРЧУКА

У новелах В. Стефаника дитячі та юнацькі характери формуються в сім'ї, поруч з дорослими, в одному конфлікті – протистоянні трудового ладу світові владі, багатства, панства. це трудівниця Катруся, з однойменної новели, Гандеуня, дочка Гриця Лєтєчєго з твору "Новина", малий Семенко з "Кленових листків". Вони виростають такими ж трудівниками, як і батьки. І доля буде гіркою, може підуть в найми, в жовніри, не повернуться до землі, стратяться, а може й везимуть своїх батьків до жаданої землі далекої Канади. Але діти – це невід'ємна фізична і духовна частина сім'ї, втілення моралі, одних ідеалів життя.

У новелках збірки "Земля" війна з уособленням зла і страху, перед яким безсилі діти і дорослі, але в якій вони зберігають людську гідність.

Світ мужицький і світ панський, розкриті з позицій демократичних ідеалів В. Стефаника - це протистояння добра і зла, справедливості і неправди, страху перед соціальними буттям, в якому страждає народ і все ж зберігає свою мораль.

Між життям героїв у творах В. Стефаника і радянських письменників відбулися революції, об'єднання українських земель в одну державу, а доля дітей та молоді не стала щасливою.

Розмаїття людських драм маленьких героїв постає в оповіданнях Григора Тютюнника, які з'явилися у післявоєнний час, і війною та роками після неї означено коло життєвих явищ і почувань та дій героїв. Побут колгоспного селянства, круговерть його життя, в яку потрапляють діти, створюють атмосферу цих оповідань. Це час невимовних дитячих страждань та відкритого зла: злиднів, безповоротних втрат, офіційно проголошеного часом героїчного, щасливого дитинства, часом подолання труднощів /"Сито, сито", "Перед грозою", "Три зозулі з поклоном"/.

Поміж визначальних обставин, в яких жили герої, велику увагу мало те, що офіційно говорилося про утвердження рівності, справедливості, пошанування воїнів-героїв високими нагородами, а насправді був голод, знущання, зневага до полеглих смертю героїв, та їхніх дітей /"На згаріні", "Обнова", "Смерть комісара"/.

Діти виховувалися в атмосфері, коли все ж не змирала народна мораль, живими були поняття про совість, справедливість і честь.

Кожне оповідання Г. Тютюнника - це дослідження дитячої та юнацької душі й психіки, правдива історія про свою сирітську долю

та долю післявоєнних селянських дітей.

Оповідання Б. Харчука "Маркова наука", "Юсари" появилися уже в наші часи. Від твору до твору дошукується Б. Харчук причин людських страждань, а відтак поглиблюється народність його оповіді

Діти живуть у безкінечному страхі перед начальством великим і малим, але все ж з надіями на краще, свято вірять у справедливість і краще життя. Але держава не виробила суспільного життя для громадян, де була б вільна робота і людське щастя. Характерні ознаки влади письменник докладно не досліджує, не розкриває причин її появи, а лише змальовує наслідки, що виробили спосіб існування дітей, убиває тіло і душу, світлі ідеали, породжує ненависть.

Так соціальні чинники поглиблюють змалювання багатогранності характерів, реалізм картин народного життя, з надзвичайною повнотою передають трагізм життя дітей України.

МАТВІЙШИК В. /Івано-Франківськ/

В. СТЕФАНИК І ПОЕТИКА НАТУРАЛІЗМУ

Із Стефаникового листа до Льва Бачинського від 4 грудня 1893 р. бачимо, що український письменник був добре обізнаний з західноєвропейським красним письменством. "Я сам жив добре, - писав він. - По 7 годин сичу між мерцями, потім спасаю мир політикою, етикою / Спенсера, Золя, Дюма/". Згадка В. Стефаника про англійського філософа-позитивіста і соціолога Герберта Спенсера /1820-1903/ є прямим доказом того, що український письменник гли

ко вивчав літературний метод французьких натуралістів, що базувався на позитивістській соціології – важливому чиннику формування естетики, художньої практики та "експериментальної" методології натуралізму, який ґрунтувався на специфічному вченні про подібність взаємозв'язку між суспільним оточенням і особою, між біологічним середовищем і організмом.

В.Стефаник розумів, що між реалізмом і натуралізмом існує суперечність, як і між натуралізмом і модернізмом, котрий торував собі шлях у західноєвропейській поезії кінця XIX ст. Однак В.Стефаник чітко не висловлював свого ставлення до натуралізму: "Чи вернеться такий самий натуралізм, як вішує Золя, тяжко судити, хіба на даних можем *per analogiam* / за аналогією -В.М./ сказати, що як романтизм Якобсона, так і натуралізм будучий буде інший від золівського"/ лист до Ольги Гаморак від 29 лютого 1936 р./.

Літературна спадщина В.Стефаника – найкраще свідчення його творчого підходу до найрізноманітніших літературних течій та напрямків, наполегливого пошуку власного письменницького шляху.

Що ж приваблювало В.Стефаника у художньому доробку Е.Золя, Гюґо, Мопассана, Г.Флобера, братів Гонкурів? Очевидно, що кожен з названих митців слова володів власною, неповторною манерою письма і тим збагатив світову літературу оригінальною творчістю. Усі вони, в тій чи іншій мірі, спиралися у своїй творчості на позитивних тенденціях натуралістичного способу зображення дійсності. Як і згадані французькі автори, В.Стефаник у своїй новелістиці уникає патолого-фізіологічних пластичних описів, а отже біологічний фактор у поведінці людини для нього не став фетишем у літературній творчості. Для В.Стефаника неприйнятним було все те, що

ішло на шкоду високим завданням мистецтва, вело до його надмірного спрощення, а відтак й до поступової деградації. Українського новеліста вабив демократизм французьких натуралістів, їх боротьба за розширення проблемних рамок сучасного роману і збагачення літературної мови, їх настирливість щодо удосконалення письменницького стилю, техніки, а також впровадження в літературу імпресіоністичної художньої манери зображення життя.

Багатство соціально-естетичних ідей, критичне ставлення до життєвої дійсності, висока художня майстерність французьких натуралістів – риси, що імпонували В.Стефанику силою своїх соціально-викривальних тенденцій. Цілком відкинувши романтичну видумку, французькі письменники, як і В.Стефаник, досягли вражаючого ефекту при відтворенні жакливих сторін життя народних низів. Тонкий і глибокий психологічний аналіз, уміння пробудити у читача співчуття і співпереживання, документальна подача матеріалу – все це зміло використовувати у своїй творчості В.Стефаник, що торував свій шлях до реалістичного мистецтва, до нової соціально-психологічної новели в українській літературі.

Таким чином, залишаючись самобутнім оригінальним митцем, В.Стефаник творчо сприйняв поетику натуралізму – право літератури на зображення "нижчих класів" – і у своїх галицьких "Ругоґ-Маккарах" підняв українське художнє слово до рівня найвищих надбань тогочасних європейських літератур, розвинув засади психологічного реалізму.

ФІЛОСОФСЬКО-ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМАТИКА ТВОРІВ В. СТЕФАНІКА.

Письменник тонко відчував душу людини, передавав складні душевні стани – від тихої скарги до непроглядного відчаю, від спокійного споглядання до крайньої розпуки. Вирізьблював, шліфував грані людської душі і крізь призму психологічного сприйняття висвітлював одвічні філософські проблеми.

Який зміст людського життя? Яка доля людська? Гірка й жахлива доля мужика. Сизифова праця на піщаному горбі в одній упряжці з конем, страчена сила на мастку куркуля. Селянин чесною працею не може вибитись із нужди. Ще глибша трагедія в тому, що бідак не може усвідомити себе повноцінною особистістю. Його постійно обкрадають, принижують, упосліджують /"Камінний хрест", "Палій", "Синя книжечка"/.

Доля мужика – тяжкий і бездушний камінь, що гнітить, зганяє зі світу. Єдина відрода – земля, єдина надія – клаптик поля, єдина мрія – власна нива. Земля для селянина і матір, що годус, і дитина, яку треба "пістувати", і могила, яка сховає /"Сон"/. Єдина доля – земля, та й вона вже не в силі тримати людину, бо виснажена й зболена. Втратив землю – і вже не людина, а дерево, вирване з коренем, листок, відірваний вітром. Навіки втрачені частям здається колитня каторжна праця на нуждному ґрунті. Випадає з рук земля, виривається корінь роду, рветься нитка, що в'язала з рідною стороною. І мандрує за океан емігрант, добровільний вигнанець з рідного краю, летить світом, як "брудна мандрівна птаха", що відстала від громади. Далека сторона – темна могила. Недарма Іван Дідух ще за життя справляє по собі поминки. Все життя ніс він свій тяжкий хрест, а тепер залишає його на рідній землі як пам'ять

про себе /"Камінний хрест"/.

Часто задумуються бідаки над своїм життям, нерідко просять у бога смерті. Життя і смерть стоять поруч в нужденній хаті злидаря. Без пори гине юна Катруся. Страдні злидні морально калічать людину, призводять до притуплення в неї родинного чуття. Батьки накликають смерть на своїх дітей, а то й самі спричиняють їх загибель. Гриць Летючий знає, що дітовбивство споконвіку вважається найтяжчим злочином, але він зважується на те, щоб не катувати рідних дітей /"Новина"/.

Ще одну глибоку проблему піднімає Стефанік – проблему "злочину і карі". І також реалізує її через психологічне дослідження. Гриць Летючий коїть злочин і приймає кару, бо й сам весь вік карався, і діти його мучились. А що ж штовхає на злочин злодія, який забрався в комору бідняка, а тепер, зневірений у порятунку, чекає смерті /"Злодій"/? Що штовхає на злочин куркуля? Сам не бачить просвітку, морить непосильною працею не тільки наймитів та худобу, а й власних дітей та жінку, зикликаючи на свою голову прокльони. За злочини неминуче гряде покута. Гинуть діти Івана, спалахує вогнем масток Курочки /"Багатири", "Палій"/.

Трагічним було становище "зайвих ротів" – старих батьків, калік. Для них, безпомічних, кривди особливо дошкульні. А діти за каторжною роботою втрачали і повагу до спрацьованих батьків, і почуття обов'язку перед ними /"Діти", "Ангел"/.

Складні й глибокі філософські проблеми піднімає В. Стефанік у своїх соціально-психологічних новелах.

МИКУШ С. / Львів /

ФОЛЬКЛОРНІ РЕМІНІСЦЕНЦІЇ НОВЕЛ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА

Проблема "література і фольклор", "письменник і народнопоетичне джерело" належить до центральних питань історико-літературного процесу. У "покутського Бетховена" животної дух народної пісні пронизує кожен його твір. Проте прямої фольклорної інкрустації, як, скажімо, у Марка Черемшини, майже нема. Натомість натрапляємо на народнопоетичні фрагменти, осколки, фольклорні вкраплення, поетичні паралелізми, утворені на основі покутського діалекту. Це, зокрема, і знаки - натяки на фольклор, що виконують роль перемикача свідомості читача на хвилях народнопоетичної образності. Мова вже тут йде про так звану настроєву функцію фольклору.

Новаторською у новелах В. Стефаніка є й така знахідка, як символічна проекція фольклорного образу, що виражається у контексті фольклорним кліше, настроєвою нотою на якусь художню деталь чи ситуацію. Як правило, такий прийом залучає читача до якогось народнопоетичного акту. Так, мелодія пісні про молоді літа /"Камінний хрест"/ пронизує тугою не тільки сцену прощання Дідуха з односельчанами, але й є епіграфом до своєї новели. Зауважимо, що тональність фольклорного образу у В. Стефаніка плюральна. Новеліст майстерно вплітає у тканину твору різноманітні фольклорні знаки: народнопоетичні образи, символіку кольору, звуки музики, фольклорні жести.

Одним із улюблених мистецьких прийомів Стефаніка є введення

фольклорного кліше у контекст і обробка його скульптурним долотом до такого стану, що виникає підвищена умовність сприйняття конкретночуттєвих ознак фольклорних зв'язків пісні, колядок, шедрівок, веснянок, голосінь, обрядових пісень.

У Стефаніка ми знайдемо і такий справді новаторський прийом, як контамінація українських народних дум, стилізованих спеціальним підбором слів під речитатив /"Кленові листки", "Синя книжечка"/. У таких випадках твір насичений інфінітивними вкрапленнями, а також поіменними назвами, що характерно для усної народної творчості, зокрема для дум.

Вплітаючи у тканину новели такий жанр фольклору, як голосіння, письменник створює у читача відповідний настрій, досягає максимальної експресії /"Палій"/.

Персоніфікація живої і неживої природи - улюблений стилістичний прийом В. Стефаніка, який так поширений у народній творчості. Рух природи у часі і просторі передає новеліст у конкретних предметних реаліях селянського побуту.

У художній світ В. Стефаніка органічно вплелися ремінісценції загальнонародної і народної культури, з частин якої письменник творив своє "органну музику".

МЕЛНИЧУК В. / Чернівці /

ХУДОЖНЯ СТЕФАНІКІАНА ОСТАНЬОГО П'ЯТДЕСЯТИРІЧЧЯ

Започаткована ще при житті геніального новеліста, художня стефанікіана за останнє півстоліття значно зросла в кількісному відношенні, обіймаючи нині до сотні різножанрових творів.

Переважає більшість їх - речі віршовані, що періодично з'являлися в різні роки, а найчастіше - у 50-ті й на початку 70-х, коли відзначалося сторіччя з дня народження великого письменника.

За винятком п'ятичастинного циклу І.Цинковського "Василь Стефанік" /1946/, впродовж 40-60-х років публікувалися лише окремі розрізнені вірші, до того ж засновані переважно на мотиві протиставлення тяжкого життя Стефанікових героїв і щасливої долі їхніх нащадків - протиставлення, висловленого незрідка досить прямолінійно, з відходом від життєвої правди, як це бачимо у В.Вільного /"В Русові", 1946/, Б.Калмановського /"Читавчи Стефаніка", 1950/, Р.Братуня /"Кленові листочки", 1953/ та ін.

Від початку 70-х років поетична стефанікіана помітно збагачується в жанровому й строфічному відношенні. Поряд з традиційним віршованим звертанням до письменника та його героїв з'являється пісня про видатного майстра /твори М.Петренка "Стояв на розі своєї хати" і Л.Рєви "Величальна", покладені на музику А.Кос-Анатольським /.../. Поруч з переважальними раніше катренними побудовами беруться на озброєння складніші, зокрема сонет /"Василію Стефаніку" С.Криженізьського/ і навіть вінок сонетів /"Стефанік" П.Бундзяка/. На зміну розрізненним віршам приходять розгорнуті поетичні цикли /"Стефанік"

О.Сенатович, складена з чотирнадцяти октав "Подорож до Русова" М.Кубика та ін./, з'являється наразті й поема /"Василь Стефанік" М.Влад, 1984 р./: Разом з ще глибшим розкриттям мотиву "колись-тепер" постають нові, в поле зору авторів потрапляють доти не зачеплені сторони й епізоди діяльності великого новеліста, поетично інтерпретуються складні етапи його життєвої дороги /"Мовчанка Стефаніка" І.Драча, "Мовчанка Стефаніка" Г.Тарасюк та ін./: Менше стає фактів нехтування історичною правдою.

Своєрідні штрихи до поетичної стефанікіани долучили поети української діаспори - М.Тарновський /"Бажання здійснилось..." і "Василь Стефанік", 1946 р./, А.Понур /"Син Покуття", 1950/, майстри інших літератур - євреї Д.Гофштейн /"Поема про дружбу", 1989/ і Б.Горовіц /диптих "Русів", 1940/, молдаванин І.Георгіде /"Український естамп", 1979/.

Драматична стефанікіана представлена поки що єдиним твором - п'єсою Я.Яроша "Біла лілія" /1984/, заснованою на листуванні В.Стефаніка з О.Кобилянською.

Що ж до стефанікіани прозової, то в ній превалюють, з одного боку, нарисові розповіді про радянську долю письменникового крає і його людей, що належать В.Антоненку-Давидовичу /"Новина", 1959/, Т.Мигалу /"Хата Івана Дідуха йде на злом", 1961/, М.Кубику /"У земляків Стефаніка", 1969/, а з другого - історико-біографічні оповідання і повісті В.Бандурака про Л.Мартовича /1961, 1971, 1977/, роман-біографія В.Врублевської "Соломія Крушельницька" /1979/ та ін., де русівський геній виступає не на передньому плані. Поява у періодиці низки стефаніківських оповідей Ф.Погребенника, творчі заміри Р.Андріяшика - свідчення того, що на підході прозові книги, де він буде центральною постаттю.

КОНЦЕПЦІЯ ЛЮДИНИ У ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА

Людина як міра часу у творчій спадщині В.Стефаніка. Характерні особливості рубежа століть, віддзеркалені в Стефанікових персонажах. Сенси людського життя, його осмислення митцем: 1/ трагізм функціонування в соціальному середовищі, неможливість реалізувати себе в ньому; 2/ відгомін цього трагізму на рівні взаємин у сім'ї; 3/ усвідомлення скінченності людської екзистенції; 4/ віра у безсмертя людської душі; 5/ страждання як душевний катарсис, як вияв величчя людської особистості на грані дискомфорту.

Символіка художнього мислення В.Стефаніка: світло - мури, пітьма /"Стратився"/, зірка, що впала з неба /"Лесева фамілія"/, камінь на душі цілого ряду Стефанікових персонажів, неспроможність їх позбутися отої сили, вирости понад всілякі перешкоди /злидні, забобони, гріховність, трагічні обставини тощо/.

Образ матері у концепції митця як: 1/ образ душі, світло правди; 2/ моральна опора, оберіг роду й народу; 3/ як незмірна сила всепрощення і доброти, символ чекання; 4/ як вічний поклик життя.

Возвеличення селянина - забитого, затурканого, нужденного, згорьованого - і такого душевно багатого. Потреба письменника показати "голу душу" людини, всю ширину діапазону її виявів /"счаруни душі селянина так міцно настроїти і натягнути, щоб з цього вийшла велика музика Бетховена"/. Генезис душі Стефанікових персонажів, усвідомлення розриву з рідною домівкою як втрати

духовних основ. Тонка іронія Антона щодо "замінника" господарства - "синьої книжечки" як "передустки" до наймів у панів та жидів, навіть до іншої віри. Останнє - найстрашніше. І тому-то ця проблема винесена у завершальний акорд, що ще довго звучить у контексті оповіді.

Проблема людської особистості, осмислена на рівні функціонування системи "батьки й діти" /"Вводили з села", "Стратився", "Лесева фамілія", "Мамин синок", "Катруся", "Новина", "Шкода"/. Проблеми виховання дітей та прогнозування їхньої долі /пор., наприклад, "Мамин синок" В.Стефаніка і "МІ" з циклу "Сім струн" Лесі Українки/. Персоніфікація як засіб розкриття внутрішнього світу особистості /"ліс ... словами говорить: верниси, Антоно, до хати верниси, мой!". "... зікна в плач. Заплакали, як маленькі діти ... Заплакала за мнов хата. Як дитина за мамов - так заплакала"; "Ліс переймав мамин голос, ніс його уполе, клав на межі..."/.

Концепція людини у тректовці радянських дослідників та представників української діаспори. Акцент пані Олександри Черненко-Гудницької на експресіонізмові як домінанті творчого методу В.Стефаніка. Продуктивна думка канадської дослідниці, що сам біль, страх, помста, докори сумління, заздрість, гнів і т.д. говорять до нас зі сторінок Стефанікових оповідань своїми зматеріалізованими образами. Не можна не погодитись з доречним зіставленням творів українського майстра з малюнками Ван-Гога або Е.Мунка /обличчя людей без індивідуальних рис, часто тільки в формі білої овальної плями/, хоча ця типологія не є всезагальною. Аргументовані судження щодо проблеми зла, вини і кари. Водночас окремі твердження спонукають до дискусії / оцінка "Новини" тощо/.

Добре, людяність як домінанта Стефаникової концепції людини.

ПАВЛИК Р. /Київ/

ТРАДИЦІЇ В.СТЕФАНИКА І ПСИХОЛОГІЗМ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ДЛЯ ДІТЕЙ

Психологізм є родовою ознакою мистецтва слова як відображення психології самого автора, його персонажів, суспільної психології, нації, епохи, котрі в свою чергу розкриваються через особистість художника і створені ним образи.

І.Франко писав: "Нехай особа автора, його світогляд, його спосіб відчуження зовнішнього і внутрішнього світу і його стиль виявляється в його творі якнайповніше, нехай твір се буде твір живий і сучасний, справжній документ найгостріших зворушень і почувань сучасного чоловіка, а зтім причиною до пізнання того чоловіка у його найвищих, найсубтильніших змаганнях та бажаннях, а зтім причиною до пізнання часу і суспільності, серед яких він постав".

Оновлення і утвердження Стефаником жанру психологічної новели принесло йому світову славу. Природним тому є вплив – свідомий чи мимовільний – Стефаника на письменників прозаїків різних літератур і в першу чергу на українську. Посилена увага до психології героїв, до їх внутрішнього світу – все це в значній мірі йшло від В.Стефаника.

Для літератури 20-х років характерна відсутність психологічної

розробки характерів, індивідуалізації. Письменники, які намагалися заглибитися у внутрішній світ своїх героїв, залишали долі персонажів не вирішеними, їм не вистачало художньої переконливості, для цього необхідно було проникнути в психологію негативних персонажів, зрозуміти внутрішні причини поступків, подивитися на світ їх очима. А це вимагало б розмежування героя і адресата. Дний читач 20-х років не був готовий до сприйняття таких творів.

В 30-х роках в літературі для дітей помітна тенденція до ускладнення композиції дитячої книги і її проблематики, ускладнення конфлікту, перенесення його в свідомість героя, розмежування героя і адресата. Та все ж переважали твори з героями – зразками для наслідування. Час вимагав героїв, позбавлених психологічної роздвоєності, герої повинні були бути однозначними: сталеною волею, без вагань, внутрішніх суперечностей. Відсутність однієї з обов'язкових рис характеру розцінювалося як відхід з позицій соціалістичного реалізму. Готовність до самопожертви, прагнення віддати життя за батьківщину, за ідею була притаманна творам 30-40-х років.

Тільки в 1947 році уперше, за багато років, відбулася спроба показати героя внутрішньоконфліктного, зайнятого напруженою роботою душі, який шукав моральних орієнтирів, сам намагався знайти вихід з певної ситуації. Заклик до роздумів, до прийняття самостійних рішень – цим повість Багмута докорінно відрізнялася від творів даного періоду. Показ такого героя не був підхоплений.

До показу такого героя українська дитяча література частково повернулася тільки в 60-і роки. В повній мірі з'явився психологізм в творах В.Близнеца.

Українські дитячі письменники продовжували і розвивали тра-

диції В. Стефаника. Це знайшло вияв в поглибленому психологізмі, інтересу до внутрішнього світу юного героя, що є найповнішою запорукою ствердження літератури для дітей на позиціях справжнього, загальнолюдського гуманізму.

ПАВЛЕНКО С. / Київ /

ДОКУМЕНТАЛЬНІ ДЖЕРЕЛА ВИВЧЕННЯ ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ
В. С. СТЕФАНИКА

Видатний діяч, український письменник-демократ Василь Семенович Стефаник, народився 14 травня 1871 року в селі Русів Івано-Франківської області. В цьому селі він прожив майже все життя, близько сприймаючи проблеми селянства, які відбилися у його творчості та суспільній діяльності.

В 1941 р. в будинку, де жив останні 26 років свого життя В. Стефаник, було відкрито літературно-меморіальний музей. У ньому зібрані численні видання творів письменника, документальні матеріали, фотографії, особисті речі, листи тощо. Проте фонди музею зберігають лише незначну частину багатой спадщини письменника.

Останнім часом перед архівістами України постала актуальна проблема розробки основних принципів створення та зберігання фондів особистого походження, в тому числі фонду В. С. Стефаника. Досі існує проблема значного розпорощення цінних документальних джерел, що ускладнює процес вивчення життя та діяльності видатних діячів української культури. Перед архівістами стоїть завдання створення систематичних довідників з покажчиками місць збері-

гання документів та матеріалів, їх анотацію. Крім того, необхідно продовжити роботу по виданню збірок документів та матеріалів, споминів сучасників, наукових розвідок та досліджень з життя та діяльності В. С. Стефаника.

В цілому, слід зазначити, що комплекс документальних джерел вивчення життя та діяльності В. С. Стефаника є важливою складовою частиною джерельної бази вивчення історії культури України та потребує подальшого всебічного наукового аналізу.

ПИЛИП"ИХ О. / Івано-Франківськ /

МОЯ ЛІТЕРАТУРА – В МОЇХ ЛАСТАХ⁴

Епістолярна спадщина Василя Стефаника – це одне з найвищих досягнень світового художнього слова ХХ століття. Її сила і значення – в гостроті порушення соціальних проблем, у глибині постановки питань національно-духовного і літературного розвитку українського народу, в яскравому виявленні внутрішньої свободи митця.

У листі до Ольги Гаморак від 29 лютого 1896 р. Стефаник подає картину різноманітної складної і суперечливої літературної панорами Європи, ділиться спостереженнями і сумнівами.

Прикметно, що характеризуючи співіснування різних мистецьких напрямів, він більше симпатизує нереалістичним, а тогочасним модним течіям. Більше того, вказує на кризові явища в реалізмі, на невизначеність перспектив розвитку літератури, а підкреслює, що символістів та імпресіоністів варто сприймати серйозно /"се діло немаловажне".

У Стефаника складався власний погляд на письменство. Є в ньому щось неоромантичне, бо підвладний був натхненню, внутрішній свободі, своєму творчому демонові, який, заговоривши в душі, не давав супкою. І більшою мірою, поспіль з літературно-естетичним кліматом епохи, це зумовлюється психічно-організацією душі, особливістю емоц.ного складу авторської натури.

У листі до Левка Бачинського /від 14 травня 1896 р./ Стефаник подає автопортрет самопізнання, сповненого гранично відвертих саморефлексій.

Дослідники творчості Стефаника при розгляді його раних модерністських новотворів /поезій в прозі/ обов'язково акцентують зовнішні впливи, що зумовили їх появу. Зокрема, вказують на краківське літературне угруповання "Молода Польща", яке саме в пору перебування Стефаника в Кракові гучно проголошувало свою антиреалістичну програму. Вказують на виднішого представника цього літературного гуртка, близько знайомого з нашим письменником, Станіслава Пшибишевського. До певної міри очевидно так і було, проте вплив сам по собі, без внутрішньої готовності людини сприйняти його, без взаємного тяжіння ще нічого не значить.

За типом образного мислення і образотворення Стефаник більше лірик, ніж епік, більше романтик, ніж реаліст. Його внутрішня свобода на літературному ґрунті виявилась вперше у поезіях в прозі, упорядкованих окремою книжечкою під заголовком "3 осені", яка так і не вийшла в світ. Ця драматична для творчої долі історія оповідається В.Морачевському в листі від квітня 1897 р.

Письменник власноручно знищив рукопис підготовленої книжки і, судячи з його зізнань, ще не усвідомлював істини для справжнього майстра, що рукописи не горять. Все ж кілька поезій в прозі в

архівах друзів і були опубліковані уже після його смерті.

Досвід Стефаника, набутий в праці над поезіями в прозі, не пропав безслідно. Він був використаний Стефаником-новелістом. Сліди його помітні, зокрема, на писокій настроєності романтичних стильових фрагментів. Водночас, перечитуючи листи Стефаника, бачимо, що він ніколи не залишав писати поезії в прозі, вони тут - органічний компонент його образного мислення. А власні новотвори персоналікуються, оживають, як і Кобзареві думи-квіти-діти, летять у світ.

ПОГРЕБЕННИК Ф. /Київ/

ФЕНОМЕН ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА:

ПІДСУМКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ВИВЧЕННЯ ЙОГО ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ

Досягнення українського літературознавства на Україні і за кордоном у галузі видання і вивчення творчої спадщини письменника. Необхідність критичного ставлення непоодиноким науково необ'єктивних оцінок його громадсько-культурної і літературної праці в дослідженнях українських вчених на рідній землі, недостатність документальної бази в публікаціях зарубіжних дослідників, що зумовлюється недоступністю для них багатьох джерел на Україні.

Основні видання спадщини письменника, їхні позитивні риси, а також недоліки, значною мірою зумовлені цензурними обмеженнями, ортодоксальними вимогами офіцій.их інституцій і очисувати творчість митця від небажаних творів, замовчувати їх або висвіт-

вати у спотвореному вигляді. Від тритомного, так званого повного, а насправді неповного і цензурованого видання до "Вибраного" /Ужгород, 1979/.

Основні принципи побудови повного академічного видання творів Стефаніка - фундамент для всебічного вивчення спадщини письменника.

Наукове осмислення творчого доробку митця в контексті літературного процесу кінця XIX- початку XX століття, новаторство Стефаніка - прозаїка нової психологічної школи в українській літературі.

Розробка проблем "Стефанік і українська література на зламі двох століть", "Стефанік і зарубіжні літератури", досягнення у цій галузі й прогалини. Необхідність переосмислення внеску вчених діаспори у висвітлення цих проблем /значення праць Ю.Стефаніка, Д.Струка, Л.Луціва, О.Черненко, та ін./ Завдання в галузі повнішого і глибшого розкриття самотності прози В.Стефаніка як літературного феномена, що увібрав у себе надбання української і світової художньої думки.

Створення /на підставі всебічного вивчення архіву письменника/ науково-об'єктивної монографії про життя і творчість Стефаніка, основу для якої дають дослідження Ю.Стефаніка, В.Лесина, В.Костадука, М.Грицоти та ін.

Принципи побудови "Літопису життя і творчості Василя Стефаніка", створеного автором цих тез.

Підготовка до друку тому " Літературна спадщина Василя Стефаніка" - основні засади видання, його композиція.

Створення "Стефаніківської енциклопедії" як одна з першочергових комплексних проблем всебічного вивчення внеску письмен-

ника в українську і світову літератури. Основні наукові засади цього видання.

ПОЛЕК Б. / Івано-Франківськ/

ДО ТЕКСТОЛОГІЇ ТВОРІВ В.СТЕФАНИКА

У 1975 р. в академічному видавництві "Наукова думка" була видана праця В.Микитася "Правда про Василя Стефаніка" з таким вбивчим підзаголовком - "Проти буржуазно-націоналістичних фальсифікацій творчості письменника". "Чимало паперу попсували сучасні зарубіжні "літературознавці" і в глумаченні повеснених новел Стефаніка "Пістунка", "Гріх", "Мати", "Сини", "Вона- земля", "Марія"- писав відомий літературознавець, - називаючи їх виключно "антимосковськими". Майже в один голос вони трублять, що у цих творах та інших творах про події першої світової війни новеліст "описав" виключно "жах навали" і якісь "звірства" російської армії..." /С.ЄЛ/.

Ми добре розуміємо, що в умовах задушливої атмосфери духовної несвободи т.зв. суспільства "розвинутого соціалізму" ніхто не мав права писати інакше, ніж цього вимагало партійне літературознавство, навіть старший науковий співробітник академічного інституту літератури імені Т.Г.Шевченка АН УРСР. Фарисейство партійного керівництва дійшло до того, що офіційно проголошувався культ Кобзаря, а насправді у страшний спосіб фальсифікувалися його твори, частина яких зовсім не друкувалася, а інші подавалися з купірами.

Для того, щоб документально заперечити або ж, навпаки, доказати, хто насправді "псував папір", ми проведемо текстологічний аналіз публікацій новел В. Стефаника у т.зв. радянських виданнях його творів - академічному "Повному зібранні творів" /1949-1954/ та близьких до нього за повнотою "Творами" /1964/ і "Вибраного" /Ужгород, 1979/, а з другого ж боку - з "Творами", що появились за редакцією Юрія Гаморака /Юрія Стефаника, сина письменника/ у 1942 році у Львові. Якщо у "радянських" виданнях, як далі побачимо, маємо численні купюри, то в останньому - ні. Ні т.зв. буржуазні націоналісти, ні фашисти не дозволили собі зняти у новелі "Вовчиця" прізвища Леніна - "Під чорною Матір'ю". Божою вони забирали місце для своєї нації. Вільгельм, Франц-Йосиф, Николай, Шевченко, Ленін і Гарібальді, допоминалися в тій хатині домінуючого місця" /С.310/. І нічого поганого не сталося.

А тепер про т.зв. класові принципи текстології. Для прикладу візьмемо згадане оповідання "Марія". Тільки при дуже уважному читанні можна у передостанньому абзаці побачити три крапки, що сприймаються, як авторський розділовий знак, а не як пропуск тексту. Адже прийнято, що всі купюри беруться у квадратні дужки: /.../. А виявляється, що після слів "І Марія з трьома синами помагала" /Твори.- С.197; Вибране.- С.173/ В. Стефаник писав:

- Та що з того, що сипали? Лише біди селови наробили. Москалі прийшли та могилу розкидали, грошей шукали, чи чого, та й за ту могилу і мій Михайло пропав.

- А хоч би й на віки пропав ваш Михайло, то люди ніколи його не забудуть. Не боявся він москалів, а сказав їм правду: "Би- каже - цілу Україну пережили, як свині, та ще й до нас прийшли рити?".

- Добре тобі, Материнко, говорити, а він лишив жінку та діти.
- Та й мій мене лишив з дітьми.

- З вас відий котрийс мусит бути письменний. Та напишіть, аби світ знав, як нас москалі з ярма випрегают. Ми їм ту могилу не зараз забудемо".

У даному уривку В. Стефаник розповів правду про Шевченківську могилу, висипану мешканцями села Вовчиці у 1914 році і яку, як ми бачимо, розкидали доблесні російські солдати. Вони не грошей шукали, а методично знищували всі пам'ятники і пам'ятні знаки Кобзареві на Західній Україні, взагалі будь-які сліди українства. "Через кілька тижнів по тям,- писав М. Грушевський у статті "Новий період історії України",- як взято Львів, в осени 1914 року нова російська адміністрація з гр. Бобринським на чолі стала розвивати свою програму ліквідації всіх здобутків українського культурного життя в Галичині. Припинено всі часописи, позакривано книгарні, просвітні, а далі взагалі всі українські товариства. Почалися арешти і висилки до Росії "небезпечних" і "підозрливих" українських діячів... Так від часів великої руйни ХУП віку Україна не переживала такого спустошення і руйни...".

У "Повному зібранні творів" стаття-рецензія В. Стефаника "Під вражінням вистави "Землі" подається нібито за перодруком у газеті "Новий час" за 1937 рік, а насправді із значними пропусками. Тут пропущена така примітка: "Від редакції. Безцінні замітки про свою мову та своїх героїв, які оце друкуємо, написав незабутній В. Стефаник в 1936 р. під вражінням вистави "Земля". Написав їх олівцем на чвертках паперу. На цьому місці складаємо подяку синові Письменника др. Семенові Стефаникові, адвокату в Снятині, за переданий нам до використання манускрипт пок. Батька". Передруко-

вуччи у 1953 р., упорядники пропустили цю цінну інформацію, але дозволили собі ще пропустити всі згадки про директора театру "Заграва" В.Блавацького /1900-1953/, який не тільки поставив виставу за новелами В.Стефаніка, але й зробив їх інсценізацію. Крім того, у цьому виданні пропущено ім'я Є.Чикаленка, а при характеристиці новели "Марія" - "початок війни Січових Стрільців". Відновляючи ці купюри, упорядники "Творів" /1964/ і "Вибраного" /1979/ змушені були додати у коментаріях "класові" оцінки В.Блавацькому і УСС. Сьогодні розуміємо, що тільки такий словесній пошук вдалося відносити рукопис В.Стефаніка, а українській історії і культурі повернути прізвище видатного актора і режисера В.Блавацького та добру пам'ять про УСС. А із статті Д.Нигрицького /псевдонім Г.Лужницького/ "Стефанік на сцені" відомо, "яке величезне захоплення викликувала " Земля" Стефаніка... Головно, на б. військових УГА й УСС вистава робила сильне враження".

Поки що не зібрана і не опублікована епістолярна спадщина В.Стефаніка, дуже цінна для з'ясування, зокрема, творчої лабораторії письменника. Але й те, що надруковане, появлялося із значними купюрами. Передруковуючи у "Повному зібранні творів" відомий лист-подяку до редакції журналу "Світ" /1927/, упорядники пропустили всі прізвища репресованих сталіністами українських письменників, як-от: "передайте мій найнижчий поклін Львівському Грушевському, Сергієві Фіремову і А.Кримському". Ці та інші пропуски частково відновлені у виданнях 1964 і 1979 років. У листі до О.Гаморак із січня 1899 року В.Стефанік залишив таку характеристику і своє враження від зустрічі з М.Грушевським: "Сей чоловік нині панує у Львові. Був'єм у нього і лишився

він в моїм мозгу: велика, вчена борода у народній сорочці", а далі шось пропущено, очевидно, позитивна оцінка діяльності найбільшого українського історика. Уточнимо, що у виданнях 1964 і 1979 років цей лист вже не подається.

ПОЛЕК В., ФЕДОРЧАК Н. /Івано-
Франківськ/

ТВОРИ В.СТЕФАНИКА У ПЕРЕКЛАДАХ М.СКРИПНИКА

Ще на початку ХХ ст. І.Труш, підкреслюючи "спосіб вислову Стефаніка", правильно стверджував, що "він простий, короткий і могутній". Саме цією специфікою творчої манери новеліста пояснюються всі труднощі, пов'язані із перекладом його творів на будь-яку іншу мову. Це можна простежити і на англійській версії новел В.Стефаніка, виконаній відомою канадською перекладачкою М.Скрипник, лауреаткою премії імені І.Франка /1966/. Ми проаналізуємо два оповідання "Новина" і "Кленові листки" за англійським виданням "Кленові листки" та інші оповідання" /1966/.

Порівнюючи новели В.Стефаніка "Новина" і "Кленові листки" із їх англійською інтерпретацією М.Скрипник, можемо стверджувати, що канадській перекладачці в основному вдалося передати художню красу творів українського автора, звернути увагу на своєрідність його творчої манери. Вона намагається максимально точно відтворити покутські реалії, що є засобом передачі місцевого та історичного колориту, відтворити живу українську діалектну мову засобами англійської мови. М.Скрипник по-різному підходить до збереження українсько-покутських реалій. У новелі "Кленові листки" вона подає в англійській транскрипції "куми" і

"борщ", але в першому випадку у примітках пояснила, що "куш" - це "хресний батько" або "товариш". У другому випадку М.Скрипник залишила назву страви без-будь-яких пояснень. Тому, як нам здається, англомовному читачеві незрозуміло, що повинен взяти у дзбанок Семенко.

У новелах "Кленові листки" і "Новина" М.Скрипник переклала характерну для покутської хати "піч" словами "піч-ліжко". У даному випадку перекладачка підказала англомовному читачеві, що українська "піч" - це і місце для приготування їжі, і місце для сну. Із незрозумілих причин вона відтворила іменники "порція" і "горілка" русизмом "водка". Не виключено, що вона зробила це тому, що в англомовному середовищі більш поширений термін "водка".

Як правило, М.Скрипник не перекладає діалектизмів, не знаходить для них англійських відповідників, а передає їх словами літературного походження. Тому діалектне "марікувати" відтворює, як "жалітися". Невдало перекладено діалектизм "дранка" і діалектизм польського походження / "контетний" / "Кленові листки"/, а "Мнвоца" /"Новина"/ - " В ім"я Отця...".

Вже російський перекладач творів В.Стефаніка В.Россельс звернув увагу на те, як важко перекладати початок новели "Новина": " В селі сталася новина, що Гриць Летючий утопив у ріці свою дівчинку". Ця трудність полягає в тому, що важко "передати внутрішню конфліктність цього звороту, прірву між страхітливостю того, що сталося, і звичайністю лексики оповідача". В.Россельс забравував всі п'ять російських спроб передати початок новели "Новина", але і йому, як вказано у рецензії на видані ним "Новелли" В.Стефаніка, також і вдалося точно перекласти його звороти. Не звучить він і в англійському перекладі М.Скрипник /подаємо у зворотному перекладі/: "Новина, що Гриць Летючий уто-

пив свою молодшу дочку у ріці, пронеслася по селу". Як бачимо, канадській перекладачці не вдалося зберегти лаконічності і могутності Стефанікової фрази.

М.Скрипник, як правило, зберігає в англійській транскрипції українські імена і прізвища, але часом не зберігає їх варіантності в одному і тому ж творі. Так, у новелі "Новина" вона послідовно вживає "Гандзуня", хоч у тексті ще маємо форму "Гандзя": Перекладачка вдало замінила незвичну для англійської мови і родинних зв'язків назву для дружини за іменем чоловіка "Грицихв" - просто "дружина". В оригіналі читаємо: "Відколи Грицихв вмерла...", у перекладі - "відколи вмерла дружина".

Підсумовуючи, можна сказати, що М.Скрипник в основному вдалося довести до англомовного читача світ і життя героїв В.Стефаніка, зберегти специфіку його художньої манери.

ПРИСОВСЬКИЙ Є. /Одеса/

ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКЕ СПРЯМУВАННЯ ХУДОЖНЬОЇ ПРОЗИ В.СТЕФАНИКА

Про першу світову війну як про болючий, драматичний, складний і суперечливий час, коли кривавилось живе тіло народу, але ж коли й закладались основи інтернаціоналізму як норми поведінки мільйонів, норми поведінки цілого народу, коли в тяжкому двобій стикалися загальнолюдські принципи, засади народної моралі й антилюдяні начала, - про цю добу писали і своїх антиімлітаристських творах В.Стефанік і М.Черемшина, О.Кобиліякська й О.Чаковей,

С.Васильченко й М.Кобринська.

Подіям війни присвячені новели Стефаніка "Вона - земля", "Марія", "Діточа пригода", "Пістунка", "Сини", "Гріх" /"Думас собі Касіяника..."/, "Мати".

В усіх цих творах війна трактується як страшне лихо, як антилюдяне явище, котре протистоїть природному потягові людини до щастя, злагоди й миру, до сімейного життя, до праці на землі, до гармонії.

Коли говорити про загальнолюдське спрямування антимілітаристських творів В.Стефаніка, не можна не звернути уваги на ті новели, в яких наголошується на соціально-етичних проблемах: війна й діти, війна й сім'я, моральна відповідальність людини, злочин і спокута. Всі ці проблеми мають серйозний загальнолюдський смисл.

Хлопчик, герой "Діточої пригоди", спокійно, байдуже, зі старечою байдужістю говорить про життя і смерть. Тут творча манера Стефаніка саме й обумовлена особливостями світогляду його героїв, тими особливостями, які ще загострились, вияскравились у роки війни. Стефанікове коротке, сильне і страшне письмо стало тут іще коротшим, сильнішим і страшнішим, бо ж ідеться про те, що війна скороточила, зробила не по літах дорослішою дитячу душу, бо байдужість став нормою такої небайдужої, такої вразливої й гостро реакційної особи як дитина. В цьому - вся антигуманність війни, котра призводить до заміни природних особистісних начал неприродними, котра призводить людину, говорячи мовою психіатрів, до деперсоналізації.

Саме в такому запереченні війни, яка калічила найчистішу, найпрекраснішу в своїй недоторканості, найранимішу в своїй незахищеності душу дитини, котра особливо потребує добра, уваги, теп-

ла, а стикалася зі злом, з жорстокою байдужістю смерті, - великий гуманістичний, загальнолюдський пафос новели.

Цим пафосом пройнята й "Пістунка", де письменник теж "коротко, сильно і страшно" розповідає, як спокійно судять діти про те, що нешлюбна, "гусарева дитина має вмерти, її мають задушити", як вони грають у похорон, як, граючи, голосять над дитиною, котру /вони спокійно вірять у це/, звичайно ж, задушать. Страшна, не дитяча гра, бо страшним, жорстоким є реальний світ, у якому немає місця для ніжності й любові.

В новелах "Гріх", "Мати" Стефанік наголошує на проблемах особистої відповідальності людини за свої моральні вчинки, злочину й покари, спокути за аморальність. Проблеми ці, як і способ їх розв'язання, мають у нього гостро трагедійний присмак, та водночас письменник всім ходом розвитку подій, логікою розвитку характерів стверджує в новелі "Гріх" високу гордість жінки-трудівниці, яка сама вищим судом своєї совісті карає свою аморальність, яка вважає, що найкраща спокута - то самій, без будь-якої допомоги виховати позашлюбну дитину, виростити людину.

Інший характер розв'язання конфлікту в новелі "Мати". В ній ідеться про молоду жінку, яка згасьбила себе зв'язком із російським офіцером, котрому вона допомагала грабувати селян. Мати наказує їй покінчити життя самогубством. Дочка повісилась.

Караючи таким чином аморальність, роблячи матір отою вищою й безапелляційною судовою інстанцією у справах моральної чистоти й гідності, Стефанік водночас засуджує й категоричність та нетерпимість, що обертається фанатичною дикістю і злобою проти людини.

Безумовно, в такій постановці морально-філософської проблематики - теж значний загальнолюдський смисл творів В.Стефаніка.

ПРОЦОК С. /Івано-Франківськ/

МОТИВ СМЕРТІ У ТВОРЧОСТІ В.СТЕФАНИКА В КОНТЕКСТІ
УКРАЇНСЬКОГО МОДЕРНІЗМУ ПОЧАТКУ ХХ СТОРІЧЧЯ

Вітаїстичні концепції творів В.Стефаника часто утверджують-ся крізь призму трагічного, вінцем котрого виступає смерть. Новеліст нерідко вдається до її зображення. Значний вплив на раннього Стефаника мала польська модерна школа Пшибишевського з її зверненням до природи підсвідомих чинників та мотивацій душевного стану індивіда. В поезії у прозі Стефаника "Раненько чесала волосся" один із наскрізних мотивів - тягуче передчуття смерті /С.Бачинська вмерла у 23 роки/, як і в новелі "Виводили з села". У її продовженні - "Стратився" читачу не показано суїцидних думок хлопця-жовніра, а лише натуралістичну сцену вигляду роз-тятого трупа у морзі. І не лише милітаризм викриває автор, пояс-нюючи вчинок самогубця... Зауважимо, що Стефаник ніде не вдається до льовно-парнаського смакування "романтичним" чаром чи хворою красою вмирання. Смерті його героїв по-гіппасанівськи реальні. У "Діточій пригоді" показано майже вбивчий олігофренічний реалізм дитини при констатації нею факту смерті.

І коли З.Фрейд висунув відому концепцію Танатосу, коли у тво-рах західноєвропейських чи деяких російських письменників роз-робляється нав'язлива ідея смерті, абсурду екзистенції людини, життя як злого деструктивного генія /Ш.Бодлер, Ф.Кафка, Л.Андрєв "Жизнь человека" і т.д./, то тема смерті в новелістиці Стефаника часто виведена із суспільних дисгармоній /"Лан", "Кленові листки"/

і виступає як пересторога. Ця ж тема у творах деяких українських поетів-модерністів / ми вживаємо цей термін в універсальному розумінні синтезу нових напрямів/ зьучить як пересторога з біо-логічного аспекту /"Memento mori" Вороного/. У Стефаника не знайдемо при змалюванні таїнства і жаку смерті епатажу та позерства, котрі зустрічаються у представників модерної поезії чи прози то як опоетизований і солодкий культ страждання /П.Кар-манський, збірка "Із теки самоубивці", поезії "Enivala morte", "Фінал" і т.д./, то як сентиментально-мелодраматичний надрич /Б.Депкий "Співачка"/, то як еклектичні поєднання цієї теми з епікурійськими, а то й анакреонтичними мотивами /Г.Чуприн-ка, М.Вороний, С.Чарнецький, І.Франко - останній вірш "Зів'ялого листа"/. Сам Вороний у статті про збірку Чупринки захоплюється поетизацією смерті і критикує літературне "гримасничання" Карман-ського Стефаник робить спроби проникнути у психіку дітовбивці /"Новина"/, батька, котрий бжез доньці смерті /"Катруся"/, не пояснюючи це патопсихологічними рисами особливості, хоч і не ідеалізуючи селян, де обставини висвічують тваринний інстинкт самозбереження /"Катруся", для порівняння: "Intermezze", "Що записано в книгу життя" М.Козубинського/, де розпадається навіть таке нашарування цивілізації як сім'я.

Новеліст показує нам і тивільнену агресію селян, підігріту а-ноголем /"Злодій"/, перед непохитним для них ритуалом вбивства або понівечення конокрада, в той час як А.Чайковський /"Ольонь-ка"/ чи Б.Грінченко /"Серед темної ночі"/ децю ідеалізуватимуть ці сцени.

Трагізм фатальності безсилої старості і смерті переданий у новелі "Сама-самісінька". У творі "Шкода" смерть виступає як

чинник боротьби за життя. Моторошний відиритий фінал новели так і не дає відповіді, хто переможець: смерть чи життя?.. Духовна смерть героя на могилі матері та сестри /"Вечірня година"/ - пересторога штучному перетину сув'язі родових зв'язків. У М.Яцківа дещо інший підхід до цього аспекту мотиву смерті /"Посуди"/, а навіть зустрічається думка про збереження щастя через фізичне самознищення /"Весняний захват"/. як пізніше у Б.Антоненка-Давидовича.

У трактуванні мотивів смерті творчість Стефаніка стоїть на перехресті не лише віків, а й синтезу і боротьби літературних напрямків на Україні того часу.

ПУСТОВА Ф. / Донецьк/

СВОЕРІДНІСТЬ ІНДИВІДУАЛЬНИХ СТИЛІВ СТЕФАНИКА І МАРТОВИЧА

Своєрідність індивідуальних стилів Стефаніка і Мартовича... Порівняльному аналізу для виявлення стильової оригінальності прозаїків можуть підлягати твори про селян, в яких поєднується об'єктивна розповідь з прямою мовою. Самі письменники усвідомлювали відмінність свого бачення світу і характеру відображення його. Сестри Данилович у своїх спогадах засвідчували, що Стефанік, прослухавши "Мужицьку смерть" Мартовича, сказав: "Дуже гарне, захоплююче оповідання, але я інакше написав би" ¹.

¹Обидва прозаїки сформувалися як громадяни і майстри слова
¹Василь Стефанік у критиці та спогадах.-К.: Дніпро, 1976.-С.375.

під впливом одних і тих же факторів, душею прикипіли до селян рідного краю, але художньо осмислювали різні явища сільської дійсності, кожен по-своєму зображували трагедії. Стефанік змальовував трудівника в найважчий момент життя, коли страждання знедоленого виливалися нестримно, бо були над міру йогс сил і терпіння /"Виводили з села", "Кленові листки", "Сини"/. А Мартовича цікавили такі факти, коли людина праці не опускала руки під градом невдач, виказувала наполегливість і практичність в їх подоланні /"Думера", "Хитрий Панько"/ або ж притлумлювала біль хоча б ілюзорною радістю /"Мужицька смерть"/..

Своєрідність зображення селянської долі зумовила вершинність композиції у новелах Стефаніка: вони або починаються з кульмінації /"Новина"/, або ж містять лише цей елемент сюжету /"Стратився"/. Дійові особи теж, як правило, лише головні. У творах Мартовича відображено плин шоденного буття з другорядними подіями та епізодичними персонажами, які утворюють соціальний фон.

В сюжетних полотнах обох письменників неоднакове співвідношення об'єктивної і прямої мови, різні засоби психологічної характеристики персонажів. У новелах Стефаніка домінує пряма мова героїв, об'єктивна розповідь зводиться до стислого коментаря на початку твору /інколи і в кінці/ та лаконічних ремарок до окремих реплік в монологі чи діалозі. У Мартовича об'єктивне слово масштабніше і розмаїтіше за функціями: автор зображує події і людей, пояснює їх поведінку і стан, узагальнює, часом перериваючи розповідь ліричними чи публіцистичними відступами. За тональністю об'єктивна мова Стефаніка нейтральна або співпадає з емоційною настроєвістю мовної партії героя; а Мартович навіть в одному творі може міняти інтонацію розповіді декілька

разів, від сухої інформативності до іронічного чи трагедійного звучання. Комічна інтонація різних відтінків характерна для багатьох його творів.

Психологічний аналіз у творах Стефаніка здійснюється головним чином за допомогою прямої мови персонажа, в якій з вражаючою глибиною відбивається психологічний стан героя як процес надзвичайно болючих роздумів. Для Мартовича, крім прямої мови героїв /часом це лише окремі репліки/, багато важить авторський аналіз внутрішнього світу людини, оцінка її поведінки, міміки, жестів.

Портрети і пейзажі в обох прозаїків лаконічні, близькі за принципами змалювання /графіка/, але відмінні за функціями. У сфері мовнообразного мислення письменників помічається схожість: тропи будуються переважно на прямих зв'язках між явищами та предметами, які охоплюють селянський побут, працю, світогляд і мораль. Найбільш поширений засіб образності - порівняння /зокрема й розгорнуті/: в Івана Дідуха "лице задрожало, як чорна рілля під сонцем дροжить" /"Камінний хрест"/, Гриць Банат "слухав мовчки докторів, наче той від, що сам наставляє шию в ярмо" /"Мулицька смерть"/.

В обох авторів дуже відмінний синтаксис об'єктивно-повідєстової частини творів. У Стефаніка немає особливо складних конструкцій, нанизуються однорідні члени й однорідні речення, пов'язуючи репліки монологу чи діалогу в єдине ціле. Індивідуальний лад мислення Мартовича виявляється у вставних словах і реченнях, двокрапках і лапках, які створюють відповідну інтонацію окремих фрагментів новел.

І. Франко називав Стефаніка паном форми. Проведений порівняльний аналіз переконує, що й Мартович є видатним майстром художнього слова.

ВИСВІТЛЕННЯ У ТВОРАХ В. СТЕФАНІКА ПРИЧИН ТРУДОВОЇ ЕМІГРАЦІЇ ГАЛИЧАН

Еміграція населення з Галичини, як відомо, почалася в 90-х роках минулого століття. На той час, внаслідок обезземелення, злиднів, почався величезний еміграційний рух. Найбільшої масовості він досяг в період 1890-1910 років. За цей час із Східної Галичини емігрувало переважно в країни Північної та Південної Америки /Канаду, США, Бразілію, Аргентину/ майже 400 тис. чол., що становило більше 7 % всього українського населення того краю. За своїм складом еміграція з Галичини була в основному селянською і торкнулась передусім найбільших верств селянства. Чому ж емігрували селяни? Що гнало їх за океан? Це був наслідок величезної економічної скрути, це був відчай тисяч приречених на вимирання, це була їх спроба врятуватися від голодної смерті. Селяни емігрували задля дітей. Причинами еміграції як політичного, так економічного характеру, були також висока густина сільського населення, безробіття і високий ступінь експлуатації, розорення селян і дрібних ремісників, безправ'я і свавілля австро-угорських властей над українським населенням.

Ці причини та картини страждань і поневірянь трудового люду яскраво і правдиво висвітлив Василь Стефанік в своїх оповіданнях "Камінний хрест", "Кленові листки", статті "Для дітей", листах до Ольги Кубилянської, Лева Ващинського, Василя Гаморака.

В оповіданні "Камінний хрест" письменник словами Івана Дідуха, який цілком сім'єю емігрує в Америку, говорить, що "ця земля не

годна тільки народу здержити та й кілька бід витримати. Мужик не голен і вона не годна: і саранчі нема і пшениці нема. А податки накипають... Ой... так нас ймили в руки, що з тих рук нас ніхто не голен вірвати, хіба лиш тікати". Для з'ясування причин еміграції В. Стефаник в статті "Для дітей" надає слово селянину Бариляку з Буковини і з уст селянина читач довідується про страшну експлуатацію трудячого селянства. "Здається, - говорить письменник, - що мужицтво цілком добре розуміє своє положення, ... тото безвідрадне дроблення землі і брак зарібків. І тікає за море, аби дітей урятувати від безхлібної нужди". В "Кленових листках" багатодітний батько Іван після хрещення народженої дитини каже своїм кумам, що "Як би до тої Канади не було морів, то я би їх /дітей-авт./ у міх зібрав та й би-м пішя з ними тудя йшов, аби їх занести далеко від цього поругання. Я би-м ті моря берегами обійшов...". То була справжня, велика трагедія трудового народу, який змушений був покидати политу потом і кров'ю рідну землю і тікати від голодної смерті "з дому за світові води" /З листа до Л. Бачинського 29 квітня 1896 р./ так, "як би за мужиками татари гналися".

В. Стефаник розгортає у статті "Для дітей", в листах до Ольги Кобилянської від кінця січня 1899 року та від 23 квітня 1899 року вражаючі картини поневірянь тисяч емігрантів на вокзалах і площах Кракова та інших міст; через яких лежав шлях на Одерберг, Гамбург, - показуючи, як поліцаї гонять, немов худобу, знедолених людей з дітьми. Еміграція селянства до Канади зображається В. Стефаником як велика народна трагедія. Співчуттям до народу і почуттям обурення і гніву проти тих, хто береться представляти народ у парламентах і сеймах, хто пише просвітні

книжечки для народу, але нічого не робить, щоб полегшити його важку долю, пройнято і багато листів письменника. "Бачу нині - пише він до В. Гаморака 29 березня 1899 року, - за двірці руських мужиків, що їдуть до Канади. Громад, що сунеться, як в сні, кудись далеко. Дітей, жінок і бабів досить. І не ждую їх тому, що то великі, чорні руки шукають плуга, аби орати. А всі інтелігенти будуть співати "помарніла наша доля" і нічого не зроблять аби їм хоч дорогу показати до того плуга".

З листів ще виразніше постає образ В. Стефаника як справжнього демократа, захисника трудящих. В листі до Ольги Кобилянської в листопаді 1898 року він пише "Я люблю мужиків... За них я буду писати і для них. Для мене нині емігрант, що летить світом як брудна, мандрівна птаха, оставша від громади, - і біль, і поезія".

СВРЕДА В. / Переяслав-Хмельницький

ДО ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЗМУ ПРОЗИ

І. НЕЧУЯ-ЛЕВИЦЬКОГО ТА В. СТЕФАНИКА

В українському літературознавстві склалась думка, що "психологічний аналіз у І. Нечуя-Левицького відступає на задній план" /І. Франко/, що письменник "не сильно у психологічному аналізі" /О. Білецький/. Ці твердження призвели до необ'єктивних суджень, боцімто відображення "анатомії душі" розпочалось в українській літературі лише в прозі М. Коцюбинського, В. Стефаника, О. Кобилянської та ін. Ми намагатимемось шляхом типологічного зіставлення розглянути "психофізику" прози І. Нечуя-Левицького та

В. Стефаника.

Вироблення індивідуального стилю обох митців слова відбувалося у шільному зв'язку з їх розумінням завдань літератури, яка, на думку І. Нечуя-Левицького, має бути своєрідним "дзеркалом громади", де "болі, зітхання, темність і гоґ криють... серце". А тому, вважає В. Стефаник, "треба ті страждання і судороги при народженню нових форм життя і нових ідеалів витесати на камінних хрестах".

Як правило, І. Нечуй-Левицький і В. Стефаник малюють драму окремої селянської родини, але так її "вмонтовують" у життя тогочасного села, що вона сприймається як драма широких мас селянства. Епіку і новелісту не імпонувала стильова манера попередників у трактуванні людських вчинків з засад мелодраматизму, сентименталізму, моралізаторства.

І. Нечуй-Левицький неодноразово вдається до народнописаних засобів, фольклорних ремінісценцій, які на усталеному емоційному рівні характеризують психологічний стан героїв /"Дві московки", "Бурлачка"/. В. Стефаник найчастіше усічені фольклорні кліше вживає у "переплавленому" вигляді і досягає глибокого ліризму /"Кленові листки", "Камінний хрест", "Виводили з села"/.

У творах з життя селян, які уособлюють нелегкі душевні шукання істини, "великий артист зору" І. Нечуй-Левицький /"Рибалка Панас Круть", "Бурлачка", "Микола Джеря"/ і "абсолютний пан форми" В. Стефаник /"Лан", "Виводили з села", "Палій"/ використовують психологізовано-персоніфікований пейзаж для підсилення "настрогового характеру" героїв, надаючи зображенню глибокої достовірності.

Портретні описи І. Нечуя-Левицького не визначаються розгорну-

тістю, властивою повістям "натуральної школи". При певній стереотипності зовнішня характеристика персонажів подається у його прозі розсереджено, несучи в собі певний відбиток змін як соціального, так і психологічного плану /"Хмари", "Микола Джеря", "Бурлачка"/. В. Стефаник, всупереч зовнішній описовості, "засідає у душу своїх героїв" /І. Франко/ через портретні деталі, виразні штрихи, що підкреслюють найтиповіші риси персонажів /"Злодій", "Камінний хрест", "Новина"/. Психологічний стан героїв В. Стефаник, як і Нечуй-Левицький, розкривають шляхом емоційно-фізіологічних, соціально-естетичних образів-жестів, сновидінь-марень, внутрішніх монологів, з допомогою яких майстерно виявляється глибина і трагізм душевних страждань людини.

І. Нечуй-Левицький /"Дурень думкою багатіє", "Запорожці", "В концерті"/ і В. Стефаник /"Май", "Моє слово", "Дорога", "Сон"/ показали себе справжніми майстрами психологічно правдивого внутрішнього мочолога, звертаючись інколи до імпресіоністичних засобів зображення з метою надати своїм творам оптимістичного звучання, хоча естетична концепція імпресіонізму для них була чужою.

Проза І. Нечуя-Левицького та В. Стефаника багата тропами. Своєрідність використання ними образотворчих засобів полягає в тому, що кожен з них по-своєму намагався вкрасити їх, виходячи з свого суто індивідуального світобачення.

СТАДНІЙЧУК Р. / Київ/

ПРОБЛЕМИ ДИТЯЧОЇ ДОЛІ У ТВОРЧОСТІ

ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

Новели Василя Стефаника – це унікальний художній світ, який продовжує привертати до себе увагу, захоплювати. Насамперед – глибиною соціально-психологічних узагальнень, потужністю драматично-напружених інтонацій, які створюють вражаючі картини трагічності і безвиході знедоленої людини у злому суспільстві. І в таких узагальненнях та інтонаціях досить примітними вбачаються /чи дуються!/ дитячі голоси.

Проблеми дитячої долі – це, мабуть, ті останні штрихи в художньому світі стефаниківських новел, які доводять практично до завершеності гармонію трагічності при зображенні галичанина на зламі ХІХ-ХХ ст.

Образи дітей у В.Стефаника майже завжди виводяться поруч з батьківськими образами – батька, матері, або хоч одного з них – у найбільш кризові моменти. Приміром, коли помирає мати, то за усталеним народним розумінням діти автоматично стають сиротами, а головне – беззахисними істотами, сповненими безнадії. І ця безнадія, безвихідь сприймається бідною дітворою по-селянськи мудро, спокійно, розважливо.

...Нагла куля вбиває маму, яка пробиралася з дітьми до родичів. Маленькій Насті не набагато старшенький Василько роз'яснює: "А тепер вже не будеш мати маму, підеш служити... Вже не говорять, вже таки вмерли. Я би тебе міг добре набити тепер, але ти вже сирота" /новела "Діточа пригода"/.

...Обдертий хлопчина, на якого дотують, від якого оберігають своїх обходжених дітей всі жінки села, захищається: "...Та як маму прикидали глинов, то хто мене має годувати та обпірати? Що де йму в руки, то з'їм та й на годен, що не вкраду з плота, та й си вбираю. Б'ють мене, і добре б'ють, але я терплю. Як нема мами, то мус терпіти..." /"Шкільник"/.

Отакі вони сироти-"кленові листочки", як окрестила їх помираюча мати з однойменної новели, які "розвіялися по пустім полю, і ніхто їх позбирати не годен, і ніколи вони не зазеленіють".

Самобутня і роль батька у новелах В.Стефаника. Батьківська розпука здатна привести до найнепередбачуваніших вчинків, до яких тільки спроможна знервована чоловіча душа: накричати, проклясти /"Бодай я вже не дочекав вас докторувати! Коби-сте поздыхали, то би-м раз поховав та й збувся!" у "Катрусі"; "Най їх і зараз віфатає та й мене з ними!" у "Кленових листках"/, побити /"Мой, ти, шибенику, чого ти чіпаєши гредок, хочеш горшки побити?... Та коби-с вже зачепивси навіки... І почав бити хлопця " в "Осені"/.

Але чи не найбільше одкровення – у новелі "Новина". Знову знайома чоловіча безпомічність, але з яким жахливим фіналом: "Гриць Летючий утопив у ріці свою дівчинку. Він хотів утопити і старшу, але випросилася. Відколи Грициха вмерла, то він бідував. Не міг собі дати ради з дітьми без жінки". І коментувати нічого..

Оже, проблеми дитячої долі формують у творчості Стефаника цілком автономний, особливий світ, зі своїми закономірними принципами, прийомами, деталями художнього зображення, усталеними сюжетними поворотами, які автор постійно шліфував. Образ матері у художника – це переважно уосіблення останньої, але і найнадій-

нішої, незважаючи на жорстокість навколишнього світу, опори для дитини, її побутового й морального затишку, який безповоротно зникає з втратою близької людини. Батьківська ж постать більше пов'язується із зовнішніми початками. Батько – це світопорядок – б а т ь к і в щ и н а, в і т ц і в щ и н а, – що і зродить тебе на світ грішний в любові, і прокляне, і поб'є, із світу цього ж зведе.

ТКАЧУК М. / Тернопіль/

ПРИНЦИПИ СЮЖЕТОБУДУВАННЯ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА

Цілий комплекс питань, пов'язаних з сюжетобудуванням творів В. Стефаніка, ще чекає свого дослідника: досі не з'ясована діалектика сюжету й фабули у його новелах, зв'язок типів сюжетоскладання з природою жанру, з його художнім методом, з творчою індивідуальністю автора "Катрусі" тощо. Глибина розкриття складного духовного світу людини, сила соціально-психологічної типізації, досягнуті в стефаніковій новелі, стали художнім відкриттям нових можливостей цього жанру. Одночасно з стефаніковою новелою розвивається інший тип новели, до якого можна віднести твори Дж. Лондона, О. Генрі, Конан-Дойла, де головний інтерес зосереджується на події і характер проявляється тільки через подію.

Особливості стефанікового сюжету в іншому: новела може починатись із розв'язки /такі новели писав і О. Генрі/, і увесь зміст подібних творів /"Синя книжечка"/ вкладається у фабулу, автор-

ські характеристики, коментарі зведені до мінімуму /"В корчмі", "Мамин синок", "Злодій"/, на першому плані – монологи чи діалоги героїв. Стефанік не дає ні передісторії героїв, ні цілісного викладу життєпису персонажа перед тим, як його вивести у розказаній події. Експозиційна сюжетна колізія або дається під час розвитку дії, або в кінці новели, або зовсім опускається. Він відразу вводить читача у хід дії /"Святий вечір"/. Автор вдається до підтексту. У деяких новелах розв'язка несподівана, але із події у автора новел "У корчмі", "Ласова фамілія" випливає інший висновок, ніж у О. Генрі. До того ж новела Стефаніка має своєрідну кінцівку, яка для фабули несуттєва, але несе психологічне навантаження: Проць, виходячи з корчми, був сміливий, мав певність, що поб'є жінку, проте "як доходив до хати, то замовкав, а на воротах геть затих".

Сюжет новел Стефаніка будується таким чином, що за буденною, здавалось би, нічим не приметною подією встають живі закономірності, соціальні конфлікти, істотні узагальнення. Навіть новели, фабула яких будується на рідкому випадку /"Новина", "Дан"/ вводять читача у соціальне середовище, у світ соціальних контрастів. Сюжет таких новел розростається, конфлікт набуває всезагального характеру, доля однієї людини є вплетеною в гострі проблеми сучасності. Це була домінуюча прикмета новели Стефаніка: за фабульною подією проглядається психологічний, соціальний сюжет, а сама фабула багатьох творів письменника має трагічний характер /"Сама-самісінька", "Ангел", "Шкода", "Новина"/. Є чимало новел, де фабула недраматична: є такі, де ніби нічого не відбувається /"Портрет"/: тут подія повинна була б відбутися, вона очікується, але так і не відбувається. Будує сюжет Стефанік і на зіткненні й

перехрещення різних характерів /"Побожна"/, на умовчунні якихось обставин, з'ясування котрих у кінці новели освітлює характери в зовсім неочікуваному ракурсі. Цей прийом зближує новелу Стефаніка з новелою Дж. Лондона, однак автор "Осені" будує сюжет так, що читач чекає зовсім протилежного кінця, ніж той, який настає. Сюжетна структура деяких новел у цьому моменті нагадує новели О.Генрі, але захоплення читача від американського письменника було у гуморі, з яким він викладає події, у доброзичливій іронії, з якою він зображує життя "хобо", духливого прошарку напівволоцюг, напівмандрівних тудівників. Водночас події О.Генрі і Стефаніка розуміють по-різному. Характери О.Генрі подаються в комічних, переломних чи драматичних ситуаціях, але незвичайних. Стефанік майже не ставить героїв у смішні ситуації, його герої проявляють себе у звичайних, побутових, буденних подіях - сюжет таких новел відзначається великою майстерністю, хоча фабула й проста. Подія у О.Генрі однозначна, у Стефаніка багатозначна, часто вага переноситься з розвитку фабули на рух характерів, на їх роздуми. Такі новели Стефаніка є "новелами характерів".

ТУРГАН О. /Запоріжжя/

МИФОЛОГІЗМ У ПОЕТИЦІ НОВЕЛІСТИКИ В.СТЕФАНИКА

В.Стефанік своєю новелістикою виводив українську літературу на світові обори. Звернувшись до традиційної селянської теми, В.Стефанік разом з Марком Черемшиною, Л.Мартовичем, С.Васильченком, А.Тесляком образ селянина піднесли від суто побутового чи

етнографічного зображення до загальнолюдського. Мужик для них є носієм душі. Те, що новела В.Стефаніка стала однією з вершин селянської літератури, пояснюється у певній мірі якістю українського фольклору, на який спиралася наша проза. Письменник з дитинства в свою вразливу чутливу душу ввібрав, "мов у тайстру загорнув" /Д.Лукиїнович/, високу поезію свого народу, про що пізніше сказав: "Прецінь наша поезія ледова є скарбом краси" /Цит. за: Лєсин В.М. Василь Стефанік - майстер новели.- К., 1970.- С.9/. Про вплив на нього в дитинстві народних колядок новеліст розповідає в автобіографічних спогадах "Давня мелодія".-

Новелістика В.Стефаніка увібрала народну міфотворчість як один із складників своєї поетики. Символи і символіка служать не лише важливим компонентом поетики новел, а й способом мислення письменника. В.Стефанік для втілення своїх думок шукає символів саме в мужицькому середовищі. Всі назви збірок митця /"Синя книжечка", "Камінний хрест", "Дорога", "Моє слово", "Земля"/ мають символічне звучання. У творі "Дорога" письменник змалював шлях поета з народу, який в своїй бентежно-ніжній душі переплавляє все, що йому зустрічається: природу, життя людей /"з їх губів злизав слова, з чолів вичитав мислі, а з серцець виссав почування"/. І.Труш слушно зауважує, що закінчення "Дороги" нагадує народну пісню, сприймається як казка /Див. Василь Стефанік у критиці та спогадах.- К., 1970.- С.66/.

Творчість В.Стефаніка заселена символічними кольорами /червона хмара - "Виводили з села"; чорний ворон - "Лан"; білий цвіт вишні - "Моє слово", почорнілий колос - "Озимина"/, які мають свої витoki в усній народній творчості. Мотив пісні створює настрій, тональність сумного, трагічного /"Кленові листки",

"Катруся", "Камінний хрест", "Озимина"/, високого й світлого /"вечірня година", "Скін"/. Із міфом творчість В.Стефаніка ріднить сила експресії у висловах, у виборі яскравих фарб, у пластиці малюнка, у виборі найважливіших рис.

Критика відзначала /І.Труш, Ю.Морачевський/, що В.Стефанік створює галерею образів, які можуть зайняти почесне місце поруч з вічними образами світової літератури. Національні образи, виведені В.Стефаніком, гідно стоять побіч Лаокоона /"Новина", "Сини"/, Ніоби /"Кленові листки"/, Пріама /"Сини"/. Сюжет, характеристики в новелах "Кленові листки", "Новина", "Сини", "Гріх", залишаючись у межах поезики реалізму, співвідносяться з досвідом людства, закріпленим у фольклорі, міфології, літературі, живопису. Символічний образ кленових листків, який виноситься в заголовок і яким завершується однойменний твір, уособлює розлуку і не пов'язується з конкретною піснею, підпорядкований возвеличенню материнської любові. Образ матері, що розлучається з дітьми та своїм життям, асоціюється з постаттю античної Ніоби, перетвореної з горя за втраченими дітьми в скелю, з якої вічно тече струмок сліз. Стефанікова ж мати в найтяжчому горі співає, старий Максим, що втратив двох синів на війні з новели "Сини", муку якого можна порівняти з нещастям Пріама, знаходить сили обробляти землю. У цьому сила і героїзм героїв українського письменника, "співця селянської розпуки", в яких він знаходить скарб душі, багатство краси. З інтернаціональних по суті героїв В.Стефанік зробив національні, збудувавши неповторний свій храм життя і мистецтва.

ХМЕЛИК М. / Луцьк/

ОБРАЗ АВТОРА В АВТОВІОГРАФІЧНИХ ТВОРАХ В.СТЕФАНИКА

За висловом Ф.Погребенника, "Стефанік - письменник невіддільний від Стефаніка-людини". Зразок майстерності Стефаніка-новеліста, сила його точного й разв'язного слова має своє пояснення в особливій організації душі письменника.

Внутрішній світ художника, його складність і багатогранність знайшли своє відображення в творчості. З поезії в прозі "Моє слово" / 1905/ яскраво постають своєрідність світосприймання і світобачення, незламність духу, нескореність у пошуках щастя автора. "А крила гояться і я знов лечу до сонця, до шастя". Взаємозв'язок образів "тихої пісні" і "соленого поту" як життєдайна сила "свого слова", свого мистецького кредо.

"Дорога" /1901/ - шлях поета з народу і до народу, зображений в зримих опоетизованих символічно-психологічних образах дороги, огню, землі, любові. Вірність життєвим ідеалам і принципам, нерозривний зв'язок особистого і громадського.

Мандрівка В.Стефаніка в дитинство, спогади про святвечір у батьківському домі, на рідному Покутті у новелі "Браття". Щедрість людської душі у побажаннях добра, незрадлива і тверда відмова ліричного героя продати свого вірного друга, коня, а значить свою честь і совість. Колядки і поетичне величання автором людини. Образ "улюбленої матінки" в новелі "Нитка", основні його риси, любов та сердечна вдячність сина, "велика радість" сімейної злагоди, що спонукає до праці.

З автобіографічних творів довідуємось, що Стефанік-громадянин, кришталеву чесна людина бере свій початок від тепла рідної оселі, від "мачиних співанок", від вишитих сестрою червоних фасольок на рукавах сорочки, від землі-годувальниці, від матінки-природи, від глибоких людських почуттів і переживань. Виразність художнього малюнка, образна насиченість тексту новел "Вечірня година", "Вона - земля", "Межа".

Ставлення до багатьох людей, з якими зустрічався В.Стефанік протягом життя, висловлене в оригінальному своєю формою творі "Серце".

Життєва правда по-мистецьки перевтілена в автобіографічних новелах, авторські болі, думки, переживання майстерно зіткані з спогадів та натяків на народнопоетичні традиції, навіть окремі художні деталі творів переконливо вимальовують грані людської особистості В.Стефаніка, його глибокі соціальні і людські переконання.

ХОМИЧ Г. / Київ /

ДЖЕРЕЛА ПСИХОЛОГІЗМУ У ТВОРЧОСТІ В.СТЕФАНИКА

1. Психологізм як літературне явище не безплідний витвір академічної науки, а живий процес, що має свої джерела, рушійні сили, морок і блискавки, прірви і вершини, свою тривогу, силу, напругу і амплітуду. Психологізм новел В.Стефаніка сягає глибини чуттєвого безпосереднього осмислення фактів тогочасної

дійсності і відповідної філософської системи поглядів на світ і зміст життя. На нашу думку, одне з джерел його творчості - дитячі враження, емоційна сприйнятливість, страх видимої смерті, про що так геніально сказано у Т.Г.Шевченка і що споріднює з ним В.Стефаніка.

2. Психологізм В.Стефаніка виростав на ґрунті рідної землі, живився її кров'ю і соками, голодом і холодом, дощами і полудневою спекою. Босоноге дитинство, трава, річечка, марево гір Карпат, злиденне існування "близьких", раннє пробудження самосвідомості: сором, ображене честолюбство, особливе переживання зверхності, віра в свою особливу місію на землі - знайшли своє втілення в формуванні психологічного портрета митця.

3. Наука ще не знає основних механізмів дитячої уяви, дитячих страхів, сполоханих надій і сподівань. В.Стефанік зізнавався, що він був несміливим юнаком. Певно, це постійно стимулювало його прагнення до боротьби за самоствердження, до перемог над своїми реальними і уявними страхами, а це звеличує людину.

В новелах В.Стефаніка бачимо особливий оновлений світ - це життя народу з його стражданнями, болями і радощами.

4. В.Стефаніку був властивий гострий розум, який сягав від грудочки землі до найвищої зорі: "Заковані зорі...", "Жа-ра душить сонце", "Душа сидить у скалі, як злодій", "Твої очі пробиті чорною хмарою..."

Парадоксальність поєднання думок і почувань дозволяє стверджувати, що В.Стефаніку був властивий оригінальний стиль мислення, що збагатив самобутність його творів і нашу літературу, слов'янське письменство.

5. "Впаду на серце коло ніг твоїх..."

У вельгнів Галичини і Франка та В. Стефаника в серці ніколи не згасала ностальгія за молодістю, росяними травами і ранковими зорями, невтішним, нерозділеним першим коханням.

В. Стефаник не збирав своє "зів"яле листя", він його розкидав у десятках своїх поетичних новел.

6. Письменнику була властива прага до благородного ідеалу. Ідеал - ціль, ідея, образ, мотив. Мета В. Стефаника - віддати себе служінню народу. Ось його слова: "Шевченко був перший мужицький син... Перша мета, аби мужиків боронити перед кривдою..., а друга его мета, аби показати душу мужицьку в цілій її красі і невинності. На се стратив він ціле життя. За се терпів довголітню неволю і вмер з сими думками".

Можна стверджувати, що В. Стефаник свідомо причисляв себе до "мужицьких" синів, бо вважав, що живе духом свого народу, знає його душу. В осягненні світу кожної окремої особистості славетний наш земляк підноситься до вершин художньої майстерності. Його твори, пронизані тонким психологізмом, стали загальнолюдськими цінностями. Вони кличуть до роздумів, переживань, вражаючи правдивістю, проникливістю і жаждою волі...

ХОРОБ С. /Івано-Франківськ/

ДО ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ І СТРУКТУРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ДІАЛОГА НОВЕЛІСТИКИ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

Діалог як один із основних типів мовної комунікації у літературній творчості є важливим засобом художнього відображення дійсності. У різних родах, видах і жанрах йому відводиться не однакова роль, що, в свою чергу, обумовлює цілий ряд його функціональних та структурних особливостей в образно-композиційній системі словесного твору.

Діалогічна частина новелістики В. Стефаника займає значне місце і будується переважно з дотриманням вимог поетики драматичного діалога. Звідси зведені до мінімуму авторські відступи і характеристики персонажів, відсутність докладних історій формувань їх внутрішнього світу, лаконізм і драматизм оповіді, а при потребі інсценізації прозового тексту його можливість піддаватися певній деформації. Зрештою, звідси й чисто зовнішня схожість багатьох новел письменника до драматичних сценок чи невеличких п'єс.

У справедливості цих міркувань можна переконатися, проаналізувавши роль діалога новелістики В. Стефаника на рівні як його функціональних, так і структурних ознак. На нашу думку /аж ніяк не абсолютизуючи її/, прозаїк найчастіше використовує діалог з такою метою:

а/ як засіб передачі психологічного стану героя /"Кленові листки", "Камінний хрест", "Святий вечір" та ін./;

б/ як процес наростання і боротьби емоцій /"Злодій", "Суд", "Побожна", "Мати" та ін./;

в/ як характеристика умов, обставин і ситуацій, в яких відбувається дія /"Новина", "Вона - земля" та ін./;

г/ як засіб розгортання сюжету /"Воснні шкоди", "Моритурі", "Лесева фамілія" та ін./ . Іноді діалог дає перспективні чи ретроспективні освітлення тих або інших подій.

Названі групи діалогічної частини новелістики В. Стефаніка при очевидній умовності їх узагальнень все ж ближче до поетики драматичного, ніж епічного діалога. Адже власне у драмі як роді літератури він використовується з подібною метою, саме у п'єсах він є основною формою відтворення дійсності. Тому можемо стверджувати, що важливим художнім засобом Стефанікової прози є її драматична діалогізація.

З точки зору структурних особливостей цього виду /типу/ мовлення прозові твори В. Стефаніка переконують, що письменник користувався не тільки реплікативним /Л. П. Якубинський/ діалогом, але й нерідко вдавався до діалогізованих монологів, як, приміром, в "Діточій пригоді", "Стратився", "Гріх" /"Думас собі Касіяника..." / та ін., що сприяли глибокому психологічному аналізу, розкриттю "діалектики душі" персонажа. Згадаймо, що такий "автокомунікативний", за словами В. М. Лотмана, діалог широко використовувався в драматургічних творах Г. Ібсена, А. Стрінберга, М. Метерлінка, А. Чехова, Лесі Українки та інших драматургів.

Таким чином, монолог у новелах В. Стефаніка, незважаючи на його структурну своєрідність /монолог-спогад, монолог-мрія, монолог-сповідь, монолог-роздум/, функціонально влючається в систему діалога, тонально зближається з ним. Це також одна із особливостей прозової спадщини геніального майстра слова.

ЧАСО-ПРОСТОРОВА ОРГАНІЗАЦІЯ НОВЕЛ І СВОЄРІДНІСТЬ ТВОРЧОЇ МАНЕРИ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА

Василь Стефанік по праву вважається одним з неперевершених майстрів психологічної прози, суттєвою ознакою якої є ілюзія відсутності автора, що твориться на основі принципу, сформульованому ще Іваном Франком. Ця особливість істотно визначає авторську манеру письменника як систему принципів і засобів художньої реалізації творчого "Я". Творча манера Стефаніка ґрунтується і виростає із суперечності відсутності і наявності автора, об'єктивного і суб'єктивного начал тощо. Психологізм Стефаніка, певний типологічний спорідненості, помітно відрізняється від психологізму Кобилянської, Коцюбинського, Винниченка своєю внутрішньою експресивністю, - авторською за своєю природою, але досягнутою за рахунок усунення автора.

Провідною закономірністю творчої манери Стефаніка може бути визначена боротьба за утвердження в художньому світі твору творчого "Я" через його знищення. Зрозуміло, що відзначене істотно зумовлює часо-просторову організацію твору.

Хронотоп, в який включені герої письменника, характеризується відсутністю будь-яких ускладнень, як правило - це хронотоп побутування, особливістю якого є абсолютизація моменту з виключною увагою до конкретики життя /останнє, власне, і становить реалізм Стефаніка/. Ситуації в прозі письменника набувають особливого звучання не стільки через свою конфліктність, трагічність, скільки через особливе трактування випадку, що лежить в основі

ситуації. Він не просто узагальнює життя героя, уособлює на вищому ступені його драму, - випадок, момент життя дорівнює цілому життю, розростається до цілого життя. В самому випадку ми бачимо початок і кінець, сюжетний часо-просторовий рух, але це рух по замкненому колу, коли минуле і майбутнє героя втрачаються, вони зведені до "зараз", внаслідок чого часо-просторова організація має набувати ознак статичності, втрачати перспективу. Але подібне доцільне тільки для вирішення часткових ідейно-художніх завдань. В цілому ж творі ця статичність має бути порушена.

Для прози Стефаніка у зв'язку з цим характерне виведення часо-простору на інший рівень, на якому абсолютизація моменту, зведення всього до "зараз" виступає не відсутністю духу, а своєрідною інтерпретацією вічності. У Стефаніка цей рівень є проривом авторського начала, яке безпосередньо може бути не зафіксоване в тексті, але визначене в часопросторовій організації твору.

Специфічність художнього часо-простору новел Стефаніка полягає в тому, що його цілісність і цінність зумовлені точкою зору автора, яка переростає в часо-просторову позицію творчого "Я", як вияву вищої сили, що визначає доцільність і органічність світу героїв.

ЯГОВОВСЬКА М. / Львів/

АРИСТОКРАТИЗМ НАРОДНОГО ДУХУ, ЗАГАЛЬНОНАРОДСЬКОЇ МОРАЛІ У ТВОРЧОСТІ В. СТЕФАНІКА

В. Стефанік прагнув "натягнути струни душі селянина" так, щоб з того вийшла велика музика Бетховена. Зробити з мужиків

народ. Цьому завданню підпорядкована вся його творчість.

Письменник показує несумісність високого народного духу і нелюдських умов життя селян. Гігантська сила народу, його високі потенційні можливості знаходять втілення в образах дубів, велетів. Коли призахідне сонце освітлює Івана Дідуха на горбі, на всю дорогу простягається його велетенська тінь - і він став схожим на велетня. /"Камінний хрест"/. Дід Гриць, оповідаючи про своє минуле, говорить: "відпочиваю по дорозі, як дуб, міцно закорінований у землі"/"Дід Гриць"/.

Стефанік вірить у майбутнє свого народу, у те, що колись він встане з колін /"Дорога"/. Життя письменника тісно зв'язане з долею народу. Він виріс і змужнів серед селян. Його батько - заможний господар, моголями заробляв добробут. сім'ї, траплялося, міг молотити цілий день або весняної днини не випускати з рук чепіги. Стефанік глибоко засвоїв високу народну мораль, пізнав міць духу простих людей.

Народна душа болем і мукою вливається у пісні. У новелах Стефаніка пісня набуває символічного значення. Нерідко виступає логічним обрамленням твору /"Кленові листки"/, його кульмінацією /"Скін"/, навіть ліричним геросом /"Марія", "У нас все свято"/.

У творчості Стефаніка логічно переплітаються елементи матеріальної і духовної культури. Письменник економно подає описи одягу, мешкання, знарядь праці, речей побуту. Часто використовує лише окремі характерні деталі, які впливають на загальне звучання твору. Миски на миснику, розцяцьковані візерунки /новела "Сама саміська"/, різьблені чепіги до плуга /новела "Дивчина"/. Яке високе почуття прекрасного притаманне народові, який у повсякденному побуті, у повсякденній роботі умів знайти красу. Сивий

Сар дивується, що навіть у часи лихоліття село "стоїть чисте і біле" / новела "Воснні шкоди"/. Стефаник не вип'ячує цих деталей, вони логічно лягають у тканину твору. У новелі "Стратився" опис багатого гуцульського одягу, у який батько збирає загиблого сина, посилює трагізм смерті – контраст багатобарвного життя і страшною загибелі.

Нерідко в елементах матеріальної культури відбиваються народні звичаї, традиції. Люди вірили у магію доброго слова, доброї думки, доброго вчинку. Вірили у долю – щасливу і нещасливу, у те, що може бути добре і зле око, у те, що "щось пороблено" /новели "Лесева фамілія", "Майстер", "З міста йдучи"/. Щоб захистити себе – люди вдавались до магичних дій: освячували хату, вирізьблювали на сволиці хрест, прикрашали образи голубами зі срібного паперу, барвінком та васильками /новели "Сини", "Сама саміська"/. Щоб у хату не вдарила блискавка під час грози, щоб град не побив город – проти дверей виставляли лопату, якою сажали у піч хліб /новела "З міста йдучи"/. Коли чоловік вперше виходив у поле – мусив скинути капелюх: на добрий урожай /новела "Сон" /.

Увійти у довіря людей, стати своїм у селі можна було лише тоді, коли засвоєно ази народної моралі, високої культури співжиття. Односельчани мусили поцінувати чоловіка за вміння трудитись. Федір з новели "Палій" пізнав, як котре поле називається, чиє воно, чи вимокає, чи висихає, котре в селі найліпший злодій, котре найбільший багач – і зробився сільський".

Злодійство – рідкісне явище у тодішньому українському селі. Справжній селянин, який шанує себе, не візьме й жмені трави з чужої ниви. Вчиняють страшний самосуд над злодієм у одноіменній новелі. Романиха тяжко карається, що десь межі трохи підпасла, десь гарбузик урвала, щоб прогодувати корову /новела "Шкода" /.

Але ж і молоко не жаліла: ні хворому, ні дитині.

Народні звичаї знаходять реалізацію в народних обрядах. Стефаник описує багатство і поетичність щедрого вечора /новела "Давня мелодія" /.

Найважливіші віхи в людському житті – народження, одруження, смерть – супроводжуються обрядовими діями. Вмерти без свічки, вмерти наглою смертю – недопустимі речі. Перед обличчям смерті людина зважує все своє життя – те, що було зроблено і доброго і злого. Уже немає перед ким лукавити і викривуватись. Тому Стефаник звертає пильну увагу на останні хвилини життя своїх героїв, коли у небесній чистоті постають їхні душі / новели "Сама саміська", "Ангел" /.

Поняття гріха є мірилом людського співжиття. Не можна нікому робити кривди, бо відплата буде їти до сьомого коліна: і не знатимеш, чому у житті тобі не ведеться. Не можна бажати зла навіть у думці. У новелі "Скін" старий Лесь тяжко мучиться перед смертю: "Мартиніві не давали зробленого ячменю". Басараби один по одному закінчують життя самогубством – щось пороблено – їх прадід "гонив людей на паншину і тим канчуком м'ясо рвав на людях".

Висока культура людських стосунків виявляється у взаємоповазі, порядності, щирості. Газди у знак поваги і пошани один одному цілують чорні спрацьовані руки /новела "Вона – земля" /.

Василь Стефаник показує світогляд селянина, який базується на поетичному відображенні дійсності, глибокій мудрості, високій моралі. Селянин, як до живих істот, ставиться до хати, землі, худоби, зерна, роси. Невипадково, змальовуючи ці образи, письменник часто використовує уособлення. За Антоном – ліричний герой новели "Синя книжечка" – плачуть вікна, призьба, вся хата. Досить

часто у творчості Стефаніка зустрічається образ порога – духовного оберога селянина. Традиції цього прийому зображення – у народній творчості /весільна пісня: "Дякую вам пороги, де стояли босі ноги..."/.

Письменник показує силу і міць народного духу, вірить у прийдешній день України.

СТЕФАНІК У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ТА
СВІТОВОЇ КУЛЬТУРИ

АНДРУСЯК І. /Івано-Франківськ/

ВАСИЛЬ СТЕФАНІК І ДЕЯКІ ПИТАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ВЕРЛІБРУ

Верлібр у новій українській літературі бере початок з поодиноких спроб Лесі Українки та Івана Франка, але їхні почини на цій царині не виходять за межі формальних експериментів. Пошуки нових засобів вираження свого душевного я підсвідомо привели до відродження культивованої давніми українськими митцями, але надовго забутої форми. Причому, верлібри Лесі Українки, наприклад, органічно вливаються в стихів найбільш притаманного їй білого вірша, і своїми виражальними засобами, і, навіть, ритмічними особливостями за межі усієї стихії не виходять. Подібно, і вільні вірші Франка. Зрештою, сама Леся Українка писала:

Товаришу мій! не здивуйте з лінивого вірша.
Рифми, дочки безсонних ночей, покидають мене,
Розмір, неначе лимерная халя,
Розбивається раптом об кожному малу перешкоду...

У розмовах про історію української верлібристики далі, як правило, згадуються імена М.Сененка, Є.Плужника, М.Йогансена,

Е.Стріхи / Костя Буревія/ і інших. Але, на мій погляд, упускається дуже важлива ланка, без якої неможливо зрозуміти появу після / скажемо, послуговуючись Лесиними словами/ "лінивого вірша" верлібра футуристичного чи неоромантичного. Цією пропущеною ланкою є широко культивованій українськими модерністами початку століття жанр поезії в прозі. Особлива роль у цьому процесі належить, поряд з М.Яцківим, М.Вороним, В.Лепким і Василю Стефанику. Як відомо, в ранній період творчості Стефанік зазнав безпосереднього впливу літератури західноєвропейського модернізму, а особливо "молодополяків". Лідер "Молодої Польщі" С.Шебешевський писав у спогадах про безпосередній вплив на раннього Стефаника віршів у прозі В.Оркана. На жаль, тих творів збереглося надто мало. Але у із збережених фрагментів, з листів, а також з деяких більш пізніх речей Стефаника /"Дорога", "Моє слово", та ін./ можна зробити висновок про верлібристичне начало Стефаникового поетичного доробку. Справа в тому, що наріжним каменем побудови верлібра, основою його ритмічної будови є слово. У вільних віршах Лесі Українки та І.Франка основою ритмічної організації є, як і в звичайному слаботонічному вірші, склад. Через те ритмомелодика їхніх віршів так близька до ритмомелодики інших форм, застосовуваних ними. У Стефаника ж слово виконує не тільки смислову, а й ритмоутворюючу функцію. Проходить, за словами О.Бриґінця, "концентрація думки на рівні слова" і як наслідок, твір виходить написаний "коротко, сильно і страшно".

Можна говорити про значний вплив Стефаника на подальший розвиток української верлібристики, особливо на творчість так званих "шестидесятників". Основи, закладені Стефаником, мають

продовження в сюжетних вірлібрах І.Малковича, верлібрах-притчах О.Лимеги, коротких верлібрових поемах /майже віршах у прозі/ В.Кордуна.

АНТОНІК Р. / Коломия/

У КРАКОВІ ЗУСТРІЛИСЬ МОЛОДИМИ

/В.Стефанік і В.Лепкий/

Ще донедавна творчість Василя Стефаника тлумачили з такої званої позиції партійності літератури в традиціях ідеологічних догм і стереотипів, замовчуючи окремі сторінки його біографії і творчості.

Досі недосліджені взаємини двох майстрів слова – Василя Стефаника і Богдана Лепкого. З Василем Стефаником Богдана Лепкого єднала багатолітня дружба, яка почалася, коли видатний новеліст навчався на медичному факультеті Краківського університету, і тривала до кінця днів співця покутського краю.

Василь Стефанік познайомився з Богданом Лепким наприкінці жовтня 1899 року. " У вересні 1899 р. перенесли мене з Березан до Кракова, – згадує у спогадах Богдан Лепкий, – до гімназії св. Яцка. З кінцем жовтня винайшов я собі мешкання на розі Плянт і Студенської вулиці, на партері, там, де тепер пошта. Ще й не розтаборився гаразд, як одного холодного, дошового вечора хтось застукав до дверей. Я відчинив і побачив двох мужчин. Один був худощавий, русявий, а другий високий, чорний з буйною чуприною й невеличкою бородою.

- Я Василь Стефанік, – сказав цей другий, тискаючи кріпко

мов руку,- а це мій приятель, Сафат Шмігер.

- Рад пізнати. Роздягайтеся, панове, і ходіть ближче".

Василь Стефаник прийшов до помешкання В.Лепкого без запрошення. "І з тої пори,- згадує В.Лепкий,- не було днини, щоб ми не бачилися з собою".

На цей час В.Стефаник був добре відомий серед галицької інтелігенції як автор "Синьої книжечки". При першій зустрічі В.Лепкий з цікавістю спостерігав за манерами, характером, темпераментом молодого новеліста і дав йому таку характеристику: "Гсворить так само, як писав, короткими, зв'язними реченнями. Часом якесь відірване слово кинув, то чоло морщив, то всміхався своїм непевним усміхом. Іноді з під ока глянув, то знову блиснув очима й тоді здавалося, що зазирнув тобі в душу. Голосу не підноси́в, але говорив дуже виразно, так що не тільки кожне словечко чулося, але й кожний порух думки відчувався в тих словах і між словами".

Василь Стефаник ділив з Богданом Лепким радість, тривоги, смуток і надії на кращу будущину свого народу. "На перший погляд твердий і непривітний,- читаємо ж у спогадах В.Лепкого "Стефаник у Кракові",- був м'якої вдачі й як приїхав зі свят із свого Русова, то привозив стільки нашого рідного смутку й сільського сантимуенту, що аж диво. Але з тим добром не зраджувався перед ким-небудь".

Василь Стефаник цікавився бібліотекою В.Лепкого, користувався її книгами, часто просив свого товариша прочитати щось вголос, зокрема з творів Ю.Федьковича. Вели бесіди не лише про літературу і мистецтво, а й про політику. "Коли в нас,- згадував В.Лепкий,- приходила черга на політику, Шмігер реферував нам коротко і зв'язко все, що найцікавішого сталося у світі".

Василь Стефаник ввів Богдана Лепкого в гурт творчої інтелігенції Кракова: "Мало не цілий молодопольський Парнас пізнав я тоді зі Стефаником, або дякуючи йому. Оркана також. Була це така сама замітна поява в польській літературі, як Стефаник у нашій, хоч і не така чільна".

У колі друзів Василь Стефаник любив казати: "Вам здається, що знаєте село, бо воно таке просте, а я вам кажу, що воно- море".

В.Лепкий вважав В.Стефаника "найбільшим знавцем і недостиглим маляром хлопського життя".

Стефаникові боліла трагедія галицьких емігрантів-селян, яких недоля гнала з рідної землі за океан до Америки і цю душевну муку він передав своєму товаришеві: "Раз по вечері,- згадує В.Лепкий,- каже до мене:

- Збирайся й ходи!

- Де?

- Не питай, побачиш.

Я послухав його. Йдемо. Минаємо пошту, проходимо коло театру. -Куди він мене проводить?- думаю собі...

Аж нараз скрутили на залізницю... Ага, мабуть, хтось знайомий переїжджає через Краків до Відня і Василь хоче мені зробити несподіванку, гадаю собі.

І дійсно, були знайомі, але які! Наші дядьки, що перед галицьков бідов втікали за велику воду,- емігранти. Сиділи з дітьми і клунками на кам'яних платах здовж цілого перону, попід мур. Змаргані дорогою і журою, помарнілі і почорнілі, куняли немов під плотами тіні. Діти зривалися зі сну й плакали, мами їх зацитували...

Стефаник проходив попри них, похмурий і лихий, як демон. Раз

і другий. Словом не відзивався, тільки вдіявся в ті помутнілі очі і в ті лица, немов у горячці.

- То тут,- звернувся нараз до мене, То тут. А що було там?

- Де?

- А вдома, як від"їздили і як їх виривала з землі, ніби глибоке, вросле коріння? І то опишу. Побачиш".

Василь Стефаник любив Богдана Лепкого не лише як поета і письменника, вченого, діяча, а як людину великої культури /"Про ясне минуле"/.

Богдан Лепкий приїздив до Львова на 30-літній ювілей літературної діяльності Василя Стефаника і 25-річчя появи його збірки "Дорога".

На святковому вечорі Богдан Лепкий другим після Марка Черемшини виступив з вітальною промовою.

Останній раз зустрівся В.Стефаник з Б.Лепким 25 травня 1931 року в своїй оселі в Русогі. Богдан Лепкий приїхав із Кракова з професором Вацлавом Морачевським / також великим приятелем письменника/, щоб разом відзначити 60-річчя видатного різьбяр селянських душ, яке виповнилося 14 травня. Приїзд друзів і близьких викликав радість Василя Стефаника, хоч своїх ювілеїв він не любив.

Сучасники згадують, що саме тоді Стефаник дивлячись як селяни пораяться на городах, мовив: " Люди сапають, а ти, дурню, звілей роби".

Б.Лепкий залишив нам не тільки теплі спогади про свого товариша, а й цікаве літературознавче дослідження "Василь Стефаник", сонет " Василеві Стефанику":

Ти, хлопе, землю край
І в землю зерно сій,
Най жито, як Дунай,
Покриє загін твій!

ВОЛОХ М. /Кіровоград/

ТИПОЛОГІЧНА СПІЛЬНОСТЬ ІДЕЙНО-ХУДОЖНІХ ПОШУКІВ В.СТЕФАНИКА І СУЧАСНИХ ЙОМУ ДРАМАТУРГІВ

Обидва періоди творчості В.Стефаника / перший -1897-1900 рр./ і другий - 1916-1933 рр./ припадають на епоху прискореного розвитку капіталізму, імперіалістичних воєн та значних соціально-політичних та економічних перетворень. До його приходу в літературу теми швидкої капіталізації села, руйнування міжлюдських стосунків і людської особистості розробляли представники майже всіх родів і видів української літератури. У прозі - І.Нечуй-Левицький, Панас Мирний, І.Франко, М.Коцюбинський, В.Винниченко, Б.Грінченко та інші. В поезії - знову ж таки І.Франко, Леся Українка, Павло Грабовський. У драматургії - М.Кропивницький, М.Старицький, І.Карпенко-Карий, Л.Яновська, І.Франко.

Молодий письменник взявся зобразити процес "розселення" в галицькому селі, породження ним соціальних трагедій. Зубожіння людей у новелах "Синя книжечка", " З міста йдучи", "Шкода", "Палій", "Суд", "Лист", драми, зумовлені ненависною народіві цісарською рекрутчиною "Виводили з села", "Стратився", обезземелення і зв'язану з ним проблему еміграції західноукраїнського

населення /"Камінний хрест"/ та ін.

Десь майже в цей час з'являються драматичні твори на аналогічну тематику М.Кропивницького "Глитай або ж павук", "Доки сонце зійде, роса очі виїсть", І.Карпенка-Карого "Розумний і дурень", "Сто тисяч", "Хазяїн", Л.Яновської "На сіножаті",

Співчуття до знедолених селян, ненависть до сільських багатіїв, які жириють з їхньої праці, забирають не лише зароблене, але нехтують честю, гідністю робочої людини – характерна спільність В.Стефаніка і сучасної йому української драматургії, продиктована соціальним замовленням доби. Не лише подібна ідейна спрямованість і схоже художнє вирішення, а й сама техніка створення образів, художньої тканини твору. В його новелах активну роль відіграють монологи, діалоги, полілоги, які створюють враження безпосередньої дії. Це розмови, в яких виявляються характери, конфлікти, боротьба і які характеризують розвиток дії, тобто концентрують в собі драматургічну поетику. Як і І.Карпенко-Карий /"Сто тисяч", "Хазяїн"/ лише де-не-де включає в діалоги свої пояснення про обставини, в яких відбувається дія, так і В.Стефанік зводить такі ремарки до мінімуму, а в окремих творах /наприклад, "З міста йдучи"/ взагалі обходиться без них. По суті він творить нову жанрову форму новели-діалог, яку потім широко використовували його сучасники Лесь Мартович, Марко Черемшина, Н.Кобринська та ін.

Дуже схожі і художні засоби новеліста та драматургів. Якщо в ранніх новелах В.Стефаніка майже не спостерігалось гумористичного та сатиричного підходу до зображення життєвих явищ /на відміну від М.Кропивницького, М.Старицького, І.Карпенка-Карого, Л.Яновської/, то в пізніших творах навпаки з особливою силою зву-

чить сатира у його новелах, що порушують проблему місця інтелігенції в житті народу. Ще в статтях, написаних у гімназії, В.Стефанік висміює пристосуванство, боязливість, нерішучість окремих її представників. А на другому етапі творчості ця проблема була широко реалізована в його публіцистиці і белетристиці. Високо цінуючи демократичну інтелігенцію, що служила народу, він одночасно картав як рідних "народольців", що дбали лише про власний достаток, так і іноземних гнобителів та їх іноземних прислужників.

Така ідейна спрямованість творчості В.Стефаніка перегукується з кращими драматичними творами про тогочасну українську інтелігенцію /"Суєта", "Житейське море" І.Карпенка-Карого, "Не судилося" М.Кропивницького та ін./.

ГЕДЕШ А. /Ужгород/

ТВОРЧІСТЬ В.С.СТЕФАНИКА В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ВЗАЄМИН

Творчість класика української літератури Василя Стефаніка ще при його житті привертала увагу зарубіжного читача. Однією з перших до творів українського автора звернулася громадськість Угорщини. Так, в 1900 році у збірці "Magyar Szépirodalom" І було надруковане оповідання "Сама-саміська", в 1907 р. у журналі "Alkotás" 2 з'явилася новела "Дорога", в 1910 р. цей твір побачив світ у часописі "Görök Katolikus Szemle" 3. В 1916 р. у № 3-4 журналу "Ukránia" 4 надру-

кована новела "Підпис". Ширше знайомство угорського читача з доробком Стефаника починається після другої світової війни. Значний вклад привнесли літератори Закарпаття, які підготували до друку угорськом мовою кілька збірок новеліста. У 1950 р. у збірці " 'elbeszélések' " 5 було опубліковано три оповідання, у 1952 р. 31 твір вишених у вибраному письменника " 'válogatott elbeszélések' " 6, оповідання "Катруся" вийшло в світ у 1954 р. в журналі " 'Uj Világ' " 7. Наступна зустріч угорців з творчістю українського митця відбулася в 1959 році з появою збірки " 'Juharlevelék' " 8, до якої ввійшло 24 оповідання, в 1968 р. антологія " 'Ukrán elbeszélések' " 9 вмістила три твори В.Стефаника. Найповніше представлена творчість письменника збірок " 'Régidők' " 10, що вмістила 60 оповідань.

Твори В.Стефаника інтерпретували на угорську мову досвідчені перекладачі і популяризатори української літератури Сва Грігаші, Ласло Шандор, Ласло Балла, Сва Ленарт. Вони, передусім, звертаються до найбільш оригінальних, соціально насичених творів українського митця. Свідченням цього є кілька перекладів таких оповідань, як "Новина", "Камінний хрест", "Палій", "Лесева родина", "Дорога", що друкувалися у різних виданнях.

Новели Василя Стефаника – глибокі і сильні за змістом, стислі за формою – до певної міри співзвучні з творами окремих угорських письменників, зокрема класика угорської літератури Моріца Жигмонда. На це вказується в анотації до збірки "

: "Його твори сповнені глибокого психологізму, симпатії і співчуття до пригнобленого народу... В його особі ми вітаємо українського побратима угорця Моріца Жигмонда" 10 .

В анотації до антології " 'Ukrán elbeszélések' " говориться, що твори Стефаника "вводять угорського читача у знайомий світ... й долі людські здаються спорідненими, в обличчя б"є той самий вітер історії, адже обидві літератури живляться схожими одна на одну історичними й літературними традиціями" 9. Це пояснюється й тим, що українці Галичини та угорці тривалий час перебували під владою Австро-Угорської монархії і мали не лише економічні та політичні, але й культурні контакти. Спільність долі двох народів сприяла поширенню української класичної літератури в Угорщині.

Журнал " 'Uj Világ' " характеризує Стефаника як "найкращого знавця життя західноукраїнського селянства... З надзвичайною правдивістю описує він невимовно чорну, важку добу, в яку жив" 7. " З плином часу значення творчості В.Стефаника поступово зростає, тепер його ім"я набуло широкої популярності не лише на батьківщині, але й далеко за її межами, в усій Європі", – говориться в анотації до збірки " 'Régidők' " 10 .

Список літератури:

1. Magyar Génius, 1903, II köt. 2. Alkotmány, 1907. 3. Görök Katolikus Szemle, 1910, N 38. 4. Ukrania, 1916, N 3-4.
5. Sztefanik V. Elbeszélések, Kijev-Uzshorod, 1950. 6. Sztefanik V. Valogatott elbeszélések, Kijev-Uzshorod, 1952. 7. Uj Világ, 1954, N 33. 8. Sztefanik V. Juharlevelék, Budapest, 1959. 9. Ukrán elbeszélők, Budapest, 1968. 10. Sztefanik V. Régidők, Budapest-Uzshorod, 1975.

ПРО РОСІЙСЬКІ ПЕРЕКЛАДИ НОВЕЛ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА

1. Проблема перекладу прози Василя Стефаника, відтворення особливості його мови не є суто лінгвістичною. Вона вимагає від перекладача комплексного культурологічного підходу, розуміння художнього світу Стефаника як цілісності, як відображення певної картини світу.

У творах Стефаника перед нами постає своєрідний синтез загальнолюдського і історико-конкретного, національного, локального. Діалектна лексика і синтаксис у письменника не є лише формальними ознаками, вони зв'язані з певним баченням світу, з особливостями його сприйняття і відтворення.

Відстоюючи значення загальнолюдських цінностей, Стефаник стверджував, що український національний характер є їх конкретним і своєрідним виразом, зв'язаний з тим, як українська національна ідея невіддільна від загальнолюдських пошуків добра, правди і справедливості.

2. Парадоксальним є те, що найбільш важким є переклад творів Стефаника на близькоспоріднені мови. Тут завжди є спокуса буквального відтворення, навіть калькування. Перші перекладачі творів Стефаника / В.дуткевич, В.Козиненко, М.Ляшко, В.Цвельов / ішли саме таким шляхом. Цей шлях визначав своєрідну тріаду: оригінал - словник - перекладач. Між тим практика показує, що, по-перше, перекладач не може залишатися сам на сам з оригіналом; по-друге, переклад повинен бути функціональним, відтворювати не букву, а дух оригіналу; по-третє, перекладові повинна передувати дослідницька робота, глибоке вивчення оригіналу в контексті культури.

Історія перекладів Стефаника російською мовою є ще одним підтвердженням відомого положення Максима Рильського про художній переклад як синтез наукового підходу до сригіналу з його поетичним відтворенням. Справжній успіх може мати і має той переклад, який розуміє особливості художнього світу Стефаника, його внесок в українську та світову літературу і культуру.

3. Розглядаючи переклади Стефаника російською мовою і порівнюючи їх з оригіналом, ми повинні виділити такі проблеми:

а/ втілення загальнолюдських проблем у творчості Стефаника;

б/ відображення у творах письменника своєрідності українського національного характеру, долі українського селянина;

в/ особливості поезики Стефаника;

г/ роль реалій, побутових і етнографічних деталей у новелах письменника.

4. Історія російських перекладів Стефаника достатньо досліджена в нашому літературознавстві, зокрема у монографії Ф.Погребенника "Василь Стефаник у слов'янських літературах". Дослідник показав досягнення і прорахунки перекладачів, зв'язок перекладів з науковим вивченням творчості видатного майстра слова. Останнім часом в серії "Літературні пам'ятники" вийшла збірка перекладів В.Россельса "Новеллы". В.Стефаника. Ця праця заслуговує на особливу увагу. Безумовно, вона не висчерпує всієї глибини і багатогранності Стефаникового світу. Але її можна розглядати як незаперечне досягнення перекладацького мистецтва. Творча історія цих перекладів засвідчує, що вони є результатом довгих пошуків, дослідницької роботи, прагнення якомога глибше прочитати твори видатного українського письменника. Робота Россельса з її безперечними знахідками і прорахунками становить значний інтерес в плані теорії перекладу.

ВАСИЛЬ СТЕФАНІК У ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКИХ
КОЛАХ КРАКОВА / 1892-1900/

Названа проблема належить до найменше досліджених, та вина цьому лягає не стільки на дослідників В. Стефаніка, скільки на тоталітарну систему минулих років, яка глушила всяку живу думку в літературознавстві, породжувала стереотипи в критичних оцінках, вульгарний соціологізм і політизацію в літературному процесі.

Вітчизняні стефанікознавці визнають /хоч дуже обережно/, що перебування Стефаніка у Кракові в час його медичних студій у Ягеллонському університеті та його спілкування з діячами польської літератури і мистецтва, зокрема з тогочасною польською "модерною", не могло не мати певного впливу на українського новеліста. Водночас, вимушено йдучи за офіційною лінією, яка вимагала від критиків осуду "глубного впливу на українську літературу буржуазного Заходу", кожен з них у більшій чи меншій мірі старався "відмежувати" Стефаніка-реаліста від західноєвропейського "модернізму і декаденства".¹

¹ Диг.: О. Білецький. Стефанік В. Твори.- К., 1952.- Т.2.- С.Ш-IV; О. Бандура. Василь Стефанік.- Львів, 1956.- С.43; Г. Вервес, Владислав Оркан і українська література.- К., 1962.- С.66-67; М. Гришота. Художній світ Стефаніка.- К., 1982.- С.28; Н. Лук. Василь Стефанік.- К., 1980.- С.96; С. Крижанівський. Василь Стефанік.- К., 1946.- С.42; В. Лесин. Василь Стефанік - майстер новели.- К., 1970.- С.56; Ф. Погребенник. Василь Стефанік у критиці та спогадах. Передмова.- К., 1970.- С.19-20; М. Рудницький. Творчий шлях Стефаніка // Ред. Львів.- 1948.- № 5-6.- С.46; С. Шаковський. Василь Стефанік.- К., 1949.- С.9; Я. Према. Зв'язки В. Стефаніка з С. Пшибишевським і Вл. Орканом. Зб. Міх-слов"янські літературні взаємини.- К., 1958.- С.157-158.

Тим часом польські дослідники проблеми "Стефанік і Краків" опублікували низку праць, в яких взаємини українського новеліста з культурно-мистецькими колами Кракова і ставлення його до "Молодої Польщі" трактується як такі, що мали позитивний вплив на становлення творчої особистості молодого Стефаніка, особливо на його творчу манеру письма.²

Аналіз досліджень українських і польських стефанікознавців, епітолярної спадщини Стефаніка та його кореспондентів дає підстави зробити висновки:

1. Навчаючись у Ягеллонському університеті, Стефанік ґрунтовно вивчив європейську класичну художню літературу, зокрема твори Верлена, Бурже, Золя, Бальзака, Дюма, Спенсера, Гауптмана, Келлера, Гарсбурга, Гамсуна, Якобсена, Ібсена, Метерлінка, Стріндберга, що заклало основу його європейської освіченості.

2. Зв'язки з Краківським театром,³ в т.ч. й з "вольною сценою" Пшибишевського, з польською школою малярства /Виспянські, Вичулковські, Фалат, Станіславські/⁴ безумовно впливали на формування естетичної позиції початкуючого українського новеліста.

3. Активна участь Стефаніка в літературному житті Кракова /дискусії, обговорення книг, читання журналів "Критика", "Жице", "Сьвят" сприяли становленню і розвитку його науково-критичної масмо на увазі дослідження В. Морачевського, С. Пшибишевського, З. Лукавського, В. Серчика, М. Шукевіча, Т. Боя-Желенського, Я. Чеховської, С. Козака, М. Якубеця, А. Седлецкого, Е. Вісьневської та ін.⁵ Василю Стефаніку, Повне збір. творів. В трьох томах. Том третій. Листи. К., 1954.- С.172.

⁴ Б. Лепкий Гарно було // Альманах українського студентського життя в Кракові.- С.14-15.

думи⁵, викликали бажання мати власний український літературний журнал.⁶

4. Творчі стосунки Стефаника з В.Мрачевським, С.Пшибишевським, Вл. Орканом, С.Виспянським, К.Тетмайером, С.Бжозовським вагомо лягли на загальнолюдську концепцію дружби і взаємозбагачення майстрів пера:

а/ щира дружба Стефаника з В.Мрачевським, яка тривала аж до смерті українського новеліста, - то зразок високої культури взаємин двох щедро обдарованих поетичних натур. Мрачевський "відкрив" Стефаника польському читачеві, організувавши його дебют. Стефаник вважав його "своєю дорогою у світ" і відповідав сердечною приязню і любов'ю. Листування обох є цінним матеріалом, вартим серйозного дослідження.

б/ Суперечлива оцінка відносин Стефаника з Пшибишевським прояснюється. Стефаник справді не сприйняв естетики "голої душі" і "необмеженої свободи митця" С.Пшибишевського, але ставився до глави польської модерні з розумінням, віднаходячи в його манері вираження раціональне зерно для себе як новеліста, що шукає шляху і способів заглиблення в людську душу, пізнати її незвідані тайники С.Пшибишевський популяризував новели Стефаника, старався видати їх окремою книжкою. Відносини обох майстрів слова були особливо теплими й по людськи красивими. "Мені ще тепер мої тусклі очі розгоряються, як Тебе нагадую", - писав Стефаник.⁸

в/ Творчі контакти В.Стефаника з Вл.Орканом мають свою, притаманну лише їм, специфіку: спільність у духовно-мистецькій сфері. Обидва вихідці з прикарпатських сіл, вони до болю люблять

⁵Василь Стефаник. Повне зібр. творів. В трьох томах. Том третій. Листи. - К., 1954. - С.57.

⁶Василь Стефаник. Там же. С.80.

⁷Василь Стефаник. Там же, Том 2. С.17

⁸Василь Стефаник. Твори. - К., 1964. - С.474.

селянина, чия доля і душа стає головним об'єктом художнього зображення. Натури наскрізь вразливі, їх творчості властивий психологізм, ліричний драматизм і драматичний ліризм, внутрішня напруга фрази і слова, ритміка. При цьому обидва залишаються співцями своїх гнізд - Покуття і Підгалля.

КАЧКАН В. / Київ/

ІХ ЄДНАЛА ПРАВДА ЖИТТЯ
/ до взаємин В. Стефаніка і Г. Косинки/

Великий новеліст, син Покуття Василь Стефанік поряд із оригінальною літературною творчістю вів широке листування з багатьма письменниками і культурними діячами. Він підтримував творчі зв'язки з передовою російською, польською громадськістю, слідкував за ростом молодих літературних сил.

Одним із штрихів до стефанікознавства є розкриття творчих зв'язків Василя Стефаніка з Григорієм Косинкою.

Григорій Косинка, який формувався як письменник у роки громадянської війни, про трагічні події і героїчні подвиги якої писав, високо цінував передову російську літературу, вчився на творах Чернишевського, Бєлінського, Горького. На його столі завжди лежали "Мертві душі" безсмертного Гоголя, над перекладом яких він працював. А поруч - новели його улюбленця і вчителя Василя Стефаніка.

Відомо, що Василь Стефанік довго листувався з Григорієм Косинкою, писав йому теплі і ширі листи - поради щодо творчості. У Стефаніковім короткому, наче метал, криваному слові молодий новеліст Косинка впізнав справжнього вчителя, правдивого майстра народного слова. І він тягнувся до нього такими ж широкими і добірними словами правди, що перетинали кордон панської Польщі, під гнітом якої опинилися західноукраїнські землі.

Коли Косинка одержував від Стефаніка листа, тулив його до серця, безмежно радіючи. У спогадах Олексія Полторацького "Біла

столу працівника зупки" / Про Григорія Косинку: Спогади. - К.: Ред. письменник, 1969/ знаходимо такі рядки: "... Одного листа дав мені прочитати, триумфуючи, Григорій Михайлович. Чи дивно, що в пам'яті моїй зберігся й вигляд невеличкого листа, лिनваного поштового паперу, і старечий почерк, літери, накидані тремтливою рукою... Стефанік одержав нову збірку новел Григорія Михайловича Косинки, дякував йому за подарунок і висловлював своє захоплення прочитаним. Григорій Михайлович аж засіяв із щастя, показуючи цього листа..." /С.101/.

Захоплення В. Стефаніка творчістю Григорія Косинки глибоко обумовлене. Великий майстер слова, що ніколи не був байдужим до розвитку літературних талантів, сподобав собі соковиту, рельєфну, густо забарвлену, круту, коротку й енергійну фразу Косинки. В його новелах, образній, соковитій мові, самій манері письма, що увібрала в себе кращі українські та російські традиції, Стефанік відчував щось близьке, рідне, дороге.

Стефанік бачив, що до теми громадянської війни зверталось багато письменників. Та в Косинки вона діставала оригінальну інтерпретацію, з його новел промовляли живі характери. В. Стефаніка чарувала Косинчина своєрідність, реалістична характеристика доби революції та громадянської війни на Україні.

В. Стефанік тішився, що Г. Косинка - великий майстер прямої мови героїв, майстер виразного діалога.

Великою подією, святом був для Г. Косинки день, коли він одержував від свого вчителя книжку. Про це свідчать рядки спогадів Марії Галич: "Приніс мені якось Григорій Михайлович "Кленові листки" Василя Стефаніка. Незнаючу досі красою віянуло на мене з тієї книжки. Глибоко реалістичні твори Стефаніка прозвучали

для мене піснею, висіченою неначе з каменю... Косинка листувався із Стефаником, читав мені його листи. "Стою на вуглю моєї хати і простягаю до Вас руки" - так писав Стефаник Григорію Михайловичу.

Ой, не коси, бузьку, сіна,
Бо си зросил по коліна,
Та най тота чайка коєть,
Що набакир шапку
носить.

Запам'яталося мені, як Косинка зачаровано показував цю народну пісню, взяту із твору Стефаника... / С. 127/.

Якби б не писав листи Стефаник, в яких ішла мова про літературу і передусім - про новелістів, особливо прихильно він згадував Косинку. Так, відповідаючи на привітання з Радянської України з нагоди 25-річчя його літературної діяльності, Стефаник писав: "... Товаришам з "Плугу" моє тогариське поздоровлення, з бажанням, щобсьте так блистали, як плуг, що оре Україну. Особливе поздоровлення посилаю Грицькові Косинці, який ушасливив мене своїми творами..."

Григорій Косинка настільки захоплювався творами Стефаника, що окремі новели знав напам'ять. Так, на вечорі у січні 1927 року Г. Косинка читав новелу В. Стефаника "Сини" і присвячений Стефаникові вірш М. Черемшини "Під осінь". Косинка читав дуже гарно і зворушливо, про що тодішня преса повідомляла: "... надзвичайне враження зробили на аудиторію "Сини" у читанні Косинки..." /Червоний шлях.- 1927.- № 2/.

Коли ми почитаємо оповідання Косинки "На золотих богів", "Заманна ніч", "За ворітьми", - то перед очима новела Стефаника

"Лан". У ній - двадцять п'ять рядків. Однак жодного слова зайвого і жодного додати не можна. А скільки емоцій на отакому клавітику!

Косинка, як і Стефаник, не полюбив описовості, етнографізму, багатослів'я. Авторська мова у Косинки і мова його персонажів радує і вражає своєю невимушеністю і природністю, вони густо пересипані фразеологізмами, які, за висловом М. Рильського, "а просяться до словника".

КОЦОВИНСЬКА М. /Київ/

ДЕЩО ПРО ЕКСПРЕСІОНІЗМ У ТВОРЧОСТІ СТЕФАНИКА

І. Роздуми, що ними мав намір поділитися з учасниками конференції, виникли у процесі студіювання маловідомої в нас книги канадської дослідниці О. Черненко "Експресіонізм у творчості Стефаника" / 1989 р./ . Найцінніше в ній те, що проблема розглядається в контексті епохи - не так історико-культурному, як мистецьки-філософському. І розлоге тло, і абсолютно вільний від ідеологічних табу підхід незвичні для наших літературознавчих досліджень. Адже нелегко освоювати нові ракурси думання нові асоціації ідей, навіть коли офіційне табу на таке думання знято. Бракує інформації, знання мов, філософської бази, а без цього не звільнитися від мимовільного комплексу вторинності, що накладає майже невтрутливий відбиток на українську гуманітарну науку, де впродовж десятиліть весь світовий досвід брався не з перших рук, а опосередковано через російську культуру. Виробилася ціла

система галм, обмежень, заборонених зон. Стилистичну своєрідність кожного письменника шукалося лише в рамках реалізму й романтизму, решта усвідомлювалася лише як "елементи", які переболювалися або перетравлювалися до невпізнанності. Що ж до монографії О.Черненко, то тут творчість Стефаніка природно розглядається як факт загальноєвропейського художнього процесу, осмислюється в тих філософських, етичних, стилістичних категоріях, що в обігу сучасної світової гуманітарної науки. Твір, мотив, образ включаються в те велике коло постійного кругообігу ідей, проблем, відповідей на вічні питання, без якого неможлива життєдіяльність сучасного мистецтва. Це плідний підхід, мусимо освоїти його, якщо хочемо вивести свій духовний набуток на широку світову дорогу.

Не кожен український письменник надається до такого рівня аналізу. Та Стефанік - з тих, що - надається.

2. Експресіонізм - стилістична домінанта зрілої творчості Стефаніка. Та це не означає різкого абсолютного відмежування від реалізму, так глибоко закоріненого в українській прозі. Можна простежити точки зіткнення між постулатами експресіонізму і традиційними засадами української літератури. Органічний демократизм української літературної традиції, вірність народній, селянській стизії - і прагнення експресіонізму "спростити" людину, показати елементарні основи людського, знайти людину цільну, з природними реакціями, не затуманеними умовностями й нашаруваннями "цивілізації". Стефанікові, справді, не треба було по натурі їхати, як Гогенові, та Таїти - адже серед музиків "так багато дієся". Всі глобальні пролеми тут мовби редуковані до рівня "безлично голого факту" як моделі людського. Експресіо-

ністське зображення не протистоїть реальному предметному світові. Навіть свідомо деформуючи зовнішні прояви, не спотворює предметної сутності. Не відгороджується непрохідним муром і від натуралізму й імпресіонізму як іпостасей реалізму. Елементи їх той же "безлично голий факт", те ж моментальне враження співіснують з експресіоністськими характеристиками, набуваючи своєрідного забарвлення.

3. Серед експресіоністських характеристик творчості Стефаніка виділимо такі:

- полісмісловність образу, що буквально пророкує ізнний його інтерпретації, його об'ємність, багатовимірність "кубічність". Це дає змогу відчутти ритм і рух життя, змістити різні площини сприймання - ефект кинутого у воду каменя, від якого розходяться кола;

- постійне взаємопереливання видимого й чуттєвого, матерії і духу, переведення "невидимого" ірраціонального світу, що сприймається інтуїцією, у чуттєво осяжний. Стефанік міг би сказати про себе словами Рільке про поетів: "Ми - бджоли невидимого";

- вміння побачити у "безлично голому факті" відблиск Абсолюту, невидимий духовний смисл. Художня експресія факту, сирого матеріалу - "аби не декламація". Так твориться Стефаніків образ "без рамців". Найзагальніше - і архіконкретне, вселюдське - і непомітна крапка на мапі людства Русів, впізнаваність - і духовна перспектива;

- переростання словесного зображення у своєрідну словесну графіку або, радше, скульптуру. Максимально увиразнені жест, міміка - зрима вираження станів душі - мовби скульптурно застигли у слові зовнішнє перейняте внутрішнім. Паралелі з малярства

й скульптури (Е.Мунк, Ван Гог, О.Роден) у Стефаниковому випадку мають глибокий ґрунт і дуже плідні для розуміння його художньої мови;

- виразність дисонансів, динаміка деформацій в ім'я вираження внутрішньої суті. Не просто прекрасне чи потворне, але передусім характеристичне. Експресивне виокремлення частин цілого, поєднане з динамічною гіперболою, перетвілення живого, духового, змінного в неживе, нерухоме, стале (зокрема образ каменю);

- своєрідне відсторонення суті, настрою, "душі" предмета й моменту від конкретних форм існування і конкретних вимірів - за терміном О.Черненко, "дереалізація", оречезлення настрою, почуття - одне з джерел небувалої виразності словесного малюнку Стефаника.

ОБОДЯНСЬКА Л. /Івано-Франківськ/

ТРАДИЦІЯ В.СТЕФАНИКА У ТВОРЧОСТІ ГР. ТЮТЮННИКА

У сучасному літературознавстві та критиці чимало розмов про школу Стефаника, дехто, зокрема Іван Труш, вважав, що за Стефаником не піде жоден письменник, оскільки ніхто не зможе його повторити. Однак, на наш погляд, новаторські тенденції в українській літературі, започатковані В.Стефаником, у значній мірі позначилися на всіх наступних етапах розвитку нашої літератури, від Марка Черемшини та Михайла Яцківа до Григорія Косинки й Григора Тютюнника.

Як правильно зазначає Р.Іваничук, для письменників школою

став стефаниківський зразок лаконічності, заглиблення у психологію, скрупульозного зважування на точних терезах смаку кожного слова, високий зразок вимогливості до себе.

Григорій Тютюнник - один з небагатьох, що, як і Стефаник, усе, що робив у літературі, робив талановито й неповторно, все, про що писав, йому боліло. Саме від Стефаника бере свій початок тютюнниківське тяжіння до конкретного, предметного відтворення дійсності, тонке розуміння художньої деталі в зображенні характерів і обставин, лаканізм розповіді, психологізація образу. Особливо зближує Григора Тютюнника зі Стефаником значимість фрази, загостреність драматичних ситуацій, а також глибокий психологічний аналіз та розкриття внутрішнього світу людини /"Чудасія", "У сутінки", "Три зозулі з поклоном".../.

Гр. Тютюнник, як і його вчитель уміє приховати свою особу, він виокремляє душі своїх героїв і відбирає з них найважливіші риси. У більшості його новел відсутній традиційний сюжет, класична архітектура. Створюючи завершену людську драму, він зосереджується на найбільш драматичному моменті, якому підпорядковані всі інші компоненти твору /"Буточка", "Зав'язь", "Поминали Маркіяна".../. Точно такий же підхід побудови творів був у Стефаника. Так, у "Камінному хресті" вся фабула зводиться до поминок по живій людині. У "Кленових листках" морозять душу слова люблячого й наївного сина, сказані матері яка вмирає.

Тож, як зауважує Р.Іваничук, коли ми вже хочемо говорити про школу Стефаника, то не шукаймо її в зовнішніх ознаках, а в намаганні письменників заглиблюватися в психологічно-філософську суть явищ, як це уміли робити Косинка, Яновський, Довженко, Тютюнник, котрі у своїх творчих шуканнях керувались Стефаниковим

раслом: "Хотів би-м так сильно вдарити в серце людське, наче грім дупить у скаду".

ПОПОВИЧ О. / Чернівці/

З ІСТОРІЇ ТВОРЧИХ ВЗАЄМИН В.СТЕФАНИКА І О.МАКОВЕЯ

Творче спілкування неперевершеного майстра психологічної новели В.Стефаніка з письменником і літературним критиком О.Маковесем – цікава сторінка як у їх життєписах, так і в українському літературному процесі кінця ХІХ – початку ХХ ст.

О.Маковей – один із перших, хто висловив свої міркування про автора "Синьої книжечки". Із слезами на очах він читав новели В.Стефаніка " Виводили з села", "Стратився", "У корчмі", "Сама-саміська" та ін., опубліковані В.Будзиновським 1897 року в чернівецькій газеті "Праця".

На початку 1898 р. між О.Маковесем, одним із редакторів новоствореного у Львові "Літературно-наукового вісника", та В.Стефаніком, студентом факультету медицини Краківського університету, зав'язалося листування. Майбутній медик у листі від 10 лютого 1898 р. звернувся до редакції журналу з проханням надрукувати його новели "Засідання", "З міста йдучи", "Вечірня година", нічого не змінюючи в них. Невдовзі, 9 березня 1898 р., відповідь В.Стефанікові дав О.Маковей. В цілому позитивно оцінюючи запропоновані твори, критик спробував визначити характерні риси письма автора, визнав його як талановитого "обсерватора", але

при цьому зауважив: "Я би я сам мав такий живо заобсервованій матеріал, то жалував би його пускати в світ без крашого оброблення". Найбільше редакторіві сподобалось оповідання "Засідання", де "самі люди говорять за себе". У "фотографії" "З міста йдучи" та в образковій "Вечірня година" він побачив "завелику скупість на слова: багато має читач дорозмітися".

В.Стефанік не з усіма зауваженнями О.Маковея погодився, критично поставився до відстоювання ним застарілих на той час традицій в українській літературі – зайвої описовості, "естетичних заокруглень", дидактизму та декламаторства. У зв'язку з цим В.Стефанік писав: "Як ми маємо стати на якусь оригінальну і сильну літературу, то треба писати безлично голі образки з життя мужицького. І хоч вони сирій матеріал, то все-таки не декламація". Лист В.Стефаніка, на нашу думку, – своєрідне літературно-естетичне кредо молодого письменника, зміст якого зводився до пошуку нових форм, засобів художнього відображення дійсності.

Показово, що редакція журналу, до якої, крім О.Маковея, входили І.Франко, М.Грушевський, не знахтувала переконливим листом молодого новеліста і віддрукувала його твори без будь-яких втручань, але під дубрикою "фотографії з життя", яка немовби повторювала Маковесу думку про недостатнє "оброблення" матеріалу.

Як літературний критик О.Маковей не створив спеціальних праць про творчість В.Стефаніка, проте високо цинив реалізм його новелістики, про що свідчить стаття "Дрімачі душі" /Буковина.- 1901.- 21 жовтня/.

В.Стефанік також схилився перед письменницьким талантом свого дещо старшого приятеля і порадника. Зокрема, вітаючи вихід збірки сатирично-гумористичних творів О.Маковея "Примруженим оком", він у листі від 8 лютого 1924 р. відзначив: "Те все,

шо Ви писали в послидніх роках в нашій літературі лишень одним оком, бо друге Ви прижмурили, є так ясне і здорове в цім часі нашого безсилля і песимізму, шо я цілком широ гратулюю Вам найбільшого поведження, яке Ви стрінули серед нашого громадянства".

ПРОНІНА Н. /Івано-Франківськ/

ВАСИЛЬ СТЕФАНИК І ТЕМА УКРАЇНСЬКОЇ ЄМИГРАЦІЇ В КАНАДСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

На початку ХХ ст. почалася масова еміграція західноукраїнських селян за океан. В.Стефанік один із перших помітив це "страдне і болічне явище" і розкрив причини еміграції у статті "Для дітей". До цієї теми він звертався в художніх творах /"Камінний хрест", "Кленові листки"/, виступах на мітингах, листах. В.Стефанік глибоко переживав за долю своїх земляків в далекій Канаді, цікавився їх життям, листувався і з простими мужиками, як Дідух /прототип героя новели "Камінний хрест"/, і з відомими письменниками, як М.Ірчан.

Мирослав Ірчан багато зробив для популяризації творчості Стефаніка у Канаді. За згодою письменника на сторінках "Робітничі", журналу, який очолював Ірчан, були передруковані новели "Камінний хрест", "Палій", "Сини", "Кленові листки" та інші твори Стефаніка. З приводу 25-річного ювілею літературної діяльності українського письменника Ірчан написав статтю "Василь Стефанік", в якій дав глибокий аналіз творчості письменника і заз-

начив, шо в світовій літературі немає рівних йому по силі зображення тяжкої мужицької долі. Завдяки активній діяльності М.Ірчана В.Стефанік підтримував тісні зв'язки з трудовою українською імміграцією. Його твори друкували і інші канадські газети та журнали, серед них "Канадійський фермер", "Робочий народ", "Українські робітничі вісті", З'явилися і перші переклади творів Стефаніка англійською мовою /"Кам'яний хрест"/. Ця новела була найбільш близькою канадським українцям, тому шо в ній змальована трагічна картина вирядження родини Івана Дідуха до "Гамерики". Важкий хрест випало нести селянству не тільки на рідній землі, але й на чужині.

Багато уваги приділяв В.Стефанік "канадській темі", але про життя переселенців за океаном не писав. Його естафе у перейняли канадські українські письменники М.Ірчан, А.Понура, І.Михитин, В.Босович, І.Зелез, М.Рій, М.Шатувльський, М.Гарасимчук, М.Синьверголець, М.Волинець та інші. Стефанік мав великий вплив на цих письменників. Вони продовжили його традиції і показали життя переселенців, яке було суцільною трагедією в перші роки імміграції. Іван Зелез навіть писав свої новели покутським діалектом.

Спостерігається вплив Стефаніка і на англійську літературу Канади, шо знайшло прояв зокрема в зверненні до образів українських переселенців в творах таких письменників, як А.Берд /"Змарнована спадщина"/, Г.Іуа /"Де гніздяться куріпки"/, У.Мітчелл /"Хто бачив вітер"/, М.Келлеген /"Люди в кожухах"/, Ф.Ф.Гроув /"Плоди землі"/, Дж. Марлін /"В обіймах смерті"/, Дж. Рига /"Голодні горбки", "Балада про збирача каміння"/.

Джордж Рига, талановитий англійський канадський письменник

українського походження, акцентував велику роль, яку відіграв в його творчості В. Стефаник. Він вважав, що з усіх українських письменників Василь Стефаник мав найбільше відношення до іміграції в Канаді. За свідченням Д. Риги саме Стефаник допоміг йому зрозуміти спадщину свого народу та відчути свою відповідальність як письменника. Продовжуючи традиції В. Стефаника, Дж. Рига правдиво відобразив життя перших поколінь західноукраїнських селян на чужині. В повісті "Балада про збирача каміння" письменник торкається економічної кризи 1930-х років, яка довела канадських фермерів до злідів та зробила їх "невільниками землі". Тяжка, виснажлива праця не приносить їм нічого через засуху. Єдина робота, за яку щось платять - це збирання каміння. Життя зробило їх жорстокими та грубими, перетворило їх в "тяглову худобу".

Балада складається із вставних новел, маленьких трагедій, в кожній з яких йдеться про гірку долю, яка спіткала переселенців. Ціла галерея портретів написана реалістично, без прикрас, з їх позитивними та негативними рисами. В повісті зображені не тільки українські персонажі, але й іммігранти інших національностей. Як і Стефаник, Дж. Рига з співчуттям ставиться до всіх своїх героїв.

Дж. Рига назвав Стефаника "співцем нударів світу". На його думку, Стефаник, описуючи виїзд українських емігрантів до Канади, розповідав про бідаків різних націй та рас. Виступавши в 1971 році на відкритті пам'ятника українському письменнику в Едмонтоні, Джордж Рига вказав на те, що Стефаник займає гідне місце у світовій літературі і поставив його в один ряд з Шекспіром, Шевченком, Верном.

ВАСИЛЬ СТЕФАНИК: ЕМІГРАНТ - "І ВІЛЬ, І ПОЕЗІЯ"

В 1991 році збігаються дві важливі дати: 100-річчя української еміграції до Канади та 120-річчя народження Василя Стефаника - барда цього масового ісходу галицько-буковинського селянства в 90-х роках XIX ст.

Стефаникове зацікавлення й інтерпретацію української еміграції в її першій стадії можна поділити на три форми: епістолярну, що має характер імпресіоністичних образків, пронизаних письменниковим боєм; публіцистичну із забарвленням соціологічного вникнення в причини цього явища; літературну, що торкається питань національного етносу, етнопсихології та мистецько-філософських узагальнень, що переступають границі часу й конкретного народу.

В цьому есеї зупинимося на нинішньому розумінні підтексту оповідання "Камінний хрест". В листах, писаних з Кракова й під безпосередніми враженнями баченого, Стефаник малював картини розпачу й обурення. У своїй публіцистиці й громадських виступах він зосереджується на зовнішніх і внутрішніх причинах "заїлої волі втечі". У статті "Для дітей" Стефаник вказує на важливий економічний фактор ранньої еміграції до Канади. Підкреслюючи, що до Канади емігрували переважно "кількаморгові і незадовжені" селяни, він стверджує, що малоземельне і безземельне сільське населення та наймити виїжджати за океан не були спроможні. На його думку відважні та енергійні газди емігрували "не з крайньої нужди", а "задля дітей".

В цій же статті Стефаник осуджує вузькоглядність галицьких

громадських і політичних діячів, докоряє різним інституціям – "Прес-віті", багатому "Дністрові", товариству Шевченка за те, що не подбали вислати до Канади людину, яка вивчила б тамтешні умовини і приготувала емігрантам хоча б якийсь довідник про ту країну.

Інша причина, чому жист В. Стефаник дорікав галицькій "касті" "в рукавичках", що народилася 50 років тому, але не змогла вирости, була чисто психологічна. Галицький інтелігент, в основному, урядник цутої держави, стояв перед селянином у зверхній позі, його підсвідомість відверталась, відкидала чорну Стефаникову правду про мужика. Читачи Стефаникові рядки, галицький інтелігент не змів вилуштити з них письменнигової інтенції заховати під "мужицькою" маскою не глибинність трагедії і величі української душі. Читали тро нудно й вичитували одні "ізви" в його новелех, але не добавували глибтої суті в його персонажах, чи, на перший погляд, незначних побутових інцидентах його оповідань.

Нарешті, третя причина масового іеходу до Канади, яка крилась у поведінці самого селянина обезособленого і зневіреного в свої власні сили організувати себе для підвищення своїх економічних стандартів, приводила Стефаника до висновків, що свій тягар, тугу і мовчазний бунт він спроможний був вилити і топити у "красних співанках", а перекласти свої "співанки" на мову діла, він психологічно був неспосібний і не служав тих, хто його усвідомлював. Як приклад, Стефаник ставив своїм русівчанам німців і чехів, де "усі належать до товариств, все доконують спільними силами, жаден не ходить самотпес. А ви оден дїм собі самим не годні збудувати А тому". І відповідає собі і їм: " Бо ви ще заблизько панцизняних часів... В церкві тебе ганьблять, в школі діти твої б'ють за

краков"яки, у місті нігде, у жаднім уряді, ні ти, ані твоя рідна мова не має пошанівку. І ти мовчиш?".

Задум "Камінного хреста" Стефаник виношував п'ять років. Прототипом його Івана Дідуха був Стефан Дідух / 1836-1911/, з села Русова, який прибув до Канади в травні 1899, майже 63 роки. На молодого Стефаника він мав "великий" і "прегарний" вплив, і зараз по його виїзді Стефаник написав новелу, як сплату "довгу" Стефанові, вкладаючи багато "дослівних думок" в уста свого героя. В листі / 9.П.1935/ Стефаник писав внукові С. Дідуха в Канаді Миколі В. Гавінчукозі: " Він був дуже розумний, спокійний та інтересувався громадськими справами та перший заклав читальню в Русові, де й був активним членом аж до виїзду до Канади. Зі своїми дітьми і внуками він, і багато інших, покинув рідну землю... То були люди найбільш енергійні в селі, до найбільш енергійних і завзяятих належав Ваш дід по матері, Стефан Дідух" /Юрій Кленовий, "Камінний хрест" В. Стефаника. Передісторія цієї новелі та її героїв", у кн. Томи Кобсея, Великий різьбар українських селянських дум, Американське Наукове Товариство ім. Шевченка, Бібліотека Українознавства, т. 21, 1906, стор. 125/. Це в основному, матеріал, з якого, за метафоричним висловом Кобилянської, Стефаник витесав "пам'ятник для свого народу" і його літератури.

Не будемо робити переліку головних характеристик новели, тільки відмітимо, що критики й дослідники зосереджувались або на економічних реаліях оповідання і таких же причинах переселення Івана Дідуха до Канади, або на психологічній та стилістичній експресивності зображення акту прощання головного персонажа з русівчанами й своїм камінним горбом. Однак, на нашу думку, Стефаників задум сягає глибше видесказаного.

"Камінний хрест" - це поема з глибоким символічним і філософічним підтекстом, у якій еміграція не є головною, але допоміжною проблемою чи темою. Центральною темою "Камінного хреста" є драма людини, переможеної зовнішніми силами, а в поширеному сенсі - психостудія, або алегорична ілюстрація національної психіки і її поведінки в певних екзистенціальних ситуаціях. У пробах, де, в обличчі зовнішньої сили, перемагає те, що є міцне або слабкувате, вольове або чуттєве, величне або трагедійне в індивідуальній чи колективній національній душі.

"Камінний хрест" є ілюстрацією такої екзистенціальної проби на двох рівнях - на рівні душі Івана Дідуха й на рівні етнопсихології. Вони, до речі, тісно сплетені в новелі. На рівні душі Дідуха - це зудар між його волею й волею його сім'ї, або його м'якістю й твердістю сім'ї, що кінчиться еміграцією, себто, перемогою сім'ї над батьком. А на рівні символічному чи етнопсихології - це стик між зовнішньою силою та емоціональним і вольовим української психіки. Зудар, в якому слабше піддається, а сильніше перемагає. Тут, переможений "миский" Іван Дідух і переможець вольовий Михайло та ті русівчани, що не покинули рідної землі.

Обидві "перемоги" витримані в новелі в границях мистецького такту й міри та психологічної переконливості. Вони не є авторським дидактичним моралізуванням чи судженням, а переконливо вмотивованим болем, перекладеним на мову поезії. Поставлений перед дилемою: любов до рідної землі, чи обов'язок супроти своєї сім'ї, Дідух не знаходить внутрішньої сили погодити цей вічний парадокс і піддається настирливій волі ззовні та невільно зраджує свою землю.

В плані символічному або етнопсихологічному - це "парадокс" сентиментальності й раціональності української душі, плеканій доброю землею і "красними співанками", з одного боку, та гартованої камінною долею і вічним опором чужим бурям, - з другого. Цю полярність, або двосічність колективної української психіки, репрезентують у "Камінному хресті" Іван і Михайло. Іван символізує чуттєвість, добрість і компромісність, а Михайло - вольовість, раціональність та неподатливість.

Зудар між ними і розрив довілля з Іваном наступає в моменті, коли обурений Михайло схоплює за барки переодягненого "по панцки" Івана, "шалено" термосить ним, як зрадником і "верещить", як скажений: "Мой, як-єс газда, то фурни тсто кагранс з себе, бо ті віполічкує як курву!". Це був момент повної перемоги Іванової м'якості й прірви, що сталася в тому моменті між ним і русівчанами. Це був вершок Іванової трагедії й свідомості своєї зради, бо він мовчав і не смів дивитися в бік Михайла й русівчан, лиш талено тенцював польки й термосив своєю жінкою, як власним сумлінням і своєю м'якістю.

Перемогу над Івановою волею та його почування з цього приводу Стефаник вибирає в метафору "великого каменя", що його викотили з води "якась долішня хвиля".

Ще додамо, що символічною є сама сімкартинна структура "Камінного хреста", що нагадує сім біблійних покаєнних псалмів, в яких розгорнута драма й словідь вітрами "Переломаного" Івана Дідуха.

П'ЯТНИЧКО Б. /Івано-Франківськ/

ВПЛИВ ТВОРЧІСТІ В.СТЕФАНИКА НА ФОРМУВАННЯ
МОЛОДШИХ ФОРМАЦІЙ МАЙСТРІВ СЛОВА

В.Стефаник, вийшовши з гущі трудового народу і пишучи "чорною хлопською кров'ю", піднявся у своїй творчості до найвищих вершин майстерності художника слова. Він був оцінений як письменник, котрий стоїть в одному ряду з "великими творцями світової літератури".

Новелістична творчість В.Стефаника мала велике значення для розвитку української літератури. Його ж новаторське утвердження на позиціях реалізму, радикалізм суспільно-політичних поглядів, певні художні відкриття у галузі селянської тематики, а також внутрішній ліризм як одна з головних рис поетичного стилю письменника були також причиною і незвичайної його популярності й впливу на представників російської і західноєвропейської літератур початку ХХ ст.

Сучасники В.Стефаника Г.Григоренко, О.Маковей та інші, які спершу і не дуже привітно ставилися до його творів, згодом самі починають наслідувати його жанр короткої психологічної новели. Впливи Стефаникової мавери були особливо виразно помітні на творах молодих авторів, які друкувалися в той час у галицькій та буковинській періодиці.

Перша когорта українських прозаїків радянської доби /В.Блакитний, А.Головко, М.Ірчан, Г.Косинка та ін./, що тільки починали свій творчий шлях, широко використовувала письменницький дос-

від В.Стефаника. Завдяки йому новели цих авторів відзначалися лаконізмом, психологічним заглибленням у переживання своїх персонажів.

Незважаючи на те, що різні письменники неоднаково оцінювали твори В.Стефаника, але один факт сприймався всіма однозначно: талант автора "Синьої книжечки". Він змушував хвилюватися, задумуватися над джерелами справжньої поетичності, над зображально-виражальною силою художнього слова. Дуже важко назвати ще когось, хто б так майстерно відбив у своїх творах народний колорит, національну форму, створив твори, які вражають і лаконічністю вислову, і вагомістю кожного слова.

Традиції В.Стефаника, якого І.Ле назвав "класиком справжньої новели в українській літературі", - по-своєму, творчо продовжували і розвивали поети-романтики в прозі /Ю.Яновський, О.Гончар, М.Стельмах, Г.Тютюнник та ін./ . Так, молодий О.Гончар вбачав величезне значення галицького новеліста в тому, що "вперше перед читачем виступив селянин з такими мученицькими трагедіями своїми, в такому розкритті глибин своєї психології, про які й не підозрювали художники до Стефаника".

Особливо велике значення мала творчість В.Стефаника для революційної літератури на західноукраїнських землях у 20-30-і рр. Навчаючись у Стефаника, молоді письменники П.Козланк, С.Тудор, Я.Галан, О.Гаврилик та ін. поступово виробляли власні погляди на життя, свою манеру письма, вчилися майстерності його психологічного аналізу.

Сучасних українських письменників /Р.Іваничука, В.Лозового, М.Івасюка, А.Хижняка та ін./, для яких твори В.Стефаника стали "настільною" книгою, привабляє стефаніківська манера, його спо-

Об'єктом художнього бачення, при якому "центральним об'єктом дослідження стає людина з її найінтимнішими душевними порухами, а всі інші аксесуари перетворюються в допоміжні елементи".

ГУСНАК І., КОРЧИНСЬКА Л. /Чернівці/

В. СТЕФАНІК І СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В КАНАДІ

Творчість В. Стефаніка – неперевершеного майстра соціально-психологічної новели, в духовне життя українців Канади увійшла вже на початку нинішнього століття, коли еміграція західноукраїнського населення до країни кленового листу набула особливо масового характеру /з 1891-го до 1901 року з Галичини, Буковини та Закарпаття на американський континент виїхало 73 тисячі українців, а з 1901-го до 1911 року емігрувало вже 224 тисячі чоловік/. Переселенці піонерської доби разом із своїм небагатим домашнім скарбом везли за океан твори Т. Шевченка, І. Франка, М. Шашкевича, В. Стефаніка. Починаючи з 1903 року, твори талановитого новеліста друкувалися на сторінках канадських українськомовних газет і журналів, зокрема, "Канадійського фермера" та "Робітниця", а також виходили окремими збірками у видавництві "Руська книгарня".

Для людей, відірваних від рідної землі, звичної духовної атмосфери, твори В. Стефаніка були тим духовним містком, що єднав їх із залишеною в краї рідню, з покинутою батьківщиною, були тим духовним джерелом, яке допомагало переносити труднощі нового життя.

Та найголовнішу роль відіграли твори західноукраїнського новеліста у становленні і розвитку в Канаді української літератури. Простежується вона насамперед у виборі життєвого матеріалу, пильній увазі до всього, що становить світ простої людини, формує критерії її духовності. Об'єктом відображення у творах українських письменників Канади піонерської доби стає передусім жорстока дійсність, з якою зіткнулися на американському континенті емігранти із Західної України, їх сповнене небезпеки і непосильної, надлюдської праці життя, боротьба за виживання, за самоутвердження в складних умовах прибраної батьківщини.

Нудженне, злидарське, повне поневірянь життя робітників, фермерських наймитів так же рельєфно, художньо переконливо, як і В. Стефанік, замальовують у своїх творах Василь Кудрик, Мирослав Стечишин, Аполінарій Новак, Павло Крат, Іван Зелез та інші майстри слова піонерської доби. Так, оповідання В. Кудрика "Пімста робітника" сюжетом, образно-стильовими засобами нагадує новелу В. Стефаніка "Палій".

Читаючи оповідання І. Зелеза "Фармер", немовби відчуваєш присутність у ньому оповідача-новеліста В. Стефаніка, його образно-стильову манеру, експресивну насиченість письма.

Вплив В. Стефаніка позначився і на творчості Мирослава Ірчана канадського періоду. Ідейно-тематична спорідненість, близькість творчої манери обох майстрів слова особливо помітна при зіставленні оповідань М. Ірчана "Апостоли" і "Як жити" та новел В. Стефаніка "Каміньний хрест" і "Синя книжечка".

Творчість В. Стефаніка сприяла також збагаченню жанрової палітри української літератури в Канаді, передусім появи в ній глибоко реалістичної, експресивно насиченої, психологічно напру-

леної новели. Утвердження цього жанру пов'язане з творчістю Михайла Гарасимчука, Степана Пури, Андрія Понура, Дмитра Солянчука, Іллі Киріяка та інших письменників.

Отже, творчість В. Стефаника сприяла розширенню ідейно-тематичних горизонтів, збагаченню жанрової палітри, утвердженню в українській літературі Канади реалістичної манери письма.

РУСНАК І. /Чернівці/

ОЦІНКА ТВОРЧОСТІ В. СТЕФАНИКА В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ КРИТИЦІ КАНАДИ

Твори В. Стефаника почали друкуватися в українських газетах і журналах Канади в 1903 році. Проте увагу літературної критики вони привернули аж у середині 20-х років, коли Мирослав Ірчан опублікував у журналі "Робітниця" низку новел західноукраїнського письменника і свою статтю "Василь Стефаник", присвячену 25-річному ювілею літературної діяльності автора "Камінного хреста" /"Робітниця", 15 грудня 1924 р./ . М. Ірчан першим у Канаді глибоко і всебічно охарактеризував життєво-творчий шлях геніального новеліста, оцінив значення його творчого добутку для канадських українців. Ювілейні статті Ірчана були надруковані також у газетах "Українські робітничі вісті" та "Фармерське життя" / грудень 1924 р./ .

Дослідження творчості В. Стефаника в Канаді активізувалося у новозяний період. Помимо літературних нарисів, ювілейних і

оглядових статей появляються публікації, присвячені висвітленню окремих проблем життя і творчості співця знедоленого селянства. З-поміж них привертає увагу ґрунтовна праця Томаса Кобзеля "Великий різьбар українських селянських душ". У ній висвітлено маловідомі сторінки біографії письменника, особливо періоду 20-30-х рр., його ставлення до подій, що відбувалися в цей час у Радянському Союзі, до національно-визвольної боротьби українського народу. Правда, авторові дослідження інколи бракує об'єктивності в оцінці подій і фактів, та попри все це воно заслуговує на увагу українських стефанікознавців.

Цікаві спостереження й міркування про окремі новели В. Стефаника, його творчий метод і стиль зустрічає в статтях Ерія Клинового "Камінний хрест" В. Стефаника", Яра Славутича "Поетика ранніх творів В. Стефаника", Івана Боднарчука "Кров серця" /Як народилося Стефанікове серце/, Олега Зув'яського "Творчість Василя Стефаника", Митрофана Козуляка "Василь Стефаник і режим в Україні", Джорджа Риги "Співець мучдарів світу".

Різні проблеми творчості неперевіреного новеліста, його ставлення до еміграції і емігрантів та поширення в Канаді творів автора "Синьої книжечки" досліджує в невеликій за обсягом, але багатогранній статті "Василь Стефаник і канадські українці" Петро Кравчук. У ній, зокрема, підкреслюється, що українська еміграція високо цінує В. Стефаника за те, що він "з любов'ю і болем змальовує її долю, коли голод, нужда, національний гніт гнали її за море".

Та найвагомішим внеском у канадське стефанікознавство останніх десятиліть є, без сумніву, монографія дослідниці з Едмонтона Олександри Черненко "Експресіонізм у творчості Василя Стефаника"

/1989 р./ В цій загалом цікавій, неординарній праці зроблено певну вдалу спробу по-новому підійти до оцінки творчого методу західноукраїнського новеліста, розглянути його в контексті літературних пошуків і борінь на межі двох століть, свіжим поглядом глянути на стосунки В.Стефаника з В.Морачевським і С.Пшибишевським, їх роль у житті і творчості українського письменника. При цьому дослідниця найбільше уваги приділяє аналізу таких аспектів творчості новеліста, як "етична проблема зла: вина і кара", "життя, смерть і страждання", "краса і бридота в естетичному етичному аспектах", а також засобів стилістичної майстерності В.Стефаника. Звичайно, не всі твердження О.Черненко сприймаються безапеляційно, але її монографія, безумовно, зацікавить усіх стефанікознавців.

Дослідження українських літературознавців і критиків у Канаді розширюють світ наших уявлень про творчість В.Стефаника, його роль у душовному житті українського народу.

ТЕЛЕГІНА Н. /Івано-Франківськ/

ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ ІМПРЕСІОНІЗМ ТА НОВЕЛІСТИКА В.СТЕФАНИКА

Західноєвропейський імпресіонізм виникає наприкінці XIX століття як різновид стилю, до якого вдавалися письменники різних напрямків, поздані прагненням загострити емоційність твору. Тільки на початку XX століття імпресіонізм виділяється в окремий напрям, але поняття "імпресіоністичного стилю" зберег-

лося в західноєвропейській критиці і є широко вживаним по відношенню до творчості таких різних за своєю естетичною платформою митців, як брати Гонкури, Дж. Конрад, Р.Л.Стівенсон, А.П.Чехов, С.Мюссет та інші.

Імпресіоністичний стиль, як він склався наприкінці XIX століття в Західній Європі, передбачав відсутність чіткої форми твору в плані традиційного сюжетного побудування, передбачав відтворення суті явища в окремих, на перший погляд розрізнених мазках, що фіксують найтонші, нерідко ледве вловимі зміни настрою, перехід одного переживання в інше. Для створення певного настрою широко вживалися прийоми концентрації та контрасту. Особливо значення набували імпресіоністичні деталі, вживані ніби випадково, але в сукупності створюючи єдине сильне враження. Імпресіоністичний пейзаж, внесений в літературу братами Гонкурами, передавав психологічний стан та переживання героя, імпресіоністичний портрет підкреслював ті риси персонажу, які розкривали його стан в момент зафіксований в творі, залишаючи поза увагою інші. Імпресіоністичний стиль збагатив старі методи, не ламаючи їх основні художні принципи. В такому розумінні не тільки ранні образки, які практично всі критики визнають творами імпресіоністичними, але й уся новелістика В.Стефаника підпадає під поняття імпресіоністичного стилю. Як не перестали бути натуралістами брати Гонкури, або неоромантиками Конрад і Сьівенсон, так не перестали бути реалістами Чехов, Мюссет і Стефанік, широко використовуючи досягнення нового стилю і збагачуючи ним художній метод, яким користувалися.

Про те, що досягнення саме цього нового стилю знайшли прояв в творчості Стефаника, свідчить перш за все його інтерес до пере-

хідного психологічного стану та побудова його новел. Соціальні явища в них розкриваються крізь призму сприйняття персонажу, його переживання. Сюжет в традиційному розумінні часто відсутній. В центрі новели здебільшого одна подія з життя героїв подана лише в загальних контурах. Деколи це дуже важлива подія /"Новина", "Камінний хрест"/, в інших випадках сама подія незначна, але вона співпадає з моментом, коли переживання героя дійшли краю /"Катруся", "Май"/. Причини, що викликали той чи інший психологічний стан героїв, соціальні, але опис цього стану подано в імпресіоністичній манері, в сконцентрованому вигляді через мову персонажу, деталі, ритм прози. Деколи в новелах Стефаника дійсність зміщується з ілюзією /"Май"/, в інших випадках новела будується на контрасті настрою /"Кленові листки" - протиставлення настрою хлопчика та умираючої матері/.

Стефаник використовує імпресіоністичний портрет, сконцентрований на кількох найважливіших на даний момент деталях /очі, кістки - "Новина", тіло, що нагадує суцільний мозоль - "Переламаний"/ та імпресіоністичний пейзаж, що зливається з настроєм, а нерідко і виглядом героя. Цей пейзаж здебільшого накиданий різкими мазками в насичених тонах, серед яких домінуючим часто є чорний або білий колір /"Лан", "Озимина"/. В його новелах сильний ліричний струмінь, багаті музичні інтонації. Сам Стефаник сформулював мету своєї творчості так: "Я писав тому, щоби струни душі нашого селянина так кріпко настроїти і натягнути, щоби з того вийшла велика музика Бетховена" /В.Стефаник. Твори.- К., 1964.- С.467/. Ці слова говорять про те, що, як і художники-імпресіоністи, письменник за мету ставив створення певного настрою речепіснта.

Таким чином, є всі підстави вважати, що творчість В.Стефаника розвивалася в рамках західноєвропейської імпресіоністичної традиції, залишаючись в основі своїй реалістичною.

ТИХОБАЄВА Г., ЗАБОРОВСЬКА Д. /Львів/

СОЛОМІЯ КРУШЕЛЬНИЦЬКА І ВАСИЛЬ СТЕФАНИК

Як відомо, славетна українська співачка Соломія Крушельницька, незважаючи на те, що довгі роки проживала за межами Батьківщини, завжди підтримувала тісні зв'язки з письменниками та громадськими діячами Галичини - Михайлом Павликом, Іваном Франком і, зокрема, з Василем Стефаником.

Матеріалом дослідження послужили листи Василя Стефаника до Соломії Крушельницької, Вацлава Морачевського, Ольги Кобилянської, а також спогади та літературні праці сучасників В.Стефаника та С.Крушельницької - Олени Охримович - сестри С.Крушельницької/, письменників Василя Косташука та Михайла Романишина, сина В.Стефаника - Семена Стефаника.

Познайомились Василь Стефаник та Соломія Крушельницька в 1896 році у Кракові, під час гастролей співачки. Стефаник у цей період був студентом медичного факультету Краківського університету. Знайомство відбулось завдяки Михайлу Павлику, який порадив молодому письменнику звернутися до славетної землячки. У спогадах Олени Охримович та у п"ссі Михайла Романишина "Розсіяні перли" розповідається про оточення Стефаника та Кру-

шельницької - це художник Іван Труш, товариші Василя: Шмігер, Чайковський, Гулевич, Невестюк, Некрасевич.

Своє перше враження від Соломії Крушельницької Стефаник висловлює у листі до Вацлава Морачевського від 03.07.1896 р. в якому високо оцінке її голос. Багато відомостей про Крушельницьку міститься в листах Стефаника, датованих 1898 р., коли співачка виступала з концертами у Львові та Коломиї. Тоді Стефаник був присутній на усіх концертах з її участю, а також на урочистому вечорі в честь Крушельницької. Про свої враження він пише у двох листах до В. Морачевського в червні 1898 р., а також О. Кобилянської /листи від 18.06. 1898 р., 20.06.98 р., 30.08.98 р., липень 1898 р./, в яких неодноразово запрошує письменницю побувати на цих концертах.

В єдиному опублікованому листі Стефаника до Крушельницької письменник запрошує її знову поїхати у Краків на гастролі.

Контакти Крушельницької і Стефаника продовжувалися і далі. За свідченням сучасників, вони підтримували тривалу переписку. Стефаник залишився другом Крушельницької на все життя і завжди згадував про неї з великою теплотою. Крушельницька відповідала йому тим же. Остання їх зустріч відбулась у 1931 р. на 60-річному ювілеї письменника, незадовго до його смерті. Дізнавшись, що його улюбленою пісню була покутська народна пісня "Лишень моя мила, як голубка сива", співачка розшукала ноти цієї пісні, і заспівала її спеціально для В. Стефаника.

ХИМИН О. /Дрогобич/

СПОРІДНЕНІСТЬ ПРОБЛЕМАТИКИ У ТВОРАХ ПРО ДІТЕЙ В. СТЕФАНИКА І В. ВИННИЧЕНКА

У наш час, час переоцінки цінностей, важливо знати, якими виростуть наші діти: байдужими, інертними, пасивними, чи, навпаки, добрими, людяними, чистими у помислах і вчинках. Як відомо, людську душу формують не тільки обставини, оточення, а й музика, образотворче мистецтво, художня література. Тому великого значення набуває те, яким книгам віддаватимуть перевагу маленькі читачі. Можливо, їх зачарують розповіді про сумнівні подвиги сумнівних героїв або "рожеві байочки" про "шасливе дитинство", а, може, вже з юних літ вони зможуть прилучитися до справжніх шедеврів української літератури - "Кленових листків", "Катрусі" В. Стефаника, збірки "Намісто" В. Винниченка. І, можливо, твори цих авторів вразять наших дітей своєю трагічністю і неприхованим болем, однак, безперечно ж, вони навчать їх і милосердю, і співчуттю, і всьому тому доброму, що повинно бути притаманне кожній справжній Людині.

Великі митці слова ніколи не залишали поза увагою дитячу душу, дитячі вчинки і мрії. Не могли оминати так званої дитячої проблематики і такі прекрасні психологи як В. Стефаник і В. Винниченко. Цих, здавалося б, зовсім різних письменників за способом мислення, за манерою передачі думок, в "дитячих оповіданнях" ріднить велика турбота про долю дітей-сиріт, покинутих байстржків, тобто про всіх тих, кому потрібні ласка і тепло. Маленькі Стефаникові і Винниченкові герої дуже рано стають дорослими, рано

пізнають жорстокість, фальш і безглуздя свого існування. Напевно, тільки юний вік не дозволяє їм поставити собі запитання: "А чи варто так жити?". Більше того. Той вік заставляє навіть ути оптимістами і вірити, що десь там, в недалекому майбутньому, їх чекає краша доля. Правда, багато хто з них так і не зможе дойти до того майбутнього, помре в дитинстві, не усвідомивши, чому світ такий бездушний і несправедливий. /Катруся В.Стефаніка, Федько-халамидник В.Винниченка/.

Відповідно, перед нами постає друга проблема - проблема співіснування дитячого і дорослого світу.

Дорослі живуть за своїми законами - законами виживання. Щоденні турботи про шматок хліба кам"яють душі, вбивають любов. Де вже їм втручатися в складний, незрозумілий дитячий світ? Часто народження дитини в сім"ї приносить не радість, а горе /"Кленові листки" В.Стефаніка, "Кумедія з Костем" В.Винниченка/. Але дитячий світ дуже скоро забуває образи, прощає жорстокість і бездушність; дитячий світ не здатний на помсту, бо, можливо, десь інстинктивно догадується про існування Добра.

Проблема Добра - одна із лейтмотивних у творчості В.Стефаніка і В.Винниченка. Українські письменники зрозуміли, що Добро мусить існувати в дитячому світі. Без віри в нього не могли б вижити Семенко, Василько /"Кленові листки", "Діточа пригода" В.Стефаніка/, бідна наймищка Санька і сирота Ляоня /"Віють вітри, віють буйні...", "Та немає гірш нікому..." В.Винниченка/. Трагедія ж в тому, що поряд з Добром в дитячих душах завжди живе Страх. Страх перед побоями, перед озвірілістю дорослих, перед самотністю і непотрібністю. Боляче, якщо життя страх цей тільки підсилить, виховає рабськість, послухність долі, байдужість до ви-

соких поривань.

В.Стефанік і В.Винниченко співчують своїм маленьким героям. Бо, справді, важка ноша лягла на їхні худенькі плечі. Однак, незважаючи на шире співчуття, трагізм оповіді, в оповіданнях про дітей цих авторів завжди присутнє якесь ледь вловиме світло. Можливо, тому, що ці маленькі хлопчики і дівчатка /в переважній більшості/ морально чисті. За їхньою наївністю, дитячим світосприйманням завжди криється душевна гедристь. Тож мимоволі віриш, що Добро таки вийде переможцем в боротьбі зі Страхом.

"Дитячі" оповідання В.Стефаніка і В.Винниченка актуальні і сьогодні, бо й сьогодні існують хвороби, сирітство і звичайний цинізм оточуючих. Життя - це не прекрасна казка, воно важке, а інколи й многотраждальче. Тому не треба берегти наших дітей від надмірної "перечуленості". Нехай вони читають ці прекрасні оповідання, любуються високою художньою майстерністю авторів /бо хто ж іше, крім В.Стефаніка, міг би так сказати: "... лишав за собою сліди, як білі квіти" / і вчать розуміти, що справжнє життя неможливе без Милосердя. Не випадково основну думку творів В.Стефаніка і В.Винниченка можна було б сформулювати словами із Християнського вчення: "Люби ближнього свого, як самого себе".

ХОРОБ М. /Івано-Франківськ/

ТРАДИЦІЇ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА У ПРОЗІ М.КОЗОРИСА

Немає такого західноукраїнського письменника, який би не відчув на собі благотворного мистецького впливу В.Стефаніка. Не

є винятком і Михайло Козоріс /1882-1937/, на сьогодні маловідомий прозаїк, публіцист, твори якого ще й досі знаходяться в спецфондах як колишнього репресованого письменника.

Про Козоріса як продовжувача традицій української класичної новелістики і, зокрема "покутської трійці" писали ще дослідники 20-30-х років /Д.Підгайний, А.Хуторян, Юліан Зет, М.Самусь, Й.Кубась/.

У багатьох новелах і оповіданнях М.Козоріса яскраво відчутні творчі уроки В.Стефаніка - і в улюбленому образі галицького селянина, і в описі його важких сторін життя, в тонкому психологізмові - заглибленню у світ звичайнісінької людини, в лаконічності. Чи не в першу чергу це стосується новели "У містечко", в якій проблемно-тематична спрямованість і стилістична манера напрочуд традиційна, "в ліпший спосіб" /М.Іваницький/ наслідувальна.

Злидні в мужицькій сім'ї, яка зубожіла, привели до того, що шістнадцятилітня Марта мусить покидати матір /батько помер у криміналі/ і йти найматися до міста. Впадає в вічі Стефанікова манера передачі людських переживань матері й доньки, які стримувть себе, щоб не розридатися, щоб не показати того вогню почуттів при проханні, який нуртує в них обох. Лаконічно акцентується на діях, вестах, мотивації вчинків і хвилювань. У мові матері - трагізм становища галицького селянина: "Не наймив пан, не наймив газда, то йди до жида в містечко... Котра віра дає хліба, тій маєш коритися". Всі драматичні колізії його долі, духовне чи матеріальне його становище мотивується одним - нуждою, злиденним існуванням, що нерідко збиває людську гідність, моральність, а то й рідну віру, національну свідомість.

Читаючи "Ти мене, сину, покинув" /1919/, одразу ж пригадуються поезії в прозі різних авторів, але обов'язково й Стефанікові "Моє слово", "Дорога", хоча в них більше імпресіоністичного, абстрактного. У чи не єдиній поезії в прозі Козоріса багато ліризму, жалю. Це голос-тужиння рідної матері за сином, який у роки громадянської війни як пішов, так і не повернувся. Це як монолог-діалог жінки, яка в думках розмовляє з сином, відповіді від якого бути не може. Твір пронизаний болем. Та в цю безграничну тугу вриваються нотки розуміння соціальних моментів, мотив глибокої людської гідності.

М.Козоріс обирає не буденні, а складні, дилемні періоди в житті людини, коли її глибокі переживання в залежності від характеру завершуються то пасивним стражданням /"Пам'ятник"/, то силою волі, несподіваної витримки старої людини, яка зуміє пройти через тюремне пекло, вижити і врятувати село /"По кам'яній стежці"/, то здатністю піднятися на протест - вбивством кривдника /"За порадою"/.

У оповіданні "Пам'ятник" не тільки зображення автором, як вважав Підгайний, морально розтрошеної, знеособленої постаті учителя під чоботом фашистської Польщі. Козоріс заставив задуматися, а де ж корені отого страху і зради, заглянувши у внутрішній світ українця-інтелігента, в якого так дисонує внутрішній і зовнішній портрет, який при суб'єктивній чесності, при усвідомленні негідності свого вчинку, робить не так, як волає його душа. І тут причина не лише в рабському становищі народу впродовж віків, але й у своєрідності характеру. Тимцюра - не стоїк, він не здатен на все заради ідеї. Таких, як він, на жаль, більшість.

Вершинними творами у спадщині М.Козориса є повість "Чорногора говорить" /1931/ і особливо роман "Голуба кров" /1932/. В них письменник, пройшовши школу наслідування, творчого навчання, подав самобутні картини із життя гуцулів та української інтелігенції вищих її шарів /адвокатів, послів/. До творів талановитого письменника повинен повернутися сучасний читач.

ЦИФЕРДЖИ І. /Івано-Франківськ/ В.СТЕФАНІК І М.ЯЦІВ

В.Стефанік і М.Яців належать до одного літературного покоління. Вони були майже ровесниками. Обидва – уродженці Прикарпаття.

Незважаючи на багато спільного у біографіях, творчість письменників еволюціонувала у різних напрямках. В.Стефанік, студіюючи у Краківському університеті, зазнає певного впливу школи модерністів "Молода Польща" /1897/ під керівництвом Ст.Шебешевського.

Обформлення ж групи модерністів на західно-українських землях відбулося в 1907 році, тобто на багато років пізніше від виникнення "Молодої Польщі". В.Стефанік зазнає впливу модерністів значно раніше за М.Яціва, який у 1897 році тільки прибуває до Львова. Обидва письменники починали працювати в одному річці, тобто їх творчі концепції переминались на ранній стадії літературного зростання. Єднала їх також спільність в обраному літературному жанрі, новела, поезія в прозі. Обох пов'язує взаємна приязнь, про яку згадує М.Яців. Про це творчу і особисту

симпатію пише П.Карманський у книзі "Українська богема".

Прикметним є те, що В.Стефанік у ранній період творчості захоплювався творами модерністів, ба, навіть більше, творив на ниві модернізму – течії, в якій М.Яців працював усе життя /звичайно, крім періоду після 1939 року/. І хто знає, як би склалася творча доля В.Стефаніка, якщо б не його болісна реакція на висновки критиків, про яку сказав принагідно М.Яців у спогадах: "Обурювала Стефаніка критика, яка називала на нього песимізм. Не допомагало тут заперечення самого автора, який кілька разів спростовував песимістичних критиків, хоч не любив говорити про себе прилюдно". Певно, і він поповнив би ряди "Молодої музи", вирісши в письменника-модерніста вищого гатунку. Але літературна доля розпорядилась по-своєму, і В.Стефанік після спалення своєї збірки суто модерністичних творів, які несомнісно були відкинуті критиком, стає не менш вагомим представником реалістичного напрямку у прозі ХХ ст.

В.Стефаніка і М.Яціва єднає тема трагічного в творах. З тою різницею, що В.Стефанік тільки акцентує увагу читача на страдних моральних і фізичних виразах людського життя, він наче дивиться збоку на них. М.Яців, навпаки, нерухо, підносить потворність до форми аномальних, містичних як безперечних атрибутів модернізму.

Глибоке знання фольклору, звичаїв й обрядів рідного народу є підґрунтям майже всіх творів В.Стефаніка, великої кількості творів М.Яціва.

Творячи в подібних життєвих реаліях, письменники зображували їх по-різному. Власне "селянський" реалістичний підхід В.Стефаніка, який сповідує лаконічність і експресивність дії в творі, різниться від розпорганія і нарощування подій в творах модерніста – М.Яціва. Через те, певно, М.Яців не без долі самокритичності

писав, що "не було суджено досі змалювати хлопського горя так, як се пострафив Стефаник.."

В.Стефаник не дожив до "золотого вересня 1939 року". Вульгарно-соціологічне літературознавство подавало ностальгію письменника за політичним статусом великої України. Навколо нього був створений своєрідний літературний ореол на догоду політичним амбіціям.

М.Яцків помер у 1961 році. До речі, у малочисельних творах письменника після 1939 року звучать примітивні лакувально-глянцеві нотки, а найчастіше він сповідує принцип творчого мовчання.

В.ІВАРДОВСЬКИЙ /м.Івано-Франківськ/

ВАСИЛЬ СТЕФАНИК У ЧЕСЬКІЙ КРИТИЦІ

Українсько-чеські культурно-громадські і літературні взаємини мають свою славу історію. Вони сягають глибин віків. Особливо посилюються українсько-чеські літературні взаємини в ХІХ столітті.

Ряд прогресивних чеських часописів систематично висвітлюють культурно-громадський і літературний рух на Україні, зокрема, чеський славістичний журнал "Слов"янський огляд". З часу співробітництва у цьому журналі І.Франка.

На сторінках ж. "Слов"янський огляд" поряд з оцінкою творчості Лесі Українки дається висока оцінка творів В.Стефаника, М.Черемшини, Леся Мартовича та ін. Уже через неповних два роки після першого друкованого Стефаникового слова чеські друзі мали змогу довідатись про талановитого українського письменника з свого часопису "Слов"янський огляд". При розгляді літературних новинок за 1898 рік І.Франко зазначав, що "звернули на себе також увагу прекрасні образки /підкреслення моє - В.Т./ В.Стефаника й оповідання Леся Мартовича "Мужицька смерть".

Розглядаючи українську літературу за 1899 рік, І.Франко у десятому номері "Слов"янського огляду" за 1900 р. дає високу оцінку таланту В.Стефаника і тим самим вперше в чеській критичній літературі знайомить чеського читача з великою письменницькою майстерністю Стефаника-новеліста. "З-поміж галицьких новелістів одне з перших місць займає Стефаник. Його коротенькі нариси з життя сільського люду відзначаються великою простотою і тим глибоким ліризмом, яким ми так захоплюємось в Альфонса Доде. Він дуже

добре знає життя і душу сільського люду, й при тому є майстром, який пише лаконічно, дотримується правил художнього такту...".

Слідом за Франком в чеській критичній літературі появляються трагічеського слависта Вікентія Хорвата про В. Стефаніка, зокрема "В. Стефанік, "Дорога". Новели, що надруковані в журналі "Слов"янський огляд" № 6 за 1902 р., "Василеві Стефанікові - шістдесят" - ж. "Слов"янський огляд" № 6 за 1931 р. та "Василь Стефанік" - ж. "Слов"янський огляд" № 1 за 1937 р. Вікентій Хорват з властивою йому проникливістю дав глибоку характеристику В. Стефаніка-майстра. В статті "Василеві Стефанікові - шістдесят" він писав: "В особі Стефаніка українське село в Галичині має свого найкращого художника, найкрасномовнішого тлумача і безстрашного оборонця".

Чеський славист Ян Махал, професор слов"янських літератур Карлового університету в Празі теж захоплювався майстерністю Стефаніка. Зокрема, в праці "Слов"янство" в 1912 році писав: "Рисунок Стефаніка лаконічний, з різкими контрастами і гострими рисами, стиль - лапідарний, забарвлений нарочитою мовою Покуття. В українській літературі твори Стефаніка були новаторськими. Їх ставили собі за приклад інші письменники. Найближчий до нього Іван Семанюк /Марко Черемшина/, який пише невеликі образки з життя гуцулів /збірка "Карби"/. Ми порушили тільки окремі сторони питання "Василь Стефанік у чеській критиці". Дане питання жде свого дослідника.

З М І С Т

„Стор.

I секція

СВІТОГЛЯД І ТВОРЧІСТЬ В. СТЕФАНІКА

БАБІЙ Л. Світоглядні особливості творчості В. Стефаніка	3
БАРАБАН Л. /Київ/ Деякі аспекти сценічної інтерпретації прози В. Стефаніка /маловідомі матеріали/	5
БІЛЕЦЬКИЙ Ф. /Дніпропетровськ/ Питання реалізму в літературно-критичних виступах В. Стефаніка	8
БОНДАРЕНКО Г., БАРАБАШ Д. /Кіровоград/ Психологічні аспекти новели "Уденів листки" В. Стефаніка	11
БАРАБАШ С. /Кіровоград/ Категорія трагічного в новелістичній діалогії "Виводили з села" і "Стратився" В. Стефаніка	12
БУДІВСЬКИЙ П. /Луганськ/ Специфіка новели В. Стефаніка "Шкільник"	13
БЕРЬОВКІН В. /Рівне/ Творчість В. Стефаніка як джерело до історії національно-визвольної боротьби на Західній Україні у 20-30-і роки ХХ століття	16
ГАВРИЛІВ Б. Вланування пам'яті В. Стефаніка	18
ГАВРИЛІК Н. /Переяслав-Хмельницький/ Дитина у творах Стефаніка	21
ГЛЕБСЬКА Н. /Київ/ Особливості змальовання жіночого образу в новелах В. Стефаніка /допитання майстерності/ ..	23
ГОЛОМБ Л. /Ужгород/ Психологія покори у героїв новелістики В. Стефаніка	26
ГРЕЧАНІК Д. /Чернівці/ В. М. Десни - дослідник творчості В. Стефаніка	28
ДУТЧАК Г., МАКАРОВСЬКИЙ І. Політичні погляди В. Стефаніка ..	30
ЗУБОВИЧ В. /Дуцьк/ Могутня сила духовна /О. Гончар про В. Стефаніка/	32
ІВАСИШИН Н. Формування громадянської свідомості персонажів новел В. Стефаніка	35

КАЛИНА В. Українська трудова еміграція у творчості В.Стефаніка	37
КІЛІЧЕНКО Д. З життєвих обсервацій: "Я хочу, аби ви були людьми"	40
КОВАЛЕЦЬ Л. /Чернівці/ Трагедія дитини у творчості В.Стефаніка	42
КОВАЛЬЧУК Д. /Одеса/ Проблема суспільного призначення митця у публіцистиці В.Стефаніка	44
КУТУЗЬК М. В.Стефанік - діяч української радикальної партії	45
КЛУЖА С. /Галич/ Злоби інтимізації при створенні образів дітей у новелах В.Стефаніка	49
КУЧИНСЬКИЙ М. /Київ/ Образні засоби в новелах В.Стефаніка антивоєнного циклу	51
ЛЯКОВА І. /Луганськ/ Національні й загальнолюдські ідеали в новелі В.Стефаніка "Марія"	55
МАКАРОВСЬКИЙ І. Концепція патріотизму В.Стефаніка	57
МАНЧЕНКО О. /Суми/ Вплив В.Стефаніка на "дитячу" прозу Григора Тютюнника і Бориса Харчука.....	59
МАТВІЙШИН В. В.Стефанік і поетика натуралізму	61
МАТУСЯК Д. /Кам"янець-Подільський/ Філософсько-психологічна проблематика творів В.Стефаніка	64
МИСЛИ С. /Львів/ Фольклорні ремінісценції новел В.Стефаніка	66
МЕЛЬНИЧУК В. /Чернівці/ Художня Стефанікіана останнього п"ятдесятиріччя	68
РИСАК О. /Луцьк/ Концепція людини у творчості В.Стефаніка	70
ПАВЛИК Р. /Київ/ Традиції В.Стефаніка і психологізм в українській літературі для дітей	72
ПАВЛЕНКО С. /Київ/ Документальні джерела вивчення життя та діяльності В.Стефаніка	74
ПИЛИП"ИК О. Моя література - в моїх листах	75

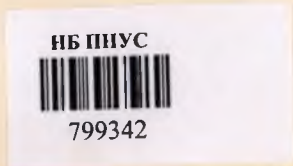
ПОГРЕБЕННИК Ф. /Київ/ Феномен В.Стефаніка: підсумки і перспективи вивчення його життя і творчості	77
ПОЛЕК В. До текстології творів В.Стефаніка	79
ПОЛЕК В., ФЕДОРЧАК Н. Твори В.Стефаніка у перекладах М.Скрипника	83
ПРИСОВСЬКИЙ С. /Одеса/ Загальнолюдське спрямування художньої прози В.Стефаніка	85
ПРОЦЬК С. Мотив смерті у творчості В.Стефаніка в контексті українського модернізму початку ХХ сторіччя	88
ПУСТОВА Ф. /Донецьк/ Своєрідність індивідуальних стилів Стефаніка і Мартовича	90
РОМАНІК М. Висвітлення у творах В.Стефаніка причин трудової еміграції галичан	93
СЕРЕДА В. /Переяслав-Хмельницький/ До проблеми психологізму прози І.Нечуя-Левицького та В.Стефаніка	95
СТАДНІЙЧУК Р. /Київ/ Проблеми дитячої долі у творчості В.Стефаніка	98
ТКАЧУК М. /Тернопіль/ Принципи сюжетобудування В.Стефаніка	100
ТУРГАН О. /Запоріжжя/ Міфологізм у поезиці новелістики В.Стефаніка	102
ХМЕЛИК М. /Луцьк/ Образ автора в автобіографічних творах В.Стефаніка	105
ХОМИЧ Г. /Київ/ Джерела психологізму у творчості В.Стефаніка	106
ХОРОБ С. До проблеми функціональних і структурних особливостей діалога новелістики В.Стефаніка	109
ШУНГА-В"ЯЗОВСЬКА О. /Одеса/ Часо-просторова організація новел і своєрідність творчої манери В.Стефаніка..	III
ЯКУБОВСЬКА М. /Львів/ Аристократизм народного духу, загальнолюдської моралі у творчості В.Стефаніка....	III2

II секція

СТЕФАНИК У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ТА СВІТОВОЇ КУЛЬТУРИ

АНДРУСЯК І. В.Стефанік і український верлібр	117
АНГОНІК Р. /Коломия/ У Кракові зустрілись молодими /В.Стефанік і Б.Лепкий/	119
ВОЛОХ М. /Кіровоград/ Типологічна спільність ідейно- художніх пошуків В.Стефаніка і сучасних йому драматургів	123
ГЕДІШ А. /Ужгород/ Творчість В.Стефаніка в контексті українсько-угорських літературних взаємин	125
ГОЛЬБЕРГ М., ЩЕРБАК М. /Дрогобич/ Про російські переклади новел В.Стефаніка	128
ГЛАДКИЙ В. /Тернопіль/ В.Стефанік у літературно-мистець- ких колах Кракова /1892-1900/	130
КАЧКАН В. /Київ/ Їх єднала правда життя /до взаємин В.Стефаніка і Г.Косинки/	134
КОЦОВИНСЬКА М. /Київ/ Дещо про експресіонізм у творчості В.Стефаніка	137
ОБОДЯНСЬКА Л. Традиції В.Стефаніка у творчості Григора Тютюнника	140
ПОПОВИЧ О. /Чернівці/ З історії творчих взаємин В.Стефа- ніка і О.Маковея	142
ПРОНІНА Н. В.Стефанік і тема української еміграції в канадській літературі	144
РОЗУМНИЙ Я. /Філадельфія/ Василь Стефанік: емігрант - "І біль, і поезія"	147
П'ЯТНИЧКО Б. Вплив творчості В.Стефаніка на формування молодших формацій майстрів слова	152
РУСНАК І., КОРЧИНЬСЬКА Л. /Чернівці/ В.Стефанік і станов- лення української літератури в Канаді	154
РУСНАК І. /Чернівці/ Оцінка творчості В.Стефаніка в українській літературній критиці Канади	156

ТЕЛБГІНА Н. Західноєвропейський імпресіонізм та новеліс- тика В.Стефаніка	158
ТИХОВАЄВА Г., ЗАВОРОВСЬКА Д. /Львів/ Соломія Крушельницька і Василь Стефанік	161
ХИМИН О. /Дрогобич/ Спорідненість проблематики у творах про дітей В.Стефаніка і В.Винниченка	163
ХОРОВ М. ТРАДИЦІЇ В.Стефаніка у прозі М.Козоріза	165
ЦИТЕРДІК І. В.Стефанік і М.Яцків	168
ТВАРДОВСЬКИЙ В. В.Стефанік у чеській критиці	171

МІЦНІТ з 302 Т.20026.09.91 змисл. 7крб.